

વ્યંગ રંગ

છોડો વ્યસન રંગ

વ્યસનમુક્તિ અંગે નામાંકિત હાસ્યલેખકોની વિનોદિકાઓ

જેની લતમાં મતિ તેની ઘટે સંપત્તિ

અમદાવાદ જિલ્લા કેન્સર નિયંત્રણ કાર્યક્રમ
Ahmedabad District Cancer Control Project
National Cancer Control Programme

The Gujarat Cancer and Research Institute, Ahmedabad

અમદાવાદ જિલ્લા કેન્સર નિયંત્રણ કાર્યક્રમ કાર્યક્રમની વિગતો

રાષ્ટ્રીય કેન્સર નિયંત્રણ અન્વયે ગુજરાત કેન્સર અને રિસર્ચ ઈન્સ્ટિટ્યૂટ, અમદાવાદ જિલ્લા કેન્સર નિયંત્રણ કાર્યક્રમની જવાબદારી સ્વીકારી છે. પાંચ વર્ષ દરમિયાન ચાલનારા આ કાર્યક્રમ દ્વારા નીચેના મુખ્ય હેતુઓ સિદ્ધ કરવાનો સંકલ્પ છે :

- (૧) કેન્સરનું વહેલું નિદાન
- (૨) કેન્સર અંગે જનજાગૃતિ, જેથી કેન્સરના દર્દીઓ પહેલા સ્ટેજમાં આવી અને સંપૂર્ણ રીતે તંદુરસ્ત થાય.
- (૩) તમાકુના કારણે થતા કેન્સર અંગે જાગૃતિ અને તમાકુના વ્યસનનું નિયંત્રણ

સંપર્ક

આપના ગામ, શાળા વગેરેમાં જનજાગૃતિ કાર્યક્રમ યોજવા અંગે
ડૉ. પરિમલ જીવરાજાણી, ટે.નં. ૨૨૬૮૧૪૫૧

ગુજરાત રાજ્ય આરોગ્ય વિભાગ

- (૧) આરોગ્યમંત્રી : શ્રી અશોક ભટ્ટ
- (૨) આરોગ્ય સચિવ : શ્રીમતી સુધા આંચલિયા
- (૩) આરોગ્ય કમિશનર : શ્રી અમરજીતસીંગ

ગુજરાત કેન્સર એન્ડ રિસર્ચ ઈન્સ્ટિટ્યૂટ

- (૧) ચેરમેન : શ્રી અરવિંદ નરોત્તમ
- (૨) નિયામક : ડૉ. પંકજ એમ. શાહ
- (૩) નાયબ નિયામક : ડૉ. કીર્તિ એમ. પટેલ
ડૉ. શિલીન એન. શુક્લ
ડૉ. રાજેન્દ્ર આઈ. દવે
- (૪) હોસ્પિટલ એડ્મિનિસ્ટ્રેટર : શ્રી એન. ટી. ચાવડા

ગુજરાત કેન્સર સોસાયટી

- (૧) પ્રમુખ : મહામહિમ શ્રી નવલકિશોર શર્મા
- (૨) એક્ઝિક્યુટિવ ચેરમેન : શ્રી અરવિંદ નરોત્તમ
- (૩) જનરલ સેક્રેટરી : શ્રી પ્રશાંત કિનારીવાલા
- (૪) સેક્રેટરી : શ્રી ક્ષિતિશ મદનમોહન
- (૫) ટ્રેઝરર : શ્રીમતી ભારતીબેન પરીખ
શ્રી કૌશિક ડી. પટેલ

વ્યંગ રંગ છોડો વ્યસન સંગ

વ્યસનમુક્તિ અંગે નામાંકિત હાસ્યલેખકોની વિનોદિકાઓ
જેની લતમાં મતિ તેની ઘટે સંપત્તિ

: સંપાદક :

ડૉ. પંકજ શાહ, ડૉ. ભરત પરીખ

: સલાહકાર મંડળ :

શ્રી વિનોદ ભટ્ટ, શ્રી રતિભાઈ બોરીસાગર, ડૉ. શિલીન શુક્લ

અમદાવાદ જિલ્લા કેન્સર નિયંત્રણ કાર્યક્રમ
Ahmedabad District Cancer Control Project

ગુજરાત કેન્સર એન્ડ રિસર્ચ ઇન્સ્ટિટ્યૂટ
અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૧૬

વ્યંગ રંગ છોડો વ્યસન સંગ

પ્રથમ આવૃત્તિ : જુલાઈ, ૨૦૦૬

નિર્માણ સહકાર : બંકિમ દેસાઈ, ધર્મેન્દ્રા વ્યાસ, શ્વેતલ તપોધન,
ડૉ. ઉષા ચતુર્વેદી

વ્યંગ ચિત્રો : શ્રી તુષાર તપોધન

પ્રકાશક : નિયામક, ગુજરાત કેન્સર એન્ડ રિસર્ચ ઇન્સ્ટિટ્યૂટ

મુદ્રક : સાહિત્ય મુદ્રણાલય પ્રા. લિ.,
સિટી મિલ કમ્પાઉન્ડ, કાંકરિયા રોડ,
અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૨૨
ફોન : (૦૭૯) ૨૫૪૬૯૯૧૦૧-૦૨

કિંમત : વ્યસનમુક્તિ

**The Gujarat Cancer & Research Institute
(M. P. Shah Cancer Hospital)**

Civil Hospital Campus, Asarwa, Ahmedabad-380 016

Phone : 22681451 (Hunting), 22680462, 22681463

Fax : 91-79-22685490 • E-mail : gcriad1@sancharnet.net

<http://www.cancerindia.org>

પ્રાસ્તાવિક

ગુજરાત કેન્સર સોસાયટી અને ગુજરાત કેન્સર એન્ડ રિસર્ચ ઈન્સ્ટિટ્યૂટ દ્વારા કેન્સર નિયંત્રણ માટે વિવિધ પ્રયોગો કરવામાં આવે છે. આ અન્વયે તમાકુથી થતી આરોગ્યહાનિ અંગે છેલ્લાં ૧૦ વર્ષથી ‘ગુટખા સમાચાર’ પ્રસિદ્ધ કરીએ છીએ. આ ગુટખા સમાચારમાં તમાકુ અંગેના લેખો અને માહિતીને સંકલિત કરી છાપીએ છીએ. ‘ગુટખા સમાચાર’ ના પ્રકાશન દરમિયાન તમાકુના વ્યસન અંગેના વિવિધ હાસ્ય અને વ્યંગાત્મક લેખોનો પણ સમાવેશ કરેલ હતો. ગુજરાતી સાહિત્યના ઉચ્ચ કક્ષાના હાસ્યલેખકોના લેખો છાપતા હતા. ચાલુ વર્ષે કેન્દ્ર સરકારના આરોગ્ય ખાતા તરફથી અમદાવાદ જિલ્લા કેન્સર નિયંત્રણની જવાબદારી કેન્સર ઈન્સ્ટિટ્યૂટને આપવામાં આવી છે. આ જવાબદારીના ભાગરૂપે એક નવીનતમ પ્રયોગ કરી રાજ્યની પ્રજાને હળવાશથી પણ ગંભીર રીતે તમાકુથી થતા વિનાશની વાતો કરવાનું વિચાર્યું છે. આ માટે અમોને કહેતાં ખૂબ જ આનંદ થાય છે કે લગભગ ૨૧ જેટલા હાસ્યલેખકોએ વ્યસન સંગ ઉપર વ્યંગ લેખો આપવાનું સ્વીકાર્યું. આ કામના ફળસ્વરૂપે ‘વ્યંગ રંગ છોડો વ્યસન સંગ’ પુસ્તિકા ગુજરાત કેન્સર એન્ડ રિસર્ચ ઈન્સ્ટિટ્યૂટ અને ગુજરાત કેન્સર સોસાયટી દ્વારા અમદાવાદ જિલ્લા કેન્સર નિયંત્રણ કાર્યક્રમના ભાગરૂપે પ્રજા સમક્ષ મૂકતાં અમો ગૌરવ અનુભવીએ છીએ. અમારી જાણ મુજબ આરોગ્ય ક્ષેત્રે આ પ્રકારનો પ્રથમ પ્રયોગ છે. આ પ્રયોગને પ્રોત્સાહિત કરવામાં ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદના માજી પ્રમુખ વિનોદભાઈ ભટ્ટ અને મંત્રી શ્રી રતિભાઈ બોરીસાગરનું સતત માર્ગદર્શન અમોને મળેલ છે. તે બંને અને સર્વે હાસ્યલેખકોનો અમો અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માનીએ છીએ. આ પુસ્તિકા અમદાવાદ જિલ્લાની દરેક પ્રાથમિક-માધ્યમિક શાળામાં, દરેક તબીબોને, બધી જ હોસ્પિટલોમાં અને લાયબ્રેરીઓમાં મૂકવાનું આયોજન છે. રાષ્ટ્રીય સ્તરે આ પુસ્તિકાનું જુદી જુદી ભાષામાં રૂપાંતર કરવાનું પણ આયોજન છે. અમદાવાદ જિલ્લા કેન્સર નિયંત્રણ પ્રોજેક્ટ અન્વયે આ પુસ્તિકા જનતા સમક્ષ અમો રજૂ કરીએ છીએ.

સ્થળ : અમદાવાદ

ડૉ. પંકજ શાહ

માનદ્ નિયામક

ગુજરાત કેન્સર એન્ડ રિસર્ચ ઈન્સ્ટિટ્યૂટ

અનુક્રમણિકા

૧. ડેથ ઈઝ ગુડ ફોર યૂ...!	વિનોદ ભટ્ટ	૫
૨. તમાકુના ચાર ફાયદા	જોરાવરસિંહ જાદવ	૯
૩. હિંમતે જર્દા તો મદદે મડદા	તારક મહેતા	૧૧
૪. જિંદગી નહોતી ખબર	શાહબુદ્દીન રાઠોડ	૧૫
૫. ધૂમ્રપાનં મહાયાનં	નિર્મિશ ઠાકર	૨૦
૬. વ્યસનનો ખરો અર્થ 'સુખ' છે	રતિલાલ બોરીસાગર	૨૩
૭. પહેલું વંદન વ્યસની જનને...	ડૉ. નલિની ગણાત્રા	૨૫
૮. દર્દાની ઈમેજ તંદુરસ્ત માણસ કરતાં એક વ્હેંત ઊંચી હોય છે !	હર્ષદ પંડ્યા	૩૧
૯. પાન ખાય સૈયા હમારો	નટવર પંડ્યા	૩૮
૧૦. ફિર પછતાવે ક્યા હોવત હૈ!	નાનાભાઈ હ. જેબલિયા	૪૩
૧૧. મને કેન્સર બોલાવે	કલ્પના દેસાઈ	૪૯
૧૨. ઈન્ટરવ્યૂ... એક ગુટખાપ્રેમીનો	વલ્લભ મિસ્ત્રી	૫૪
૧૩. ભગાભાઈની ભાંગ	નારાયણ તપોધન	૫૮
૧૪. માવાના પ્રતાપે	ડૉ. ભરત જે. પરીખ	૫૯
૧૫. વ્યસનની ફેશન	મનહર શુક્લ	૬૪
૧૬. ગુટખા રેજિમેન્ટની લેફ્ટ - રાઈટ	ઉર્વિશ કોઠારી	૬૮
૧૭. ફૂંકણિયાશ્રી, ફૂંકણિયા ભૂષણ, ફૂંકણિયા વિભૂષણ	બકુલ ત્રિપાઠી	૬૨
૧૮. સિગારેટ છોડવી સાવ સહેલી છે..	નિરંજન ત્રિવેદી	૭૬
૧૯. ગુટખા નહીં છોડવાના ફાયદા	અશોક દવે	૮૦
૨૦. વ્યસન... પ્રહસન	ડૉ. કિરીટ વૈદ્ય	૮૬
૨૧. અમ એ જ જીવન...	પ્રદ્યુમ્ન જોષીપુરા	૯૨

ઁથ ઈઝ ગુડ ફોર યૂ...!

ઉપર લખેલ શીર્ષક થોડું તોફાની લાગશે, પણ કોઈ સિગારેટ કંપનીને શોભે એવું આ ટાઈટલ છે. અમેરિકાની સિગારેટ બનાવતી એક કંપનીએ પોતાની સિગારેટનું નામ જ 'ઁથ' (મૃત્યુ) રાખ્યું છે. નો જોક. કાળા રંગના પેકેટમાં આ સિગારેટ વેચવામાં આવી રહી છે અને દરેક ખોખા પર ખોપરીનું નિશાન છે... અમેરિકન પ્રજા હવે મોતને પી શકશે ને આપણા માટે કેટલાક પરોપકારી જીવો ઁથને સ્મગલિંગ કરી અહીં લાવી શકશે.

એમ કહી શકાય કે કોલમ્બસે અમેરિકા ન શોધ્યું હોય તો કેન્સર પણ ન શોધાયું હોત. નવી કહેવત પ્રમાણે 'કોલમ્બસ ડિસ્કવર્ડ કેન્સર...' કોલમ્બસે ભૂલમાં અમેરિકા ખંડ શોધ્યો તેના એવોર્ડરૂપે રેડ ઈન્ડિયન્સ તરફથી તમાકુ મળી, તમાકુની લત મળી. આ એક એવી તલપ છે કે જો સિગારેટ પીવા બદલ ફાંસીની સજા ફટકારવામાં આવે તો પણ ઘણા વીરબંકાઓ સિગારેટ પીતાં પીતાં ને તેનો ધુમાડો જલ્લાદ પર છોડતાં છોડતાં ફાંસીના માંચડે લટકી જવાનું પસંદ કરે... ૧૬૬૩માં સુલતાન મુરાદ ચોથાએ કોન્સ્ટેન્ટિનોપલમાં (આ પણ એક સિગારેટ જેવું જ નામ છે ને !) ધૂમ્રપાન પર પ્રતિબંધ મૂક્યો હોવા છતાં લોકો લપાઈ-છુપાઈને સિગારેટના બે દમ મારી લેતા. આ કાયદાનો ભંગ કરવા બદલ શિરચ્છેદની સજા થતી તો પણ, 'માઈન્ડ યોર હેડ'ની ચેતવણીનો અનાદર કરીને પણ સિગારેટખોરો આ ટેવ છોડતા નહીં, સિગારેટ પાછળ શિર કુરબાન કરી દેતા.

વિનોદ ભટ્ટ

૭, ધર્મયુગ કોલોની,
વેદ મંદિર પાસે,
કાંકરિયા રોડ,

અમદાવાદ-૨૨

ફોન : ૨૫૪૫૨૭૦૦

એક પાકિસ્તાની પત્રમાં વાંચ્યું હતું કે, ૧૭મી સદીમાં પોપ

દ્વારા ધૂમ્રપાન કરનારને આખલા સાથે લડી લેવાની સજા ફરમાવાતી. આની પાછળની ભાવના કદાચ એવી હશે કે સિગારેટ પીને હપતે હપતે ગુજરવા કરતાં એક જ ઝાટકે વાત પૂરી થઈ જાય. પણ આખલાય માણસોની આ ટેવ છોડાવી શક્યા નહોતા. ધૂમ્રપાનનું વ્યસન છોડાવવા રશિયન ઝાર જીવ પર આવી ગયો હતો. લોકો સિગારેટનો ધુમાડો નાક વાટે બહાર ના કાઢે એ વાસ્તે ધૂમ્રપાન કરનારનું નાક કપાવી નાખવાની સજા તેણે જાહેર કરી હતી, પણ એમાં છેવટે તેનું નાક કપાવા જેવું થયું. ધૂમ્રપાનને પ્રજાએ નાકનો સવાલ બનાવી દીધો. પ્રજાની આ ટેવ છોડાવવાની તેની જિંદ સામે પ્રજા બળવો કરશે તો સિગારેટના ધુમાડામાં ખુરશી ઓલવાઈ જશે એ બીકે ઝારે આ કાયદાનો અમલ અટકાવી દીધો.

સિગારેટ પીવાથી પારાવાર નુકસાન થાય છે. તમાકુમાં રહેલાં હાઈડ્રોકાર્બન, સ્ટાર્ચ, શર્કરા, નિકોટીન અને ટાર જેવા ચરબીયુક્ત ને તેજબવાળા પદાર્થો શ્વાસમાં લેવાથી શરીરને તે પ્રચંડ નુકસાન કરે છે. આ અંગેના પ્રયોગો વિજ્ઞાનીઓ માણસને બદલે ઉંદરો તથા બંદરો પર કરે છે. તેમને પરાણે સિગારેટ પીવડાવીને કે સિગારેટનો ધુમાડો પ્રવાહી રૂપે ઈન્જેક્શન દ્વારા તેમના શરીરમાં દાખલ કરે છે અને આથી તેમનાં ફેફસાંમાં પડી ગયેલ કાળાં ધાબાં માણસને બતાવે છે. ‘ધૂમ્રપાન સ્વાસ્થ્ય માટે હાનિકર્તા છે’ એવી સિગારેટના ખોખા પર લખેલી ચેતવણી વાંચતાં નહીં આવડવા છતાં ઉંદરો અને વાંદરા પાનના ગલ્લા પર જઈને ક્યારેય સિગારેટ ખરીદીને પીવાના નથી એટલે વિજ્ઞાનીઓ તેમને સામેથી સિગારેટ ઓફર કરે છે. એક વિજ્ઞાનીએ એક ઉંદરને પૂછ્યા વગર તેને એક સામટી પાંચ સિગારેટ્સ પીવડાવી દેતાં ઉંદરની રક્તવાહિનીઓ ફાટી ગઈ હતી, તે સ્વ. થઈ ગયો હતો અને બંદરો પર આવો પ્રયોગ કરતાં તેમને આંખે ઝાંખું દેખાવા માંડ્યું હતું. સુગરીના માળાને તે બરાબર જોઈ શકતા નહોતા, તેમના મગજને પણ અસર પહોંચી હતી.

પરંતુ આ બધાંની સહેજ પણ અસર માણસના મગજ સુધી પહોંચતી નથી. ધૂમ્રપાન સ્વાસ્થ્ય માટે નુકસાનકારક છે એવી ચેતવણી લખેલાં સિગારેટના ખોખા સામે જોઈ સ્મિત વેરતા નરપુંગવો સિગારેટના લાં...બા કશ ખેંચતા હોય છે, કાળજું

બાળવાની મજા-લિજ્જત માણતા હોય છે. ગમે તેવી કડક ચેતવણીને પણ આ લોકો ફૂંકી મારતા હોય છે.

જે અમેરિકન બ્રાન્ડ સિગારેટ 'ડેથ'ની ઉપર વાત કરી એ કંપની કાલે ઊઠીને પ્રજાના લાભાર્થે કદાચ આ પ્રકારની જાહેર ખબરો આપશે :

- 'ડેથ'નો એક કશ ખેંચો ને તમારી કબર સુધી એક ડગલું આગળ ધપો.
- એશ-ટ્રેમાં તમે જે રાખ ઠાલવી રહ્યા છો એ 'ડેથ'ની નહીં, તમારી પોતાની જ છે.
- વિશ્વપ્રસિદ્ધ હાસ્યલેખક માર્ક ટ્વેઈને કહ્યું છે કે સિગારેટ છોડવી બહુ જ સહેલી છે, મેં તે હજાર વખત છોડી છે. 'ડેથ'ની પણ એ ખૂબી છે. તમે વારંવાર છોડી શકશો, જીવિત રહેશો તો...
- તમે 'ડેથ'ને નહીં છોડો તો 'ડેથ' તમને નહીં છોડે, પ્રોમિસ.
- 'ડેથ'ની કોઈ શાખા નથી. ના, સ્વર્ગમાં પણ નહીં.
- અન્ય બ્રાન્ડની સિગારેટ આયુષ્યની ૧૪ મિનિટ ટૂંકાવે છે, પણ અમારી 'ડેથ' સિગારેટ ૧૮ મિનિટ ટૂંકાવવાની ક્ષમતા ધરાવે છે. એટલે વહેલા કબર ભેગા થવું હોય તો 'ડેથ'નું સેવન કરો. તમને જલદી કબર ભેગા કરવામાં 'ડેથ' ચોક્કસ મદદ કરશે. આ અમારી શુભેચ્છા નથી પણ શ્રદ્ધા છે.
- 'ડેથ' તમારા માટે મૃત્યુ છે, અમારા માટે જીવન છે. અમારું જીવન તમારા મૃત્યુ પર ટકી રહ્યું છે.
- 'ડેથ' ઈઝ ગુડ ફોર બોથ ઓફ અસ...
- મરી જવાની બહુ ઉતાવળ ન હોય તો કૃપા કરી આત્મહત્યા ન કરશો, 'ડેથ'ના એક એક કશે તમે 'ડેથ'ની પાસે સરકતા જશો.
- આમેય તમે અમરપટો લખાવીને તો નથી જ આવ્યા, તમારે પણ એક વાર મરવાનું છે. તો પછી 'ડેથ' નહીં પીધાના વસવસા સાથે શું કામ મરવું ?

- જગતમાં પૂર, વાવાઝોડું, રોગચાળો, આગ, ગરીબી, ભૂખમરો, વાહન અકસ્માત કે કોમી દંગલમાં જેટલા માણસો દર વર્ષે મરે છે એટલા 'ૐ' પીવાથી નથી મર્યા - એ શું સૂચવે છે !
- ફ્લ્યુ, ફાલ્સીપેરમ, મેલેરિયા, ટાઈફોઈડ કે કમળા જેવા મામૂલી રોગથી મરવા કરતાં 'ૐ' પીને સ્ટેટસવાળા રોગ વડે ઠાઠથી ગુજરવાનું કોઈ પણ બુદ્ધિજીવી વધુ પસંદ કરશે.
- મૃત્યુથી ડરનાર કાયરોને અમારી ગંભીર ચેતવણી : 'ખબરદાર ! સિગારેટને હાથ લગાડ્યો છે તો... એમાંય 'ૐ'ને તો ક્યારે પણ નહીં, એ તમારા માટે નથી. 'ૐ'થી મરવાનું તમારા નસીબમાં નથી, અમને તમારી દયા આવે છે.

ગુટખા સમાચાર

ગુટખા ખાવ ઈનામ જીતો

યોજનાની મુદત આજથી માંડીને જીવન પર્યન્ત

પ્રથમ ઈનામ	: કેન્સર
બીજું ઈનામ	: સડીગયેલા ગાલ
ત્રીજું ઈનામ	: ના ખુલતું મોં
ચોથું ઈનામ	: યુવાનીમાં ઘડપણ
પાંચમું ઈનામ	: કિડની ખરાબ
છઠ્ઠું ઈનામ	: ખાંસી કફમાં વૃધ્ધી, દાંત ગાયબ
સાતમું ઈનામ	: રામનામ સત્ય હૈ
ફોર્મ પ્રાપ્તી સ્થાન	: પાનનાં ગલ્લાં
ઈનામ પ્રદાન સ્થળ	: સ્મશાન ઘાટ

-: મુખ્ય મહેમાન :-

યમરાજ

વહેલામાં વહેલી તકે આ લાભ ઊઠાવો.

ફી દરેક ગુટખા સાથે કમજોરી

-: ચાંલો પ્રેમથી સ્વીકારીશું :-

“ વ્યસન મુક્તિ સંકલ્પ / ગુજરાત કેન્સર સોસાયટીને દાન ”

તમાકુના ચાર ફાયદા

જૂના કાળે આજના જેવી શાળા-કોલેજો કે યુનિવર્સિટીઓ નહોતી ત્યારે કંઠસ્થ-મુખપાટીના લોકસાહિત્ય દ્વારા લોકસમાજ તથા માનવીનું સંસ્કાર-ઘડતર થતું. હજારો વર્ષથી મુખપરંપરાએ ચાલી આવેલી લોકવારતાઓ સાંભળનારના જીવન, આચારવિચાર અને રહેણીકરણી પર જબરદસ્ત પ્રભાવ પાડતી. નગારા માથે ઢાંડી પડે એમ લોકવારતા સાંભળનારના હૃદય પર ચોટદાર પ્રહાર કરતી; ભલભલા તમાકુના હરડ બંધાણીને ઘડીના છઠ્ઠા ભાગમાં વ્યસન છોડાવી દે એવી હાસ્યરસપ્રધાન રશિયન લોકકથા વાચકો માટે હું લઈ આવ્યો છું.

કાકેશસ પહાડના કુબાચી ગામમાં પહેલી જ વાર તમાકુ વેચાવા આવી. એક તુર્કી વેપારી તમાકુના થેલા લઈ ગામમાં આવ્યો. તેણે ગુજરીના દિવસની રાહ જોઈ. ગુજરી ભરાઈ તે દિવસે તે પણ તમાકુ પાથરીને બેઠો ને સિગારેટ બનાવી ગ્રાહકોને બોલાવવા લાગ્યો : “પ્રિય દોસ્તો, જરા ધ્યાન આપો. એક કશ ખેંચો ને આનંદ મેળવો. આ સૌથી ઊંચી જાતની તુર્કી તમાકુ છે, તમાકુ જનાબ, ! જરા કશ ખેંચો મહેરબાન ! ”

કુબાચી ગામના લોકો જાણતા નહોતા કે તમાકુ શું ચીજ છે ? છતાંયે કેટલાક લોકોએ સિગારેટ હાથમાં લીધી, સળગાવીને કશ લીધો. મોટા ભાગના મોં બગાડીને ચાલ્યા ગયા.

સાંજ પડી. તુર્કી વેપારીએ જોયું કે તમાકુ જરાયે વેચાઈ નથી. તેને આશ્ચર્ય થયું. તે બૂમો પાડીને તમાકુના ફાયદા વર્ણવવા લાગ્યો : “ભાઈઓ, જે તમાકુ ખાય છે તેને કૂતરો કરડતો નથી.

જોરાવરસિંહ

જાદવ

૨, પ્રોફેસર્સ કોલોની,
વિજય ચાર રસ્તા,
નવરંગપુરા,
અમદાવાદ-૯
ફોન : ૨૭૯૧૧૯૯૦

જે તમાકુ પીએ છે તેને ત્યાં કદી છોકરી પેદા થતી નથી. જે તમાકુ પીએ છે તે કદી વૃદ્ધ થતો નથી. આ બધું હું કુરાનની કસમ ખાઈને કહું છું. હું જે કહું છું તે તદ્દન સત્ય છે.”

આ સાંભળીને રશિયન લોકો તમાકુ લેવા પડાપડી કરવા લાગ્યા. થોડી વારમાં તો તમાકુના હતા એટલા બધા થેલા ખલાસ થઈ ગયા. આજની ઘડી ને કાલનો દિ’. પછી તો તુર્કી વેપારીનું બજાર જામી ગયું. તુર્કીસ્તાનથી તમાકુના કોથળે કોથળા કુબાચી ગામમાં મોકલવા મંડ્યો. ગામલોકો તમાકુના હરડ બંધાણી બની ગયા.

આ વાતને એક વર્ષ થઈ ગયું. ફરી એક વાર કુબાચી ગામના લોકોએ પેલા તુર્કી વેપારીને ગુજરી બજારમાં જોયો. તેમણે કુરાનના ખોટા સોગંદ ખાવા બદલ તેને ષિક્કાર્યો છતાંય તે શરમીંદો ન થયો ને ઉપરથી નફફટાઈપૂર્વક કહેવા લાગ્યો : “અલ્લાહ જાણે છે કે મેં જે કંઈ સોગંદ ખાધા છે તે ખોટા નથી. તમાકુ ખાવાવાળાને કૂતરો કરડતો નથી, કારણ કે તે ખૂબ તમાકુ ખાય તેનાથી પગના સાંધા ઢીલા પડીને ઘસાઈ જાય છે. એને અકાળે લાકડીનું ટેકણ લઈને ચાલવું પડે છે. તે લાકડી પકડીને ચાલે છે, તેથી કૂતરો તેનાથી ડરીને દૂર ભાગે છે. તેને ઘેર દીકરી અવતરતી નથી, કારણ કે તમાકુ પી પીને એટલો બધો કમજોર થઈ જાય છે કે એના ઘેર સંતાન જ પેદા થતું નથી. વળી, એ પણ સાચું છે કે તમાકુ ખાનારના ઘેર ચોર આવતો નથી, કારણ કે દમ થવાને કારણે રાતભર ખાંસતો રહે છે. વળી, તમાકુ ખાનાર ઘરડો થતો નથી, કારણ કે તે જુવાનીમાં જ મરી જાય છે.”

ગુજરાત કેન્સર સોસાયટીને

આપેલ દાન કર મુક્ત છે.

ચેક ‘ગુજરાત કેન્સર સોસાયટી’ના નામે લખવો.

હિમ્મતે જદા તો મદદે મડદા

તમાકુ વિરુદ્ધ લખવા માટે પણ મારે તમાકુવાળું પાન ખાવું પડ્યું. એક જમાનામાં પ્રોહિબીશન ખાતાના મંત્રી દારૂથી થતી હાનિ વિશે સંભાષણ કરવા સારુ એવું ચઢાવીને પબ્લિકમાં જોરદાર લવારા કરતા હતા. બ્રહ્મચર્યનો ઉપદેશ આપતા સાધુ-મહાત્માઓ ગફલતમાં રહે છે ત્યારે સ્ટિંગ ઓપરેશનમાં બંધ બારણે લીલાઓ કરતાં ઝડપાઈ જાય છે. તમાકુથી કેન્સરાદિ રોગ થાય છે એવું કહેનારા કેટલાક ડોક્ટરો વિશે તો કાંઈ કહેવા જેવું જ નથી.

વિશ્વવિખ્યાત અમેરિકન હાસ્યલેખક માર્ક ટ્વેઈનએ કહેલું, “કોણ કહે છે કે તમાકુ છોડી શકાતી નથી ? મેં ઘણી વાર છોડી છે.”

મારો કેસ પણ માર્ક ટ્વેઈન જેવો છે. મને પણ તમાકુનું ઝોડ ફરી ફરીને વળગે છે. મારું વ્યસન વારસાગત છે. તમાકુનાં પાન માટે મારી જ્ઞાતિ પંકાયેલી છે. જોકે મારી શરૂઆત વિચિત્ર સંજોગોમાં થયેલી. અમદાવાદ છોડી હું મુંબઈમાં સેટલ થયો ત્યાં સુધી મને એકેય વ્યસન નહોતું. કોઈ કોઈ વાર કંપનીમાં છાંટોપાણી લેતો અને સાદાં પાન ખાતો. તેવામાં મારા બનેવી મુંબઈમાં વધારે સારી નોકરી મળતાં અમદાવાદની નોકરી છોડી મુંબઈ આવ્યા અને પોતાનું રહેઠાણ મળે ત્યાં સુધી મારે ત્યાં રહ્યા. લગભગ એવા જ કારણસર મારા પિતાશ્રી મુંબઈમાં એક મિલના મેનેજરપદે મુંબઈ આવ્યા. મુંબઈમાં જો ફાવી જાય તો મિલ તરફથી એક ફ્લેટ તેમને મળવાનો હતો. ત્યાં સુધી એ પણ મારે ત્યાં રોકાયા.

તારક મહેતા
પેરેડાઈઝ પાર્ક,
કેતવ પેટ્રોલ
પંપની સામે,
દેરીવાળી ગલીમાં,
પોલિટેક્નિક,
અમદાવાદ-૧૫

મારા બનેવીને અમદાવાદમાં એમની ઓફિસના મિત્રોએ

ફેરવેલ પાર્ટી આપેલી. તેમાં એક નાગર મિત્રે સુગંધીદાર જાફરાની તમાકુની ડબ્બી ભેટ આપેલી એમ જ ધારી લઈને કે બનેવી તમાકુ તો ખાતા જ હશે. બનેવીને એમ કે કદાચ હું ખાતો હોઈશ એટલે એ મુંબઈ લઈ આવ્યા. અમારામાં કોઈ પણ તમાકુ ખાતું નહોતું. મને વળી શું સૂઝ્યું તે મેં કહ્યું : “ફેંકી દેવાને બદલે ચાખી તો જોઈએ.”

ડબ્બી ખોલતાંવેંત મઘમઘાટ થઈ ગયો. ક્યા ખાત હૈ ? ગભરાતાં ગભરાતાં અમે એક એક પત્તી ચાખી. એ ચાખી એ ચાખી, આજની ઘડી ને કાલનો દહાડો. તમાકુનું બંધાણ શરૂ થઈ ગયું અને તે એક ડબ્બીથી અટક્યું નહીં. અમારા ત્રણે જણથી અટક્યું નહીં.

વ્યસનીઓની પણ વટાળ પ્રવૃત્તિ હોય છે. તમાકુ ખાનારા તમાકુ માટે, બીડી-સિગારેટના બંધાણીઓ એના માટે દારૂ પીનારા એમના વ્યસન માટે અન્ય નિર્વ્યસનીઓને લલચાવે.

“લો લો, યાર, મજા આવશે. અરે યાર, એકાદ વાર ટ્રાય કરવાથી કંઈ ટેવ પડી જતી નથી.”

ધીમે ધીમે તમાકુનાં પાન અમારા આખા કુટુંબમાં ફેલાઈ ગયાં. મેં આગળ કહ્યું તેમ અમારી જ્ઞાતિ તમાકુનાં પાનનાં વ્યસન માટે પંકાય છે.

માણસ જ્યારે કોઈ પણ જાતનો નશો અજમાવી જોવા પ્રેરાય છે ત્યારે એ પોતાના મનોબળ ઉપર મુસ્તાક હોય છે. એ ક્ષણે એને ખાતરી હોય છે કે એકાદ વાર નશો અજમાવવાથી મને કાંઈ ન થાય, હું તો ઘડીના છઠ્ઠા ભાગમાં કંઈ પણ છોડી દઉં, આપણને વ્યસન-ફસન વળગે જ નહીં, નબળા મનના માણસોને લત વળગે આપણને નહીં. એમને ખબર નથી હોતી કે નશીલા પદાર્થો અને દ્રવ્યો સૌથી પહેલો ઘા મનોબળ પર કરે છે. લપેટાયેલો માણસ પોતાને છેતરવા માંડે છે. પોતાને વાયદા કરી ફોસલાવે છે. ફલાણે દિવસે પાર્ટી છે એ દિવસે કંપની નહીં આપું તો દોસ્તોને ખરાબ લાગશે. વ્યસન છોડવું તો છે જ, ઉતાવળ શી છે, અઠવાડિયામાં શો ફરક પડે છે ?

એમ એમ વાયદા કરવામાં મારાં ચાળીસ વર્ષ નીકળી ગયાં. હા, દારૂ મેં એક ઝાટકે છોડી દીધો છે. તે શક્ય બન્યું, કારણ

કે દારૂ રોજ સાંજે જ ઠઠાડવાની ટેવ હતી. એની મને તાણ ન આવી. તમાકુ તો સાલું ચોવીસ કલાક ચોંટેલું રહે છે. સવારે આંખ ખૂલે ને એનો તકાદો શરૂ થઈ જાય છે. ક્યારે ચ્હા પીવું કે તરત પાન જમાવું! મારા એક વડીલ પ્રતિષ્ઠિત સાહિત્યકાર મિત્ર તો રાત્રે ગલોફામાં તમાકુનું પાન દબાવીને ઊંઘી જતા. એમના દાંત તો વહેલા ગયેલા, પછી પોતે પણ પ્રમાણમાં વહેલા ગયા. એ કાળજી હું રાખું છું.

પાંત્રીસ વર્ષ પહેલાં મને કમળો થયો ત્યારે મેં દારૂ અને તમાકુ બંને છોડી દીધેલાં અને છ મહિના સંકલ્પ ટકેલો, પણ કરમનું કરવું તે મારા ડોક્ટર કઝીને જ મને પાછો ચાલુ કરી દીધેલો.

“ચિંતા ના કરો તારકભાઈ, હું બેઠો છું ને !”

આજે એ બેઠો નથી. મારા જેવા જ એને શોખ. મારાથી નાનો અને વહેલો ગયો.

શરૂઆતનાં વર્ષોમાં હું બજારનાં સુગંધી તમાકુનાં પાન જમાવતો. પાનવાળો ભૈયો આપણને નામથી ને માનથી બોલાવે. એ બધું ગમતું. એ દિવસોમાં મારા ગુરુ મુ. સ્વ. જયોતીન્દ્ર દવેને ત્યાં મારી અવરજવર. એ ઘરમાં પાનની પેટી રાખતા અને દેશી તમાકુ ખાતા. દેશી તમાકુ સસ્તી, હલકી હોય અને સ્વાદમાં કડુચી હોય છે એવી મારા મનમાં છાપ. મને એમની ટેવની નવાઈ લાગતી. એક વાર મેં એમને પૂછી નાખ્યું :

“ગુરુ, તમને આ દેશી કડુચી તમાકુ કેમ માફક આવે છે ?”

“જો ભાઈ, તમાકુમાં શુદ્ધ નિકોટીન ઝેર હોય છે જ પણ એમાં જે સુગંધી તત્ત્વોની મેળવણી થાય છે એ બધાં સસ્તા એસિડ હોય છે જે દેશી તમાકુ કરતાં વધારે નુકસાનકારક હોય છે. આપણે તમાકુમાં એ ઝેર ઉમેરવાની જરૂર ખરી ?”

તમાકુની પત્તીની પેઠે એમની સલાહ મારે ગળે ઊતરી ગઈ અને સલાહ કડવીય નહોતી. મેં દેશીને અપનાવી. શરૂઆતમાં એ કડુચી લાગી પણ જતે દિવસે માફક આવી ગઈ. છેલ્લાં પાંત્રીસ વર્ષથી મેં બજારનું પાન ખાધું નથી અને દેશી તમાકુને કારણે હજુ સુધી મને તબિયતનો કોઈ પ્રોબ્લેમ થયો નથી. ભવિષ્યમાં નહીં થાય તેની કોઈ ગેરંટી નથી.

તમાકુનો કોઈ રીતે બચાવ થઈ શકે તેમ નથી. મને યાદ છે ત્યાં સુધી ટાગોરે કહેલું : “નશાના બંધાણી સર્જકો એવું માને છે કે નશો કર્યા પછી એ ઉત્તમ સર્જન કરી શકે છે પણ હકીકત ઊલટી છે. નશો કર્યા પછી કનિષ્ઠ સર્જન પણ એમને ઉત્તમ લાગવા માંડે છે.”

તમાકુ નામની બલાની ચુંગાલમાંથી છૂટવાની હું તજવીજમાં છું પણ એ પહેલાં તમાકુને લગતાં સંશોધન સાથે સંકળાયેલા નિષ્ણાતોનું મારાં નિરીક્ષણો પ્રત્યે ધ્યાન દોરવા માગું છું.

મેં જોયું છે :

ઘરનાં દેશી તમાકુનાં પાન કરતાં બજારુ પાનથી તબિયતના પ્રોબ્લેમ્સ વધારે થાય છે. સૌથી વધારે બજારુ ગુટકા (કે ગુઠકા) નુકસાન કરે છે.

સિગારેટ એટલે કે ધૂમ્રપાનના બંધાણીઓને સૌથી વધારે પીડાતા હું જોઉં છું.

આ બધાં વર્ગીકરણમાં ઊંડા ઊતરવા જેવું છે.

રક્ષાબંધન નિમિત્તે બહેનોનો વ્યસની ભાઈઓને પ્રેમ સંદેશ

રક્ષાબંધન ભાઈ - બહેનના નિર્દોષ પ્રેમનું દર્શન કરાવતું હિન્દુ પર્વ છે. બહેન ભાઈની રક્ષા કાજે રાખડી બાંધે અને ભાઈની સુખાકારી અન દીધાર્યું માટે પ્રાર્થના કરે છે.

રક્ષાબંધનના પર્વે દરેક બહેનો વ્યસની ભાઈઓને પ્રેમથી ધમકી આપે કે હે વીરા, મને આ પવિત્ર દિવસે તારા વ્યસનની તિલાંજલિની ભેટ આપ. આજથી જ તું વ્યસન છોડ ! નહિંતર હવે પછી હું આ દીને તને રાખડી નહીં બાંધું.

જો દરેક બહેન પોતાના વ્યસની ભાઈઓને આ મીઠી - ધમકીભર્યા પ્રેમ સંદેશ સાથે રાખડી બાંધશે તો અનેક ભાઈઓની જિંદગી બચશે, તેમની તંદુરસ્તી જળાવશે અને રાખડીની યથાર્થતા પુરવાર થશે.

જિંદગી નહોતી ખબર

એક હતો રાજા. તેને હતી રાણી. રાણી હતી શાણી અને પ્રધાન હતો બુદ્ધિમાન. તેનું નામ હતું બુદ્ધિધન.

લોકો સુખી હતા. મહેનતુ હતા. રાજ્યનો કુશળ વહીવટ બુદ્ધિધન કરતો હતો. પ્રજાજનો આનંદથી જીવન વિતાવતાં હતાં. એમાં એક વાર એક મોટો ગુન્હો રાજ્યમાં બન્યો અને રાજા દુઃખી થઈ ગયો. રાણી અશાંત બની ગઈ. પ્રજાજનોનાં મન ધિક્કારથી ભરાઈ ગયાં. શહેરમાં જ્યાં જુઓ ત્યાં આ જ ગુન્હાની ચર્ચા સાંભળવા મળતી. વાતમાં આમ જુઓ તો કાંઈ માલ નહોતો, પણ રાજની પ્રતિષ્ઠાનો સવાલ હતો.

ગામને પાદર એક સ્મશાન હતું. ત્યાં બે-ત્રણ ખંડેર જેવી ઓરડીઓ હતી. બેમાં લાકડાં પડ્યાં રહેતાં. એક ખાલી હતી. બારણાં તો કોઈ ઓરડીને હતાં જ નહીં. રાત પડતાં આખો વિસ્તાર ભેંકાર બની જતો. કોઈ ત્યાં ફરકવાની હિંમત પણ નહોતું કરી શકતું. સાવ નિર્જન, વેરાન અને બિહામણી આ જગ્યામાં એક નિરાધાર સ્ત્રી રહેતી હતી. ગામમાંથી ભીખ માગી ખાતી અને એક ઓરડીમાં કોથળા પર પડી રહેતી. તેને રક્તપિત્તનું દરદ હતું. શરીરમાંથી લોહી-પરુ વહ્યા કરતાં અસહ્ય બદબૂ તેના શરીરમાંથી આવ્યા કરતી. તેનો દેખાવ પણ બિહામણો બની ગયો હતો.

આ સ્ત્રીએ એક વાર રાજા પાસે આવી ‘ન્યાય ન્યાય’નો પોકાર પાડ્યો. રાજાએ પૂછ્યું : બોલો, “શું અન્યાય થયો છે ?” તે સ્ત્રીએ કહ્યું : “મુજ અબળાની કોઈએ લાજ લૂટી છે, મારી જિંદગી બરબાદ કરી નાખી છે.” રાજાએ સ્ત્રીની ફરિયાદ સાંભળી તરત

શાહબુદ્દીન રાઠોડ
આશિયાના,
મુ. થાનગઢ,
જિ. સુરેન્દ્રનગર

જ પ્રધાનને બોલાવીને કહ્યું કે, “આ સ્ત્રીની બેઈજજતી કરનાર ગુન્હેગારને સાત જ દિવસમાં મારી સમક્ષ હાજર કરો. સાત દિવસમાં ગુન્હેગાર ન પકડાય તો મને મોં બતાવવા દરબારમાં આવશો નહીં. તમારા પ્રધાનના પદનો એ છેલ્લો દિવસ ગણી લેજો.”

બુદ્ધિધનના સુખી પરિવાર માથે આભ તૂટી પડ્યું. પરિવારના તમામ સભ્યો માટે એ બિહામણી સ્ત્રી અમંગળ ભાવિનું ઝંઘાણ બની ગઈ.

પરંતુ બુદ્ધિધન બુદ્ધિમાન હતો, બુદ્ધિનિષ્ઠ પણ હતો. તેને પોતાની બુદ્ધિમાં નિષ્ઠા હતા. પ્રથમ રાત્રિથી જ અંધારપછેડો ઓઢી તેણે નગરની પ્રત્યેક બદનામ, બેનામ જગ્યાઓની મુલાકાત લેવાનું શરૂ કર્યું. શરાબીઓની મહેફિલમાં, જુગારીઓના અડામાં, વારંગનાઓના વિસ્તારમાં વેશપલટો કરી એ બહુ રખડ્યો. નિરીક્ષણ કર્યું. પણ આવડા મોટા નગરમાં આવા ગુન્હેગારને પકડી પાડવો સહેલી વાત તો નહોતી. દિવસો એક પછી એક પસાર થવા લાગ્યા. છ દિવસ પસાર થઈ ગયા. બુદ્ધિધનના જીવનનો સૌથી મહત્વનો છેલ્લો દિવસ આવી પહોંચ્યો. પરિવારે આશા છોડી દીધી. સરસામાન બાંધી નગર ત્યાગી બીજે વસવાની તૈયારી પણ કરી લીધી. છેલ્લી વાર બુદ્ધિધન રાત્રિના સમયે નિર્જન રસ્તા પરથી પસાર થઈ રહ્યો હતો ત્યાં તેણે એક મુફલિસ માણસને જોયો. મેલાં કપડાં, વધેલી દાઢી, મોંઢામાંથી આવતી તમાકુની દુર્ગંધ. બુદ્ધિધને આ બધાં લક્ષણોની મનમાં નોંધ લીધી. આ માણસે બુદ્ધિધન પાસે આવી કહ્યું, “ભાઈશાબ, તમારી પાસે તમાકુ હશે ? મને થોડી આપો. તમાકુ ન હોય તો બીડી આપો. હું ભાંગીને તમાકુ કાઢી લઈશ.” બુદ્ધિધને કહ્યું, “તમાકુ કે બીડી કાંઈ નથી.” આમ કહી તે આગળ ચાલતો તો થયો પણ કોણ જાણે કેમ તેને આ મુફલિસની પામરતામાં રસ પડ્યો. એક વૃક્ષના છાંયાના અંધકારમાં તેણે આ માનવીની ગતિવિધિનું નિરીક્ષણ શરૂ કર્યું.

એ ત્યાં જ ઊભો રહ્યો. કોઈ નીકળે તેની રાહ જોતો રહ્યો. એમાં એક પથિક ત્યાંથી નીકળ્યો. આ મુફલિસે તેને આજીજી કરી : “મને તમાકુ આપો, મને તમાકુ આપો, ભાઈશાબ, નહીંતર હું નહીં જીવું.” તેના સદ્ભાગ્યે પથિક પણ તમાકુનો બંધાણી હતો.

તેણે તમાકુની ડબ્બી કાઢી તમાકુ આપી સાથે ચૂનો પણ આપ્યો, પરંતુ ચૂનો સુકાઈ ગયો હોવાથી તેણે ડબ્બીમાંથી ખોતરીને બે-ત્રણ ટુકડા સુકાયેલા ચૂનાના આપ્યા. તમાકુ અને ચૂનો મળતાં બંધાણીને અત્યંત આનંદ થયો પણ હવે મુશ્કેલી એક જ રહી. સુકાયેલા ચૂનાને પલાળવા માટે પાણી નહોતું. બુદ્ધિધને આ બધું બરાબર જોયું. તેને થયું પાણી માટે હવે આ શું કરશે ? માત્ર કુતૂહલ ખાતર તેણે આ માણસના પ્રયાસો જોવાનું શરૂ કર્યું. ક્યાંયથી પાણી ન મળ્યું ત્યારે આ મુફલિસે કોઈની ગટરમાંથી વહેતાં ગંદા પાણીમાંથી થોડું પાણી લઈ ચૂનો પલાળી તમાકુ સાથે ભેળવી બરાબર મસળીને ફાકી ગલોફામાં દબાવી, ત્યાં અંધકારમાંથી બહાર નીકળી બુદ્ધિધને આ માણસને પકડી બે લાફા વળગાડી દીધા. તેનું કાંડું પકડી ઢસડી લઈ ગયો અને કેદીને કોટવાળ સમક્ષ હાજર કરી હુકમ કર્યો : “આ માણસને કારાગૃહમાં બંધ કરી દો. આ જ ગુનેગાર છે.”

બુદ્ધિધને ઘેર આવી સૌને સમાચાર આપ્યા કે ગુન્હેગાર પકડાઈ ગયો છે. ત્યાર બાદ ચિંતામુક્ત થઈ સૌ ઘસઘસાટ સૂઈ ગયા.

બીજે દિવસે રાજા સમક્ષ ગુન્હેગારે પોતાનો ગુન્હો કબૂલ કર્યો. રાજાએ તેને શિક્ષા કરી અને બુદ્ધિધનને શિરપાવ આપ્યો. પછી પૂછ્યું : “તમે આ ગુન્હેગારને પકડી કઈ રીતે શક્યા ?”

બુદ્ધિધને માંડીને વાત કરી અને છેલ્લે કહ્યું : “દુર્ગંધયુક્ત ગટરના પાણીમાંથી જે વ્યસની ચૂનો પલાળી તમાકુ ખાઈ શકે એ જીવનમાં ગમે તેવાં હીન કૃત્યો પણ કરી શકે. આમ વિચારી મેં તેને પકડી પાડ્યો અને સાચે ને એ જ ગુન્હેગાર નીકળ્યો.

આ આખી વાત થાનગઢના નાના તળાવને કાંઠે અમે મિત્રો બેઠા હતા અને ધરમશીએ કહી. બધા એક ચિત્તે ધરમશીની વાત સાંભળતા હતા. ધરમશી સિગારેટનો બંધાણી હતો અને એક સિગારેટથી બીજી સિગારેટ સળગાવતો. આટલી વાત કરતાં એ બે પાકીટ હાથીછાપ સિગારેટના પી ગયો. અમારી વાત ચાલતી હતી તે સાંભળવામાં એક અરુણકુમાર હતા. એ હાથીછાપ સિગારેટના એજન્ટ હતા. અમારી વાત પૂરી થઈ એટલે એમણે ધરમશીને પૂછ્યું : “તમે કેટલાં વર્ષથી પીવો છો ?” ધરમશી કહે, “છેલ્લાં બાવીસ વર્ષથી પીવું છું.” અરુણકુમાર ખુશ થયા, તેમણે

કહ્યું : “આ અમારી કંપની છે. હું તેનો એજન્ટ છું. કાલે હું તમારે ત્યાં મારું આખું યુનિટ લઈને આવીશ. તમારું અને આ સૌ મિત્રોનું શુટિંગ કરીશું. તમે આ જ પ્રમાણે થોડી વાર વાત કરજો. અમે કંપનીની જાહેરાતમાં તેનો ઉપયોગ કરીશું. બધા મિત્રોને પચાસ પચાસ અને તમને અઢીસો રૂપિયા હું આપીશ. બરાબર? કાલે સવારે ૮ થી ૧૦ અહીં જ આપણે શુટિંગ પતાવી દેશું.”

અમે બધા બહુ ખુશ થયા. પણ ધરમશીના ચહેરા પર પ્રસન્નતા નહોતી. તેણે અરુણકુમારને શુટિંગની સ્પષ્ટ ના પાડી. અમે ધરમશીને બહુ સમજાવ્યો : “તારા અઢીસો સામું નહીં તો અમારા પચાસ પચાસ સામું તો જો.” અરુણકુમારે પણ આગ્રહ કરીને પૂછ્યું : “તમને વાંધો શું છે?” ધરમશીએ કહ્યું : “સવારના ૮ થી ૧૦ મને દમ ચડે છે અને એ પણ તમારી આ સિગારેટના પરતાપે.”

ધરમશીની વાત સાંભળી અરુણકુમારે તરત વિદાય લીધી. અમે પણ જે નાણું અમે મળ્યા પહેલાં ગુમાવી બેઠા તેના રંજમાં છૂટા પડ્યા.

ધરમશી નાટકમાં પાત્રો પણ સારા ભજવતો. વાતો પણ ઉત્તમ રીતે રજૂ કરતો. પણ એક સિગારેટના બંધાણે તેને બરબાદ કરી નાખ્યો. સરવાળે ધરમશીને શ્વાસનળીનું કેન્સર થયું. અમે મિત્રો થોડા થોડા પૈસા કાઢી તેને કેન્સર હોસ્પિટલ લઈ ગયા. શ્વાસની તકલીફ બહુ વધી ત્યારે ડૉ. મનોજ મહેતાએ ટ્રોકિઓસ્ટ્રોમી કરી શ્વાસનળીમાં ગળા પર છેદ પાડી ત્યાંથી શ્વાસ લઈ શકાય તેવી સુવિધા કરી આપી. આઠેક દિવસે તો રુઝ આવી ગઈ.

એક વાર અમે બહાર ગયા ત્યારે ધરમશીએ બીડી સળગાવી. ગળાના શ્વાસનળીના છેદ પર રાખી. શ્વાસ સાથે બીડીનો ધુમાડો અંદર ગયો અને ઉચ્છ્વાસ સાથે બહાર નીકળ્યો. ધરમશીને મજા આવી ગઈ. અમે આવી આ દૃશ્ય જોયું. મેં ધરમશીને કહ્યું : “હમણાં ડોક્ટર આવશે ને તો તને અને અમને બધાને દવાખાનામાંથી કાઢી મૂકશે.” ધરમશી કહે, “એક જણને દરવાજા પાસે ઊભો રાખોને! ડોક્ટર સાહેબ આવે તો મને ચેતવી દે. ચેતતા નર સદા સુખી.” ધરમશીની વાત સાંભળીને અમે હસ્યા. જાણે સ્મશાનમાં ચાંદની ખીલી. ધરમશીએ ધૂમ્રપાનનો આનંદ જીવનમાં

કેટલો માણ્યો એ તો અમને ખબર નથી પણ આનંદની કિંમત તેણે જિંદગી ગુમાવી ચૂકવી એ ખબર છે.

ધરમશીને સારું ન થયું. યુવાન વયે આ જગતની તેણે વિદાય લીધી.

જિંદગી નહોતી ખબર તું તો માત્ર છે ગણિત,
એક પગલું ખોટું અને ખોટો જ આખો દાખલો.

To know the truth or the truth
To know the false or the false
To find out the truth from the false.

- J. Krishnamurti

‘વ્યસન છોડો’ હસતા રહો

“એના કહેવાથી તેં સિગારેટ છોડી દીધી ?”

“હા.”

“અને દારૂ પણ છોડ્યો ?”

“હા.”

“જુગારની કલબમાં જવાનું બંધ કર્યું. એ પણ એના કહેવાથી જ ?”

“હા, હા.”

“તો પછી તેં એની સાથે લગ્ન કેમ કર્યા નહીં ?”

“સુધરી ગયા પછી લાગ્યું કે મને એના કરતાં વધારે સારી છોકરી મળી શકે એમ છે.”

“આ બસમાં સિગારેટ પી શકાય ?”

“ના, જી.”

“તો પછી આટલા બધા ઠૂંઠા ક્યાંથી આવ્યા ?”

“જે લોકો પૂછતા નથી. તેમણે પીધેલી સિગારેટના હશે.”

“ધૂમ્રપાન બંધના કાર્યક્રમનું ભાવિ બહુ ઊજળું છે.”

“કેમ ? કેવી રીતે ?”

“આજ કરતાં કાલે ધૂમ્રપાન બંધ કરી દેવાનું કહેનારાની સંખ્યા વધારે છે.”

“બીડી-સિગારેટ છોડી તમે હુકકો પીવાનું કેમ શરૂ કર્યું ?”

“વ્યસનથી જેટલા દૂર રહેવાય એટલું સારું.”

ધૂમ્રપાનં મહાયાનં ?

મેં ડોરબેલ વગાડ્યો. થોડી વારે બારણું ખૂલ્યું. ધુમાડાના ગોટેગોટા દેખાયા અને એમાંથી અમારો પરમ મિત્ર ગનપટ હુરટી પ્રગટ થયો.

“આવો નિમ્મેસભૈ...” સિગારેટ સળગાવતાં એણે મને આવકાર આપ્યો.

“આટલા બધા ધુમાડા ? ગણપતભાઈ, તમે શું માંડ્યું છે ? બારી-બારણાં તો ખોલો !” મેં અકળાઈને કહ્યું.

“હર ફિક્ક કો ધૂંએ મેં ઉડાતા ચલા ગયા...” એ ગીત મોટેથી ગણગણતાં એણે ઓરડાની બારીઓ ખોલી નાખી. એ બરાબર મૂડમાં હતો.

“મૂડ જામી ગયેલો એટલે સિગારેટનું એક પેકેટ ફૂંકી માયરું હાં કે !” એણે ઊંડો કશ લેતાં જણાવ્યું.

“ભાભી ઘેર નથી કે શું ?” મેં પૂછ્યું.

“ના, પ્રેમિલા ટો અમડાવાડ ગેયલી છે, એના પિયરમાં ! ઉં બૌ આનંડમાં લાગું છ કે ની ?” એણે આંખો નચાવી.

“ગણપતભાઈ, આનંદ વ્યક્ત કરવા આટલી બધી સિગારેટો પીવી જરૂરી નથી ! ભાભી હોય તો અત્યારે તમારે અચૂક ઝઘડો થયો હોત !”

“એ ઝઘડાખોર એં છે નહી, એટલે ટો ઉં આનંડ વ્યક્ત કરું છ !”

નિર્મિશ ઠક્કર

બી-૯-૩૧,
ઓ.એન.જી.સી.
કોલોની, ફેઝ-૧,
મદગલ્લા, સુરત

“તમારે ટેન્શનમાંયે સિગારેટો ફૂંકવી પડે અને આનંદમાંયે ! આ બધાં બહાનાં છે ગણપતભાઈ, તમારે ધૂમ્રપાન છોડી દેવું જોઈએ.” મેં કહ્યું.

“ટમે બી હું નિમ્મેસભૈ ! ઢૂમ્રપુરાનમાં ટો મુખ પર અગ્નિ મૂકવાનું મહાપૂન્ય લયખું છે !” એણે ઉત્સાહથી જણાવ્યું.

“ધૂમ્રપુરાણમાં ? આવું મેં ક્યાંક વાંચ્યું છે !” હું વિચારમાં પડ્યો.

“અરે, એવો એક સ્લોક બી છે કે... ઢૂમ્રપાનં મહાયાનં ગોટે ગોટે ગોડાનમ્, અગ્નિહોટ્ટી મહાયાગે પુનર્જન્મસ્ય નાશનમ્ !”

“ગણપતભાઈ, આવું તો ‘ભદ્રંભદ્ર’માં આવે છે ! પણ એ હાસ્યનવલકથા છે ભલા માણસ !”

“એમ ? મને ટો એની ખબર ની મલે.”

“તો શું તમે આ બધું ગંભીરતાથી લો છો ? તમે પણ ખરા માણસ છો યાર.” મેં કહ્યું.

“ટમે ની હમજો નિમ્મેસભૈ, વ્યસન વિનાની જિંડગીનો ટો કોઈ અર્થ ની મલે !” એણે સિગારેટને એશ-ટ્રેમાં ઘસી.

“તમે અવળી વાત કરો છો ગણપતભાઈ. વ્યસન તો...”

“હોવું જ જોઈએ ! ટમને બી સાહિત્યનું વ્યસન છે કે ની ?”

“છે, પણ સાહિત્ય એ સ્વાસ્થ્યને માટે હાનિકારક નથી.” મેં કહ્યું.

“અરે, કવિટાઓ હાંભરી લોકો ચક્કર ખાઈને પડે છે !”

“તમે ગમ્મત છોડો. સિગારેટો ફૂંકવાથી તમારાં ફેફસાં...”

“ટમે ચિન્ટા ની કરો, ફેફસાંને કેં બી ઠહે ની. ઉં ટો નાનો ઉટો ટારે બી બાપાની ગડીમાંઠી બીડીઓ ઉઠાવીને ફૂંકટો ! આજે પિસ્ટાલીસ વરહ ઠીયાં, મને કોઈ બી તકલીફ છે નઠી.”

“ગણપતભાઈ, તકલીફ લાંબે ગાળે થશે, ઘડપણ બગડશે ! સિગારેટ એ ધીમું ઝેર છે...”

“ટો ઢીમેઠી મરહું, આપને કાં ઉટાવર છે ?”

“ક્રમ સે ક્રમ તમારે તમારી પત્નીનો વિચાર કરવો જોઈએ...”
મેં યાદ દેવડાવ્યું.

“અરે, કાકા હાઠરસીએ બી પટ્ટની માટે લયખું છે કે... યું
ટો બૂઝ ચૂકા હૈ ટુમારે હુસ્ન કા હુક્કા, યે ટો હમ હૈં કિ ગુડગુડાયે
જાટે હૈં !”

“તમે યાર કેવી કેવી કવિતાઓ પસંદ કરો છો, એમાંયે
હુક્કો ? તમારે વ્યસનથી દૂર રહેવું જોઈએ, ગણપતભાઈ !”

“...એટલે સિગારેટ છોડીને ઉં હુક્કો પીઉં કે ?”

“મને ખબર છે કે તમે નહીં ગાંઠવાના ! એટલું તો સમજો
કે તમાકુ દર વર્ષે દુનિયામાં લગભગ ૪૯ લાખ લોકોનો ભોગ
લે છે. તમાકુમાં નિકોટીન નામનું ઝેર હોય છે, જેનાથી...”

“ટમે બામન છો ની ?”

“હા, હું બ્રાહ્મણ છું.” મેં કહ્યું.

“ખોટું ની લગાડતા, પન એવું કે’વાય છ કે બામનની
આંખોમાં ઝેર હોય છે ! ટો હું ટમે ટમારી આંખો ફોરી લાખહો ?”
ગનપટ હુરટીએ નવી સિગારેટ સળગાવી.

“ગણપતભાઈ, ૩૧મી મે ના દિવસે વિશ્વ તમાકુ નિષેધ દિન
તરીકે ઉજવણી થાય છે.” મેં યાદ કરાવ્યું.

“ટમે હારું યાડ કરાઈવું ! એ ડિવસે રેડિયો પર મારું ભાસન
હાંભરજો. કાલે મારું રેકોર્ડિંગ છે...” તેણે ઉત્સાહથી કહ્યું.

“શું વાત કરો છો ? એટલે તમે રેડિયો પર તમાકુ છોડવા
અંગે ભાષણ આપશો એમ ?” મને આંખે અંધારાં આવ્યાં.

“નિમ્મેસભૈ, ચક્કર આવે છે કે હું ?” એણે મને ટેકો આપ્યો.

“બસ, ગણપતભાઈ. હવે હું રજા લઉં.” હું માંડ માંડ ઊભો
થયો.

“ઉં કેઉં છ કે કોઈ વ્યસન રાખહો ટો ટમને ટેકો મલહે.
પન ટમે માનહો ની !” એ મને બારણા સુધી વળાવવા આવ્યો.

“ટબિયટ હાયવજો...” એણે મને કહ્યું.

“આ માણસને તો શું કહેવું ?” એમ રાબેતા મુજબ વિચારતો
હું ઘર ભણી ચાલવા લાગ્યો.

વ્યસનનો ખરો અર્થ 'સુખ' છે

વ્યસન

ત્યાર પછી એક ખૂંખાર વ્યસનીએ કહ્યું, “અમને વ્યસન વિશે કહો.”

ત્યારે તેમણે ઉત્તર આપ્યો :

સંસ્કૃતમાં વ્યસનનો અર્થ 'દુઃખ' થાય છે, પણ વ્યસનનો ખરો અર્થ 'સુખ' છે એ તમે નિશ્ચિત જાણજો.

જેને જેનું વ્યસન હોય તેને તે પામે છે ત્યારે તે સમાધિના સુખને પામે છે એવું તમે સમજો.

ખરેખર તો પ્રિય વ્યસનનો વિરહ એ દુઃખ છે. યા પીનારને યા ન મળે, બીડી-સિગારેટ પીનારાને એનો વિરહ સહેવો પડે, તમાકુ ખાનારાને એના વગર ટટળવું પડે એના કરતાં મોટું દુઃખ આ બ્રહ્માની સૃષ્ટિ વિશે બીજું એકેય નથી.

વ્યસન એટલે સુખ, મહાસુખ, બ્રહ્માનંદ, સહોદર સુખ એવો સુધારો તમે તમારા શબ્દકોશમાં કરી લેજો.

વ્યસનને તમે પ્રેમનું પ્રતીક ગણજો. જે ખોખામાંથી કાઢીને વ્યસની સિગારેટ પીએ છે એ ખોખા પર 'સિગારેટ પીવી એ આરોગ્ય માટે હાનિકારક છે' એવી ચેતવણી લખી હોય છે છતાં સાચા પ્રેમીઓ કોઈની કોઈ પ્રકારની ચેતવણી ગણકારતા નથી તેમ સિગારેટપ્રેમીઓ આવી કશી ચેતવણીની પરવા કરતા નથી. વ્યસન માટેના સાચા પ્રેમ સિવાય આ સંભવિત નથી.

રતિલાલ
બોરીસાગર

એફ-૬૭,
રતિલાલ પાર્ક,
નવરંગ હાઈસ્કૂલ,
પાંચ રસ્તા પાસે,
દેરાસરની સામે,
નારણપુરા, અમદાવાદ
ફોન નં.
૨૭૬૮૦૨૬૪ (ઘર)
૯૯૨૫૧૧૩૦૧(મો)

પ્રેમીઓ કરતાં પણ વ્યસનીઓ શ્રેષ્ઠ છે એમ તમે સમજો. એકબીજા માટે જાન દેનાર પ્રેમીઓની સંખ્યા જગતમાં હંમેશાં અલ્પ રહી છે. રોમિયો-જુલિયેટ, લૈલા-મજનુ, શીરી-ફરહાદ, હીર-રાંઝા, બસ બહુ થઈ ગયું. કદાચ બે-ચાર વધારે હશે, પણ દારૂ માટે, સિગારેટ માટે જાનની બાજી લગાવનાર પ્રેમીઓની સંખ્યા કોઈ પણ યુગમાં લાખોની હશે. માણસને એના જીવ કરતાં કશું વધારે વહાલું નથી હોતું એમ કહેવાય છે, પણ વ્યસનીઓને પોતાના જીવ કરતાં વ્યસન વધુ વહાલું હોય છે. આવા પ્રેમીઓને તમે પ્રાતઃવંદનીય ગણજો.

વ્યસન જીવનને અર્થપૂર્ણ બનાવે છે. વ્યસન વગરના માણસને તમે પૂછો કે તમે શા માટે જીવો છો ? તો બાયોલોજીનું પેપર અધરું નીકળે અને બારમા ધોરણનો વિદ્યાર્થી જેમ કિંકર્તવ્યમૂઢ બની જાય અને પ્રશ્નપત્રની સામે તાકીને બેઠો રહે તેમ નિર્વ્યસની માણસ પાસે પોતે શા માટે જીવે છે એ પ્રશ્નનો કોઈ ઉત્તર હોતો નથી. પણ વ્યસની તો કહેશે, ‘હું ચા પીવા માટે જીવું છું’, ‘હું તમાકુનું સેવન કરવા માટે જીવી રહ્યો છું’, ‘સિગારેટ પીવા માટે જ મેં મનુષ્યજન્મ ધારણ કર્યો છે’, ‘દારૂ પીને હું મારું જીવન સાર્થક કરી રહ્યો છું’. જીવનને અર્થપૂર્ણ બનાવનાર વ્યસનીની તમે કદી નિંદા ન કરજો.

વ્યસનથી આરોગ્ય બગડે છે, આયુષ્ય ઓછું થાય છે એવી વ્યસનવિરોધીઓની વાતને તમે કાને ન ધરજો. વ્યસનના આનંદ વગર આરોગ્યને શું કરવું છે ? વ્યસનના આનંદ વગરના દીર્ઘાયુષ્યનું શું પ્રયોજન છે ?

વ્યસનથી જ મનુષ્ય સંજ્ઞાને પાત્ર ઠરે છે. ગધેડા સિગારેટ નથી પીતા, બળદ તમાકુ નથી ખાતા, હિપોપોટેમસ દારૂનું સેવન નથી કરતા, બકરી દાંતે બજર નથી ઘસતી. વ્યસનવિહીન મનુષ્ય શિંગડાં અને પૂંછડાં વિનાના પશુ સમાન છે એમ સમજો.

તમાકુના ફાયદા

મસાલા - અનાજના ખર્ચામાં બચત થાય. ગુટખા ખાનારથી તીખું ખવાય જ નહીં એટલે મસાલા ઓછા વળે, ભૂખ લાગે નહીં એટલે અનાજ ઓછું વપરાય.

પહેલું વંદન વ્યસની જનને...

આ શીર્ષક મેં પીધેલી અવસ્થામાં લખ્યું હશે એવી તમને શંકા થશે. પણ મિત્રો, તમારી શંકા સાવ સાચી છે. મારી પ્રકૃતિ જ એવી છે કે હું પીધા પછી ભાનમાં આવું છું અને ત્યારે એવાં એવાં સત્યો ઉચ્ચારવા માંડું છું કે મારે ગીતા ઉપર હાથ મૂકવાનીય જરૂર પડતી નથી. મને નફરત કરવાનો તમને નશો ચડે એ પહેલાં ચોખવટ કરી લઉં - ગીતા ઉપર હાથ મૂકીને કહું છું કે હું જે પીઉં છું એ માત્ર ચા જ છે. ચા સિવાય હું કાંઈ પીતી નથી.

“ન લેતી હું મેં કુછ ભી
સિવા ચાય કી ચુસ્કી,
વો ભી કભી ઈસકી
કભી ઉસકી.”

ટૂંકમાં, શીર્ષક પંક્તિ વાંચીને દારૂગોળાની જેમ ભડકશો નહીં. મેં પેપર બરાબર તપાસીને જ વંદનાર્થે વ્યસનીઓને નંબર વન પર મૂક્યા છે, કારણ કે તેઓ આપણને શું ન કરવું જોઈએ એ શીખવે છે. તેઓ કાંઈ પ્રોફેશનલ લેકચર આપીને કે ‘વ્યસનીઓ મરશો’ એવા હોર્ડિંગ દ્વારા આપણને શિક્ષણ નથી આપતા, પરંતુ પોતાની દુર્દેશાનું જાહેર રસ્તા પર જીવંત પ્રસારણ કરી વ્યસનમુક્તિનો સંદેશ આપે છે. એમને શ્રેષ્ઠ ઓપન યુનિવર્સિટીનું બિરુદ આપી આપણે એમણે આપેલ શિક્ષણના ઋણમાંથી મુક્ત થવું જોઈએ. તેઓશ્રી (વ્યસનીઓ) માત્ર શું ન કરવું એટલું જ શિક્ષણ આપીને (પીને) પડી નથી રહેતા. એ સિવાય પણ... અગણિત છે ઉપકાર એના એહ વિસરશો નહીં...આવો, આજે કુટુંબ તથા સમાજ

ડૉ. નલિની
ગણાત્રા

એ-૭૦૪
સંસાર્થ ટાવર,
વસ્ત્રાપુર,
અમદાવાદ-૫૪
ફોન : ૫૫૨૧૮૦૫૮

પરત્વેના એમના યોગદાનને મૂલવીએ, એમાંથી કંઈક શીખીએ, પ્રેરણા લઈએ.

સમાજ કલ્યાણવાળાએ મને રિસર્ચ વર્ક સોંપ્યું હતું કે કેવા માણસો જલદી ભોળવાઈ જતાં હોય છે તે શોધી કાઢો. મેં સંશોધન કરીને સાત જ દિવસમાં એમની દ્વિધા દૂર કરી દીધી કે ભોળા માણસો જલદી ભોળવાઈ જતાં હોય છે. બુદ્ધિ ખતમ થઈ જવાની બીક હોય કે ગમે તે કારણ હોય, પણ ભોળા માણસો જલદીથી પોતાની બુદ્ધિ વાપરવા કાઢતા નથી એટલે તમે જેમ કહો તેમ કરવા તૈયાર થઈ જાય છે. આવા એક ભોળિયાને એના બાપુજીએ શીખવ્યું હતું કે, બેટા, કોઈ ખાવાની ઓફર કરે તો અનાદર ન કરવો. અનાદર કરીએ તો એ અન્નદેવનું અપમાન કહેવાય. ગુટખા શબ્દમાં આવતો ‘ખા’ ને ઓફર માનીને ભોળિયાએ ગુટખા ખાવાનું ચાલુ કરી દીધું. વળતા વાટકી વ્યવહાર તરીકે આજે એ ઓફર કરી રહ્યો છે... આ ગુટખા મુજે ખા - ગુટખો શેનો છોડે એય ઓફરને આધીન થાય ને ?

આવો જ બીજો એક ભોળિયો અત્યંત આસ્તિક હતો. ફિલ્મ ‘હરે રામ હરે કૃષ્ણ’ નું ‘દમ મારો દમ...’ ગીત એણે સાંભળ્યું. ભગવાનના નામની ફિલ્મનું ગીત એટલે એને મન ભજન બરાબર. એટલે દમ મારતો એ ધુમાડાના ગોટે ચડી ગયો અને ગોટે ચડે એને સાચો રસ્તો ક્યાંથી જડે ? આજે એ દમ રોગની ગેરેન્ટેડ ગિફ્ટથી પીડાય છે. ઓક્સિજન પંપના દમથી એનો દમ ટકી રહ્યો છે. ખબર કાઢવી હોય તો કાઢી આવજો. આ તો મેં જાણ કરી તમને.

જોકે વ્યસનીઓ માટે મને સોફ્ટ કોર્નર એ બાબતે છે કે તેઓ છાંટોપાણી કરે છે છતાં એમનામાં સ્વાર્થનો છાંટોય નથી હોતો. એટલેસ્તો એ માત્ર પોતે જ બરબાદ નથી થતો, પણ સમગ્ર પરિવારને બરબાદ કરે છે. ગુટખા ખાવાથી અને દારૂ પીવાથી જ આવી કુટુંબભાવનાનો વિકાસ થાય. ભૂખ્યો માણસ સ્વાર્થી બની બેસે. ખાધેલો-પીધેલો જ બીજાનો વિચાર કરે.

આપણે સાદા પાનથી આગળ વધતા નથી, જ્યારે આ લોકો ફેશનેબલ (તમાકુવાળું) પાન અને માણિકચંદને મોંમાં મમળાવીને સમાજમાં પોતાની આગવી ઓળખ ઊભી કરે છે. મતલબ એ

માણિક્યંદને લોકો જોતાંવેંત ઓળખી જાય છે, જ્યારે આપણને મૂળચંદ પણ ઓળખતો નથી. અરે, આપણે ફિકરની ફિક્સ ડિપોઝિટ કરીએ છીએ અને આ લોકો ફિક્કનું ધૂમ્રપાન કરે છે. જોકે સમય જતાં એ ધુમાડો એને ફૂંકી મારે છે એ વાત જુદી છે.

આ ગુટખા નામ જ ખાવાની અપીલ કરે છે. આજ્ઞાંકિતો જલદી ઓશિયાળા થઈ જતાં હોય છે અને એવા લોકાના સ્વભાવનો ગેરલાભ લેવા જ ગુટ-ખા નામ રાખ્યું છે. હું જો તમાકુ-ફોઈ હોત તો ગુટ-ખાને બદલે ફૂટ-જા નામ જ રાખત અને તો કોઈ સ્વમાની એની સામું પણ ન જોવત. બીજી એની લલચામણી બાબત છે ઐશ્વર્યા જેવું એનું આકર્ષક પાઉય. એટલે જ સૌંદર્યશોખીનો એમાં ભરાઈ પડે છે. આ ગુટખા તો નિર્જીવ, નિર્દય છે, જેણે પાન-બીડી અને સિગારેટના પેટ પર પણ લાત મારી છે. પાન-બીડીને એમ કહીને ધૂત્કાર્યા કે રેપિડયુગમાં માણસને સ્પિડમાં ઉપર પહોંચાડવામાં તમો ઢીલા પડો. એ લાયકાત તો મારી જ. જોકે એ એકલા હાથે કરી પણ બતાવે છે. આમ ગુટખા લાંબી જિંદગીને ટૂંકી જિંદગી કરી વસતી નિયંત્રણના અભિયાનમાં સહાય કરે છે.

વ્યસનીના જીવનનો અંતિમ અંક બેશક બદબૂદાર હોય છે. બાકી એની મધ્યમસ્તી કાબિલ-એ-ઈર્ષ્યા અને કાબિલ-એ-ઈર્શાદ હોય છે. પોતાની જાતનું જ ભાન ન હોવું એ તો કેટલી ઉત્કૃષ્ટ લક્ઝરી કહેવાય ? પીને એનેસ્થિટિક પોઝીશનમાં પડેલાની નહીં પીનારા જલદ ઈર્ષ્યા કરે છે કે, જોને આને છે કંઈ ચિંતા ? પણ આવી મસ્તી કી પાઠશાલા પાસેથી પાછા એ બુદ્ધિશાળી લોકો બોધપાઠ નથી લઈ શકતા. બાકી શ્રીશ્રી વ્યસનશંકર તો પોતાની વ્યસનપીઠ (ફૂટપાથ) પરથી નકકર ઉપદેશ આપે છે કે ‘બચ્ચું’, મનુષ્ય અવતાર મળ્યો છે તો ખાઈ-પી લે. આવતો અવતાર ઢોરનો મળ્યો તો ખેતરમાંથી બારોબાર બાર નહીં જઈ શકે. ભરવાડની તું વહાલામાં વહાલી ભેંસ હોઈશ તોય એ તને ગુટખા નહીં અપાવે. એટલે કહું છું...યહી વક્ત હૈ કરલે પૂરી આરઝૂ.’

પેગ કે દો-ચાર ઘૂંટ ગલે કે નીચે જાતા હે તો સમનસ્ક શરીર કો દો ગજ જમીન કે ઉપર ઊઠા દેતા હૈ. એવી પીંછા જેવી હળવી અનુભૂતિ થાય છે. (ઈસ બાતસે યૂં ન સમજ લેના કિ મૈં ભી પીતી હૂં. આ તો અમારા આયુર્વેદ શાસ્ત્રમાં જે ઉલ્લેખ છે એ મેં

લેખમાં કર્યો છે.) પ...ણ પેગનું પ્રમાણ વધતું જાય તો દો ગજને બદલે દૌસો ગજ જમીનની ઉપર મતલબ ઠે...ઠે ઉપર પહોંચાડી દે છે અને ત્યાંથી પાછું નીચે આવવામાં ગુરુત્વાકર્ષણની લાગવગ પણ કામ લાગતી નથી. જોકે મઘય (દાઝડિયો) ઉપર જઈ સ્વર્ગના એટમોસ્ફીયરથી આમઆદમીની જેમ જરાય અંજાતો નથી, કારણ કે પીધેલી અવસ્થામાં કંઈ કેટલીયે વાર વગર વીસાએ પરીદેશ (સ્વર્ગ)માં જઈ આવ્યો હોય છે. અપડાઉન કરતો હતો એમ કહીએ તોય ચાલે. એટલે રિહર્સલ એટ્સ કરનારને નાટકનો શું ચાર્મ મળે ? બાકી આપણા જેવા તો સ્વર્ગપરી જોઈને ખુશીના માર્યા મરી જઈએ.

રોજ ઘરવાળીને મારવાની અને ઉપરથી એની પાસે પૈસા માગવાની હિંમત છે કોઈ સુંવાળા પતિમાં ? એને બિચારાને તો આજે પેટ્રોલના પૈસા જોઈતા હોય તો પહેલા ગઈ કાલનો હિસાબ આપવો પડે છે. નહીં તો પેપસોડન્ટની જાહેરાતના સ્વરાંકનમાં ડાંટ ખાવી પડે છે... હગલીને લઈને હાવે ગ્યા'તા ? પેટ્રોલ પી જાવ છો ? તમને ખબર હોવી જોઈએ કે પેટ્રોલ સમયની જેમ ન વેફડાય. આમ ને આમ કંગાળ થઈ જશો અને અમનેય કરશો... ઢીશૂમ...ઢીશૂમ. જ્યારે આ ગુટખાચંદ એક જ એવો મરદ બચ્યો છે જે પરિણિત હોવા છતાં મનમાની કરે છે. એટલે જ તમને શાયરીમાં સમજાવું છું સાત્વિકો કે...

થોડી થોડી પીયા કરો
દો પલ બોસીઝમ કીયા કરો.

કોરા મગજવાળાએ 'દમ મારો દમ...મીટ જાયે ગમ' એ ગીત સાંભળ્યું કે તરત જ એ ગમતોડ તત્ત્વ (નશા)ને આત્મસાત્ કરી પોતાનું જીવન ઉગારી લીધું. એમણે જાણ્યું એવું તુરત જ માણ્યું અને આપણે તત્ત્વજ્ઞાનના તત્ત્વજ્ઞાન મહીં જ તરફડતા રહ્યા. એ લોકો નશીલો દમ મારીને આપણને સંભળાવતા રહ્યા...

અમે ઉડાડીશું ધુમાડા
તમે ચડજો ગોટે...

આ બધી લલચામણી વાતો કંઈ તમને વ્યસન તરફ વાળવા નથી કરી. એની વરવી વાસ્તવિકતાનું દર્શન હવે કરાવું છે.

આ વ્યસનો એના શરીરને રોગઘર બનાવી દે છે. એમાંય મોં કે અન્નનળીનું કેન્સર થયા પછી સદરહુ બિચ્ચારો પાણી પણ પી શકતો નથી. એમ પણ કહી શકાય કે ખુદ પાણી પણ આવા બંધાણીનો ત્યાગ કરી દે છે. દાહશામક જલ પણ એને જલન કરે છે. આનાથી વધુ ખોફનાક સ્થિતિ બીજી શી હોઈ શકે ? પણ આ હકીકત છે. ચાંદાવાળું મોં પાણીનો સ્પર્શ પણ ખમી શકતું નથી અને જે પાણી પી ન શકતો હોય એ પાણીપુરી તો શેનો જ ખાઈ શકે ? અગાઉના બે અંકમાં જેટલું નાણું ખચર્યું હોય એટલું એ ત્રીજા અને છેલ્લા અંકમાં બચાવી લે છે. અન્નજળનો ત્યાગ કરીને એનો લુક (દેખાવ) ઝી હોરરના નિર્માતાને આકર્ષે એવો થઈ જાય છે. એ તો ઝી હોરરના નિર્માતાને સૂઝ્યું નથી, નહીં તો એક બોટલમાં એમનું કામ નીકળી જાય. કેન્સરના થઈ સ્ટેજમાં પહોંચે ત્યારે એ અરીસામાં પોતાની પર્સનાલિટી જોઈને નરી નમ્રતાથી બબડે છે... હમ હોરર સે કમ નહીં.

વ્યસનોની કૃત્રિમ આફત માણસને આબેહૂબ હોનારત જેવો બનાવી દે છે. શરૂઆતની અવસ્થામાં તો કેન્સર એને સહાનુભૂતિપૂર્વક સમજાવે છે કે જો આ બધું છોડવાના તારા દંઢ સંકલ્પનો હળવો ધક્કો પણ મને વાગે તો આઈ કેન સર... એટલે કે હું સરકી શકું છું. પણ એ એના સ્ટેજ પર સ્ટેડી રહીને જ ત્રણ અંક પૂરા કરે છે. સંતો ત્યાગીને ભોગવે છે. આ ગુટખાચંદ ભોગવીને દુનિયા ત્યાગે છે. ખરો ત્યાગી એને જાણવો.

પોતાની હયાતી દરમિયાન એણે પરિવારને પારાવાર પીડા આપી હોય છે. એના વળતર પેટે એ મૃત્યુ બાદ પરિવારને યુદ્ધ પછી શાંતિનો સ્વાદ આપી જાય છે. વ્યસનમાં જ સવાઈ આવક વપરાઈ જતી હોવાથી એનાં બૈરી-છોકરાંને ભૂખ્યા રહેવું પડે છે. ‘ભૂખ્યું એને કાંઈ ન દુખ્યું’ કહેવત અનુસાર એનું કુટુંબ નીરોગી રહે છે. ધીરુભાઈ અંબાણી કરતાંય લાંબી દીર્ઘદષ્ટિ બદલ આ ધીરુભાઈ અંબાણીને સાદર સલામી આપવી પડે. આ ઉપરાંત એ બીજું પણ એક ઉમદા કામ કરે છે. જેમ બંધ પડેલી ઘડિયાળ દિવસમાં બે વાર સાચો સમય બતાવે જ છે એમ એ પોતે ખુવાર થઈને પણ દારૂ-તમાકુ-બીડીના વેપારીને સમૃદ્ધ કરી જાય છે.

અંતે સત્ય લાદ્યું તો એટલું જ કે આળસ કરવી હોય તો

વ્યસનમાં કરવી. આજે નહીં કાલે લઈશ એવું રાખવું. કાલ પરે નહીં, વ્યસન ચડે નહીં, માણસ સડે નહીં, એ પછી રહે નહીં ને રોગ શોધ્યોય જડે નહીં, સ્વાસ્થ્ય કથળે નહીં, શરીર ખખડે નહીં, લેણિયાત દાદરા ચડે નહીં, મોતના ઢોલિયા ઢાળે નહીં.

છમ્મવડું :

વ્યસનીઓ જ આપણા ગુરુ છે, પણ ગુરુને ક્યાં કોઈ વંદે છે આજકાલ ?

માસ્ટર સાહેબ, મારાં મમ્મી પપ્પા કહે છે કે તમે “કક્કા”માં “પક્કો” ના બનાવ્યો પણ પાનનાં ગલ્લે મસાલા લેવા મોકલી પાન મસાલામાં પક્કો બનાવ્યો !...

દર્દીની ઈમેજ તંદુરસ્ત માણસ કરતાં એક વ્હેંત ઊંચી હોય છે !

“તમે કંઈ જાણ્યું ?” એક મિત્રે વહેલી સવારે મને ફોન કર્યો,
“તમારા પેલા સંબંધી ખરા ને લાલુ લક્કડ...”

બારે મહિના અને ચોવીસે કલાક બીમાર રહેતા લાલુ વિશે
ફોન પર આવા સમાચાર સાંભળતાં જ હૃદય પર ગોબો પડે એવો
પ્રાસકો પડ્યો, “લાલુ ગયો કે શું ?”

“શું થયું એને ?” મેં ગભરાઈને પૂછ્યું.

“અરે, ચિંતા ન કરો,” મારા અવાજની ધ્રૂજારી પારખીને
મિત્રે આશ્વાસન આપતાં મને કહ્યું, “વરંડામાં આજે મેં લાલુને
આંટા મારતાં જોયો... મને થયું કે આજે એ બીમાર નથી, તબિયત
કંઈક સારી હોવી જોઈએ.”

ફૂલટાઈમ બીમાર રહેતો માણસ વરસના વચલા દહાડે
પાર્ટટાઈમ સ્વસ્થ લાગે એને ‘સમાચાર’ કહેવાય ! ખરેખર દર્દી
મહાન નથી, દર્દ મહાન છે. જગતમાં દર્દ જેવું હોત જ નહીં,
તો માણસ ફક્ત માણસરૂપે જ ઓળખાતો હોત. એને ‘દર્દી’ તરીકે
ઓળખાવાનું સદ્ભાગ્ય મળ્યું ન હોત. કોઈ દર્દ-હમદર્દે સાચું જ
કહ્યું છે કે, “હું માનવી દર્દી થાઉં તોય ઘણું !”

મારા એક મિત્ર છે. ફેંબાએ એનું નામ પાડ્યું છે - હસમુખ.
આજે એવું લાગે છે કે ફેંબાએ નાનપણથી જ હસમુખનું ભવિષ્ય
ભાખી દીધેલું.

થોડા દિવસ પહેલાં હું હસમુખની ખબર કાઢવા ગયો. આમ

હર્ષદ પંડ્યા

૧૦,
દેવસીટી સોસાયટી,
શાયોના સીટીની પાસે,
આર.સી. ટેકનીકલ
સ્કૂલની સામે,
ઘાટલોડિયા,
અમદાવાદ-૬૧

તો એ બીમાર પડે એવો છે નહીં. ખુદ બીમારી ભોંટી પડે એવું તંદુરસ્ત એનું શરીર. પૂરા ‘ઓલરાઉન્ડર’ એટલે કે ગોળમટોળ માણસોને જોયા પછી ક્યારેક લાગે છે કે હાથી અથવા હિપોપોટેમસ જેવાં મહાકાય પ્રાણીઓ બીજા જન્મે મનુષ્ય અવતાર ધારણ કરતા હોવા જોઈએ.

હસમુખ આ રીતે ઓલરાઉન્ડર ખરો, પણ મનનો જરા દૂબળો... એટલે લગ્ન કરવા જેવી ભૂલ એ કરી બેઠો. બીજી બધી ભૂલોમાં - ‘હવે બીજી વાર આવી ભૂલ હું નહીં જ કરું’ એવો સંકલ્પ લેવાની સગવડ હોય છે પણ લગ્ન કરવાની ભૂલ કર્યા પછી તો આવો સંકલ્પ પણ નથી કરી શકાતો.

હસમુખના પલંગ પાસેના નાનકડા સ્ટૂલ પર બેસતાં મેં પૂછ્યું,
“આમ એકાએક શું થયું ?”

“કેન્સર.” હસતું મુખ રાખીને હસમુખે કહ્યું, “ડોક્ટરે કેન્સરનું નિદાન કર્યું છે.”

“ડોક્ટર તો કહે,” મેં રાબેતા મુજબનું વ્યાવહારિક આશ્વાસન આપ્યું : “આજકાલ તો મોટા મોટા ડોક્ટરોનાં નિદાન પણ ખોટાં પડે છે.”

“અરે, હોય યાર !” તકિયા પાછળથી રિપોર્ટ ફાઈલ કાઢીને મારા હાથમાં પકડાવતાં એણે કહ્યું, “આ ડોક્ટર કેન્સર સ્પેશિયાલિસ્ટ છે.”

“સ્પેશિયાલિસ્ટ ઈન વ્હોટ ?” મેં જરા અકળાઈને પૂછ્યું,
“કેન્સરનું નિદાન કરવામાં કે એનું દાન કરવામાં..?”

“આવું તો મેં પણ ડોક્ટરને પૂછેલું કે સાહેબ, રિપોર્ટ જરા બીજી વાર ધ્યાનથી જુઓને... તમારી કંઈક ભૂલ થતી હોય એમ મને લાગે છે. ત્યારે એમણે સહેજ ગરમ થઈને મને કહ્યું, કેન્સર સ્પેશિયાલિસ્ટ હું છું કે તમે ?”

અમારી ચર્ચા ચાલતી હતી ત્યાં જ ડોક્ટર પોતાની સાથે એક નર્સને લઈને આવ્યા.

હસમુખે ડોક્ટર સાથે મારો પરિચય કરાવ્યો, “સાહેબ, આ હર્ષદ પંડ્યા છે. છાપામાં લખે છે.”

“મેં તમને હમણાં જ કહ્યું ને,” ડોક્ટરે નર્સ સામે જોઈને કહ્યું કે, “કેન્સરના ઘણા પ્રકારો હોઈ શકે છે !”

“અને પંડ્યા...”હસમુખે પોતાની ઓળખપરેડ ચાલુ રાખી, “આ છે ડોક્ટર બાટલીવાલા.”

“ઓહ યેસ્સ !” ડોક્ટરે મારી સામે હાથ લંબાવ્યો, “આયમ ડોક્ટર બાટલીવાલા, કેન્સર એક્ષપર્ટ.”

“બાટલીવાલા કેન્સર એક્ષપર્ટ જ હોય !” મારાથી ટેવવશ રમૂજ થઈ ગઈ.

“હોટ ડુ યુ સે ?” સોડા - બાટલીનો બૂચ ખોલતાં જ સોડા બહાર ઊભરાઈ જાય એમ ડોક્ટર ગુસ્સાથી ઊભરાઈ ગયા.

“સર,” મારા વતી હસમુખે હસતું મુખ રાખીને કહ્યું, “મારો મિત્ર એમ કહેવા માગે છે કે ડોક્ટર બાટલીવાલા કેન્સર એક્ષપર્ટ કરવામાં, આઈ મીન કેન્સરને ભગાડવામાં નિષ્ણાત છે !”

“થેન્ક્યુ વેરી મચ !” બીજી વાર મારી સાથે હાથ મિલાવતાં ડોક્ટરે કહ્યું : “મારે લાયક કાંઈ કામકાજ હોય તો કહેજો.”

“સર,” મેં સ્ટૂલ પરથી ઊભા થઈને કહ્યું, “એક કામ કરશો ?”

“બોલો... બોલો...”

“મારા આ ભાઈબંધની બીમારીનું બીજી વાર નિદાન કરી આપશો ?”

“ઈમ્પોસિબલ,” ડોક્ટરે હસમુખ તરફ રહેમ નજરે જોઈને કહ્યું, “માંડ માંડ કેન્સરનું નિદાન થઈ શક્યું છે. બસ હવે તો ટ્રીટમેન્ટ શરૂ કરી દઈએ એટલે ફેંસલો આવી ગયો સમજો...”

“રોગનો કે રોગીનો ?”

“એ હમણાં ન કહી શકાય,” ડોક્ટરે ખૂણામાં રાખેલા એક હાડપિંજર સામે જોઈને કહ્યું, “પણ એ બેમાંથી એકની ગેરન્ટી તો હું ચોક્કસ આપી શકું.”

“સાહેબ,” મેં લાગણીવશ થઈને પૂછ્યું, “મારા મિત્રને મટી તો જશે ને ?”

“જુઓ ભાઈ” ડોક્ટરે કહ્યું, “મેં હમણાં જ તમને કહ્યું કે આપણે કોઈ પણ એકનો ફેંસલો લાવી જ દેવો છે, ઓ.કે.?”

ડોક્ટરના ગયા પછી હસમુખને મેં કહ્યું, “કેન્સર જેવું મોટું નામ આપીને ડોક્ટરો તો દર્દીઓને ગભરાવી નાખતા હોય છે પણ આપણે જરાય ગભરાવું નહીં.”

“અરે યાર, ગભરાય એ બીજા,” હસમુખે પથારીમાં સહેજ આડા પડતાં કહ્યું, “માંડ માંડ એરિસ્ટોકેટ રોગનું નામ મળ્યું છે. એનાથી ગભરાવાનું થોડું હોય ! ઊલટાનું હું તો ભગવાનનો આભાર માનું છું કે એણે કેન્સર માટે મને સિલેક્ટ કર્યો. આનંદ એ વાતનો છે પંડ્યાકે આપણને કોઈએ સિલેક્ટ તો કર્યા !”

“એક વાત પૂછું હસમુખ ?” એની નજીક બેસતાં મેં પૂછ્યું, “તને દારૂ, બીડી-સિગારેટ કે તમાકુ-મસાલાનું કોઈ વ્યસન નથી છતાં ડોક્ટરે કેન્સરનું નિદાન કર્યું, મારા માનવામાં નથી આવતું. આપણે ડોક્ટર બદલી નાખીએ તો કેવું ?”

“ના યાર,” હસમુખે સફાળા બેઠા થઈને કહ્યું, “ડોક્ટર બદલીએ તો પાછો રોગ પણ બદલાઈ જાય. આપણે તો આ કેન્સર સારું છે.”

“કેન્સરને તું સારો રોગ કહે છે ?”

“અફફકોર્સ !” હસતું મુખ રાખીને હસમુખે કહ્યું, “કેન્સર સાથે તો મારે જન્મથી જ સારાસારી છે.”

“હું સમજ્યો નહીં.”

“મારી રાશિ કર્ક છે,” હસમુખે કહ્યું, “ અને કર્ક રાશિને અંગ્રેજીમાં કેન્સર કહે છે. હવે તું જ કહે આટલો સુંદર યોગ તો નસીબદારને જ મળે ને !”

“કેન્સરનું સાંભળ્યા પછી તું ટેન્શનમાં નહોતો આવ્યો ?”

“હું નહોતો આવ્યો, પણ ડોક્ટર ટેન્શનમાં આવી ગયા હતા એવું મને લાગે છે.”

“પણ એ તો કેન્સર એક્ષપર્ટ છે,” મેં પૂછ્યું, “એ શા માટે ટેન્શનમાં આવે ?”

“એક્ષપર્ટ ખરા પણ...” હસમુખે સ્મિત કર્યું, “હું એમનો પહેલો કેસ છું. જોકે મેં ડોક્ટરને હિંમત આપી છે કે સાહેબ, ચિંતા નહીં કરો, હું છું ને તમારી સાથે.”

હસમુખ ખડખડાટ હસી પડ્યો.

પોતાને કેન્સર છે એવું જાણ્યા પછી પણ માણસ આટલો હસતો-હસાવતો રહી શકે એ મારા માનવામાં નહોતું આવતું. ઘણાં તો નાનું અમસ્તું ગૂમડું થયું હોય તોય ‘આ કેન્સરની ગાંઠ તો નહીં હોય ને?’ એવા જ ટેન્શનમાં ને ટેન્શનમાં ખરેખર કેન્સરની ગાંઠને નિમંત્રણ આપી બેસે છે. મારા એક સંબંધી છે. હૃદયના એટલા ઢીલા (જોકે એમણે બબ્બે વાર લગ્ન કર્યાં છે એટલે એમને હૃદયના ‘ઢીલા’ કહેવા કે મજબૂત એ મારા માટે પ્રશ્ન છે ! પણ હાલ પૂરતાં એમને ઢીલા માનીએ) કે ઉપરાઉપરી ચાર-પાંચ છીંકો આવવા માંડે એટલે તરત જ એવું માનતા થઈ જાય કે મને નાકનો ટી.બી. તો નહીં હોય ને ? આપણે જ્યારે એમને મળીએ ત્યારે ‘હું પાંચ-છ મહિનાથી વધારે હવે નહીં જીવી શકું’ એવી ફરિયાદ કરતા હોય. જોકે હું છેલ્લાં દસેક વરસથી સાંભળતો આવ્યો છું !

“પંડ્યા,” હસમુખે બંધ આંખે મને પૂછ્યું, “કેન્સર મને થયું છે અને તું કેમ આમ ઢીલો પડી ગયો છે ? કે પછી મારી ઈર્ષ્યા આવે છે ?”

“હસમુખ,” મેં એનો હાથ હાથમાં લઈને કહ્યું, “દોસ્ત, તું ખરેખર હસમુખ છે. આવી જીવલેણ બીમારીમાં તું હળવાશથી વાતો કરી શકે છે. ખરેખર તારા જેવો ઝિંદાદિલ માણસ મેં આજ સુધી જોયો નથી.”

“કેન્સર મારા માટે લકી સાબિત થયું !” પૂરેપૂરા બેઠા થતાં હસમુખે કહ્યું.

“હું સમજ્યો નહીં ચાર,” મેં કહ્યું, “કંઈક સમજાય એવું બોલ...”

“કેન્સર મારા માટે લકી એટલા માટે કહેવાય કે જિંદગીમાં તેં ક્યારેય મારાં વખાણ નથી કર્યાં. આજે મને ઝિંદાદિલ માણસ કહીને મારાં જે વખાણ કર્યાં એ માટે મારે કેન્સરનો આભાર માનવો જોઈએ.”

“કેન્સર જેવા રોગને પણ તું લકી માને છે ?”

“ચોક્કસ,” હસમુખે કહ્યું, “સાવ નાખી દેવા જેવી સામાન્ય બીમારી પણ માણસને એટલો સમય વી.આઈ.પી. બનાવી દે છે, જ્યારે મારી તો બીમારી જ ખુદ વી.આઈ.પી. છે, જેણે મને વી.વી.આઈ.પી. બનાવી દીધો. આને કંઈ નાનો અમથો લાભ ન કહેવાય !”

“દવા નિયમિત લેતો રહેજે,” મેં વણમાગી સલાહ આપી, “અને ડોક્ટરના સૂચવ્યા મુજબની પરેજી પાળતો રહીશ તો કેન્સર આમ ચપટી વગાડતાંમાં મટી જશે.”

“જો પંડ્યા,” એણે હસતું મુખ રાખીને કહ્યું, “કેન્સર મટે કે ન મટે, વહેલા-મોડા મરવાનું તો છે જ ને, તો શા માટે પરેજી પાળીને સ્વાદેન્દ્રિયનો ભોગ લેવો ? તનને જીવતું રાખવા માટે મનને મારી નાખવાનું ? મન છે તો તન છે.”

હું ઊભા થવાનું વિચારતો હતો ત્યાં જ હસમુખની પત્ની ટિક્કિન અને દવાનાં બોક્સ લઈને આવી.

“ઓહ, પંડ્યાભાઈ,” મને જોઈને એણે કહ્યું, “ક્યારે આવ્યા ?”

“જગતમાં આવ્યે પંચાવન વરસ થયાં,” હસમુખે કહ્યું, “પણ અહીં આવ્યે પંદર મિનિટ થઈ. પંડ્યાને પણ એક ગ્લાસમાં નાળિયેર પાણી આપ.”

“ના ભાઈ ના...” મેં ઊભા થતાં કહ્યું, “મારે હજુ જમવાનું બાકી છે.”

“તો અહીં જમી લો, બેનું થાય એટલું ટિક્કિનમાં છે.” હસમુખની પત્નીએ કહ્યું, “તમારા મિત્રને કંપની પણ મળશે.”

“ના હોં !” હસમુખે નાળિયેર પાણીનો ગ્લાસ પકડતાં કહ્યું, “પંડ્યા અહીં જમે તો એના ઘેર રાંધેલું અને રાંધનારી બેઉં બગડે. રાંધેલું બગડે તો ફેંકીય દેવાય પણ...”

“પંડ્યાભાઈ,” હસમુખની પત્નીએ કહ્યું, “આમને જરા સલાહ આપતા જાવ... કેન્સર જેવી બીમારીમાંય ગંભીર નથી રહેતાં. જુઓને ભાત્મી વિશે કેવું બોલ્યા ?”

“પંડ્યા, સાચું કહે,” હસમુખે ખાલી ગ્લાસ એક બાજુ મૂકતાં કહ્યું, “ભાભી તારા પર ગમે એટલાં બગડે એમને ફેંકી થોડા દેવાય ?”

“જોયું ને, કોઈ માને કે આમને કેન્સર થયું છે ?”

“અરે, એવું કોણે કહ્યું કે કેન્સર થયું હોય ત્યારે સાચી વાત ન કરાય ?” હસમુખે મારી સામે આંખ મીચકારતાં કહ્યું, “ખરું ને પંડ્યા !”

“હસમુખ,” મેં જરા ભાવવશ થઈને કહ્યું, “દવા તારા રોગને મટાડશે કે કેમ એની મને ખબર નથી, પણ તારો હસમુખો સ્વભાવ તને ચોક્કસ સારો-સાજો કરી દેશે.”

“ડોક્ટર પણ આવું જ કહેતા’તા,” હસમુખે કહ્યું, “કે હસમુખભાઈ, મને મારા પર વિશ્વાસ નથી એટલો તમારા પર વિશ્વાસ છે કે હું મારી ટ્રીટમેન્ટમાં સો ટકા સફળ થઈશ !”

પછી સહેજ વિચારીને હસમુખે મને કહ્યું, “ડોક્ટર મને આટલું બધું માન અને મહત્ત્વ આપે છે એની પાછળ કોણ જવાબદાર છે એની તને ખબર છે ?”

“ના,” મેં પૂછ્યું, “કોણ જવાબદાર છે ?”

“કેન્સર !” મારી સાથે સ્પેશિયલ રૂમના બારણા સુધી ધીરે ધીરે આવતાં હસમુખે કહ્યું, “મને કેન્સર ન થયું હોત તો ડોક્ટરને આટલી હિંમત આપવા હું અહીં થોડો કંઈ આવી શક્યો હોત ? કાલે કદાચ હું ન હોઉં પણ .. ડોક્ટર તો મને કાયમ માટે યાદ રાખશે ને કે મારો પહેલો દર્દી ખરેખર એક ઝિંદાદિલ ઈન્સાન હતો. બસ મારા માટે આટલું પૂરતું છે યાર...!”

“એ બધું તો બરોબર,” મેં ચંપલ પહેરતાં કહ્યું, “આરામ પૂરતો કરજે.”

“કેન્સરનો આ બીજો લાભ !” એણે હસીને કહ્યું, “હમણાં સુધી તું જ મને આળસુ કહેતો’તો... આજે મને આરામ કરવાનું કહે છે ! નથી લાગતું પંડ્યા, કે દર્દીની ઈમેજ તંદુરસ્ત માણસ કરતાં એક વ્હંત ઊંચી હોય !”

હોસ્પિટલમાંથી બહાર નીકળતાં હું વિચારી રહ્યો, તો કે કેન્સરને કોઈ દવા ભલે કેન્સલ ન કરી શકે પણ હાસ્ય જેવું ટોનિક ‘સેન્સર’ તો જરૂર કરી શકે !

પાન ખાયે સૈંયા હમારો !

પાનનો, પાનબીડાંનો (અહીં બીડાંને બીડી ન સમજવી) મહિમા આપણા દેશમાં વર્ષોજૂનો છે. આપણા દેશમાં લોકો જમીને પાનબીડું લેતા. ભક્તો ભગવાનને જમાડ્યા પછી પાનબીડું ધરાવતા. (સારું છે કે ભગવાન ખરેખર બીડું લેતા નથી !) પણ તે વખતનાં પાનબીડાં જમ્યા પછી ખોરાકનું પાચન સરળતાથી થાય એવા પદાર્થોનાં બનેલાં હતાં, સ્વાસ્થ્ય માટે હાનિકારક નહોતાં. તે વખતે એકસો પાંત્રીસ, ત્રણસો, પડો જેવી આઈટેમો કે કિમામ પાનમાં પડતી નહીં, છતાં જમ્યા પછી પાન એક જ વાર ખાવામાં આવતું. વિવેકબુદ્ધિનો ઉપયોગ કરવામાં આવતો. ધારો કે ભગવાન કદાચ દિવસમાં ત્રણ વાર જમતાં હશે તો ત્રણ વાર પાનબીડું લેતા હશે, છતાં આવું નિર્દોષ પાન ક્યારે, કેટલું અને કેમ ખવાય, તેની સૌને ખબર હતી. એટલે જ ભગવાન વિવિધ પ્રસંગોએ કે ગમે ત્યારે પાન ખાતાં જોવા મળતાં નથી. બોલો, તમે ક્યારેય ભગવાનને રાસલીલા કરતી વખતે ગલોફામાં પાન ભરાવેલા જોયા ? જ્યારે ભક્તોનો ઉદ્ધાર કરવા ગરુડે ચડીને ગોવિંદ ઊપડ્યા હોય ત્યારે મોંમાં પાન ચાવતા હોય ને પૃથ્વી પર પિયકારીઓ મારતા જતા હોય એવું દ્રશ્ય ક્યારેય જોયું ? ત્રેતા કે દ્વાપર યુગમાં ભગવાન ક્યારેય પાનને ગલ્લે ઊભા ઊભા ‘વત્સ, એક ખાલી ચૂનો, ભીનો કાથો, શેકેલ સોપારી, બે એલચી ને એક લવિંગવાળું, એક છૂટું લાવ ને બે બાંધી દે.’ એવો ઓર્ડર આપતા જોયા ? ભગવાનના ભક્તો માટીકામ કરતા, સુથારીકામ કરતા, લુહારીકામ કરતા, ખેતી કરતા; પણ કોઈ ભક્ત પાનનો ગલ્લો ચલાવતો હોય ને ત્યાં ભગવાન ચતુર્ભુજ સ્વરૂપે પ્રગટ થયા હોય એવું ક્યાંય

નટવર પંડ્યા

એમ.એસ.સી. ફલેટ

નં. આઈ-૪-૮

સુરત

ફોન : ૯૩૭૫૮૫૨૪૯૩

સાંભળ્યું ? આખા મહાભારતમાં તમે ક્યાંય જોયું કે ભગવાન પાન ચાવતાં ચાવતાં અર્જુનનો રથ ચલાવતા હોય ? પ્રભુએ આવી પાનલીલા ક્યારેય કરી નથી.

અરે ! ભગવાનને છોડો, દુર્યોધનનો દાખલો લો. દુર્યોધનના પિતા તો અંધ હતા છતાં દુર્યોધનને ક્યારેય હથેળીમાં તમાકુ મસળી, હથેળીમાં બે ઠપકી મારી, પોતાનો નીચલો હોઠ ખેંચી તમાકુને દાઢમાં ભરતો જોયો ? દુષ્ટ શકુનિને ક્યારેય દુર્યોધન પાસેથી માગીને બીડીનું ઢૂંઢૂં પીતા જોયો ? રાવણને તમે ક્યારે એવો હુકમ કરતાં સાંભળ્યો કે, “અલ્યા ઈનુ (ઈન્દ્રજિત), મારા દસ પાન બંધાવીને ફટાફટ લેતો આવ. જરા તેજ ચૂનો કહેજે. મારે આજે રામ સાથે ફાઈનલ ફાઈટ છે.” બાલકૃષ્ણ સામે કુસ્તી લડવા તૈયાર થયેલા કંસને એવું કહેતાં સાંભળ્યો છે કે, “ભાંજા ! એક મિનિટ, હું જરા માવો ચડાવી લઉં.” આવું ક્યારેય જોવા-સાંભળવા મળ્યું નથી, કારણ કે એ બધાને, ભગવાનના દુશ્મનોને પણ પાન ક્યારે, કેટલું અને કેમ ખવાય તેનું ભાન હતું.

ખરેખર તો પાન ચાવવાનું હોય, પણ આજકાલના લોકો પાન ‘ખાઈ’ જાય છે. એટલે ખરું પૂછો તો પાન ખાતા આવડતું જ નથી. આજકાલના બંધાણીઓ ઊંટ ડાળાં-પાંદડાં ખાતો હોય એમ પાન ખાઈ જાય છે. હવે મામલો એ હદે પહોંચ્યો છે કે લોકો રોટલાની અવેજીમાં નકરાં (ફક્ત) પાન જ ખાવા માંડશે. ઝરખ હાડકાં કરડતાં હોય એમ પાન ખાવું એ કોઈ રીત નથી. ફિલ્મોમાં પણ પાનગીતો આવે છે, જેવાં કે, ‘ખઈ કે પાન બનારસવાલા’ અથવા ‘ચલી આના તું પાનકી દુકાન પે સાડે તીન બજે’... વગેરે. પણ ‘તીસરી કસમ’ ફિલ્મમાં ‘પાન ખાયે સૈયા’ હમારો’ ગીત આશા ભોંસલેએ એવું રસિક સ્વરે ગાયું કે જેના મોંમાંની આખેઆખી વિધાનસભા બરખાસ્ત થઈ ગઈ હોય એવા સીનિયર સિટીઝનનેય પાન ખાવાનું મન થઈ જાય. પણ આ તો માત્ર ગીત પૂરતું જ, બાકી તો સૈયાએ જ્યારે ગલોફામાં પાન ચડાવ્યું હોય, હોઠ લાલ થઈ ગયા હોય ત્યારે ભૈયા જેવા વધારે લાગે છે. આવા સૈયાને પાન ખાતો જોઈને કવિતા સ્ફૂરે એવું હું માનતો નથી. બહુ બહુ તો હાસ્યલેખ લખી શકાય.

આપણે ત્યાં પાન-માવા બાબતે છોકરાઓને શિખામણ

આપવાનો રિવાજ પણ વર્ષોજૂનો છે. કેટલાક વડીલો કે પપ્પાઓ મોંમાં પાનનો ડૂચો ભરીને, જડબું ઊંચું રાખીને પોતાના ટીન એજર્સ છોકરાઓને ડાંટતા હોય, “એય અહીં આવ, પાન ખાધું છે ને ? હેં..એ ? સાલા, એક અડબોથ મૂકીશ ને, ખબરદાર જો હવે પછી...” આમ શિખામણ ઘણી લાંબી ચાલે ત્યારે આપણને કહેવાનું મન થાય કે, “અરે ભાઈ ! પપ્પા ! તેં જ ત્રણસોવાળું ચડાવ્યું છે તો એ પંદર વર્ષે એકસો પાંત્રીસે તો પહોંચે જ ને ? પાંચ-સાત વરસમાં એય ત્રણસોને આંબી જશે. ” છોકરાઓ બાર-પંદર વર્ષના થાય એટલે આપણે તેને પાન-માવા ન ખાવા માટે તતડાવીએ, પણ વ્યસનની મજબૂત ટ્રેનિંગ તો આપણે જ આપીએ છીએ. સાંજે આપણે જમી લઈએ એટલે નવ વાગ્યે નિશાયરની માફક ગલ્લે ઊપડીએ ત્યારે આપણું બાળક બે-ત્રણ વર્ષનું હોય તેને પણ વ્હાલથી “ચાલો દિકુ, પાનપટ્ટી ખાવા, ધાનાદાલ ખાવા” એમ કહીને ઉપાડીએ. આપણે પાનગલ્લે જઈને પાન-માવાનાં પડીકાં બંધાવીએ અને દિકુને પાનપટ્ટી ખવડાવીએ. વળી, એવો સંતોષ લઈએ કે આ તો સાદું છે. આનાથી કાંઈ ન થાય. પણ સાદામાંથી જ રિલક્સે પહોંચાય એ કેમ ભૂલી જાઓ છો ? આપણાં સગાંવહાલાં, મિત્રો આવે તે પણ દિકુને પરબારો પાનને ગલ્લે ઉપાડી જાય અથવા ઘેર જ પાનપટ્ટી બંધાવતા આવે. દિકુ રાજી રાજી થઈ જાય અને ચાલતાં ન શીખે તે પહેલાં તો પાન ખાવામાં પાવરધો થઈ જાય. આ તો રોજનું થયું. બાળકને વ્યસનની દિશા આપણે જ દેખાડીએ, પાટે આપણે જ ચડાવીએ, પછી પાન-માવા ન ખાવા માટે તતડાવીએ, ધોકા ઉપાડીએ, મારીએ, વ્યસનમુક્તિની ચોપડીઓ વંચાવીએ, ગુરુ-બાપુને શરણે મોકલીએ, પણ ક્યાંથી મેળ ખાય ? તું પોતે જ તારા બાળકનો ગુરુ હતો.

મને પણ આવો અનુભવ થયેલો. હું જ્યારે બારમા ધોરણમાં ભણતો ત્યારે મારા એક કુટુંબી મોટા ભાઈએ (મારાથી ચારેક વર્ષ મોટા) મને તમાકુવાળાં પાન ખાવાની સઘન તાલીમ આપી. એમણે મને દરરોજ એક પાન ખાવાનું કહ્યું. હળવી આજ્ઞા કરી. પણ હું તો રામાયણના ભરતજી કરતાંય વધુ આજ્ઞાંકિત તે એક વાર નહીં અનેક વાર પાન ખાવા લાગ્યો. પણ કોણ જાણે કેમ, પાન તો અનેક ખાધાં પણ પાનમાં જે જલસો આવવો જોઈએ, પાન ખાધાં ભેગાં જ જ્ઞાનતંતુ ખીતો થઈ જવા જોઈએ તેવું કાંઈ થયું

જ નહીં. મજા ન આવી તે ન જ આવી. પાન આપમેળે છૂટ્યાં. નહીં તો વેકેશનમાં બે મહિનાનો રિફ્રેશર કોર્સ પૂરી લગનથી કર્યો હોત. બીડી-સિગારેટનું પણ એવું જ થયું. કોલેજકાળમાં ખિસ્સાને પરવડે એમ ન હોવા છતાં ક્યારેક ક્યારેક સિગારેટોય ફૂંકી પણ એય સાલી નમાલી. મને વળગી જ ન શકી. આમ ટાઢા પાણીએ ખસ ગઈ.

પ્લાસ્ટિકના કાગળમાં બાંધી આપવામાં આવતા તમાકુ-સોપારી, ચૂનાવાળા મસાલાને સૌરાષ્ટ્રમાં ‘માવો’ પણ કહેવામાં આવે છે. સુરતમાં વસેલા તમામ કાઠિયાવાડીઓ તો ‘માવો’ શબ્દ વાપરે છે (અને ખવાય એટલા ખાય છે). પહેલાં તો કાઠિયાવાડમાં દેશી રજવાડાઓ હતાં ત્યારે કાવાનું (કાવા - કસુંબાનું) ચલણ હતું. હવે લોકો કાવાને પડતા મૂકીને માવાને વળગ્યા છે. ખાવા પછી તરત જ માવા લાગુ પડે છે. કેટલાકને તો જેટલા રૂપિયાનું ખાવા જોઈએ તેના કરતાં વધુ માવા જોઈએ છે. કેટલાક વળી એવા માવાપ્રેમી છે કે ખાવા ન મળે તો ચાલે પણ માવા વગર ન ચાલે. તેમાં તો જેટલું જોઈએ તેટલું ‘તેજ’ કે ‘માફક’ બને તો જ માફક આવે. કેટલાકના ઘરમાં માવાને કારણે પૂરતું ખાવાનું પણ રહેતું નથી અને ભવિષ્યમાં બાવા થવાનો વખત આવે છે, છતાં પણ માવો તો ચાલુ જ રહે છે અને જો બાવા બને તો માવા ખવડાવે એવા ચેલાને જ કંઠી બાંધે. આમ માવાનો ‘વા’ એવો છે કે જેમાં બાંધછોડ થઈ શકતી નથી. મારી પ્રકૃતિની વિરુદ્ધ જઈને પણ મેં એક માવાપ્રેમીને માવા ન ખાવા વિશે સલાહ (મફત) આપી ત્યારે તેણે કહેલું કે, “માવા વગર તો ગોકુળવાસીઓને પણ નહોતું ચાલતું.” માવા જમ્યા પછી જ ખવાય એવું કોણે કહ્યું? એ તો આખો દિવસ ચાલુ હોય છે. એમાં કોઈ બંધન હોતું નથી. ખિસ્સામાં પૈસા હોય ત્યાં સુધી અથવા તો ગલ્લાવાળો ઉધાર આપે ત્યાં સુધી અથવા તો કોઈ દરિયાદિલ મિત્ર ખવડાવે ત્યાં સુધી ખાવા. આખો દિવસ ને અડધી રાત સુધી માવા ચાવવાને કારણે કેટલાકના જડબા તો એવા જડબેસલાક થઈ જાય છે કે પછી મોં રોટલા ખાવાલાયક રહેતું નથી. આવા જામ થઈ ગયેલા જડબાને ફી કરવા માટે ડોક્ટર આપણા જડબા ફાટી જાય એવી ફી વસૂલ કરે છે. ઉપરાંત ડોક્ટર પણ માવાને જાવા દેવાની સલાહ આપે છે.

અંતમાં એટલું જ કે તમાકુના છોડને તો સાપ પણ સૂંઘતો નથી કે ગધેડો પણ ખાતો નથી છતાં આપણે ખાઈએ છીએ. તો હવે કોઈ માણસને ‘ગધેડા જેવો’ કહેવાનો આપણને અધિકાર ખરો !

કશ :

હું નાનો હતો ત્યારે મને એક અજાણ્યા શખ્સે હુકમ કર્યો, “એય છોકરા, જા કાચી, રાજ ત્રણસો, તેજ ચૂનાવાળાં સાત પાન, ત્રણ માણેકચંદ અને બે પાકીટ સિગારેટના લેતો આવ. જલદી કર.”

મેં પૂછ્યું, “આ બધું કોના માટે લાવવાનું છે ?”

“ત્યાગી બાપુ માટે.”

માથાના રક્ષણ માટે હેલ્મેટ પહેરો છો પણ પાન મસાલા સામે સુરક્ષા કેટલી કરો છો ?

ફિર પછતાવે ક્યા હોવત હૈ...!

“દરિયા વગર વહાણ નહીં અને સુરૂબાપુ વગર બંધાણ નહીં.”

આ કહેવત અમારા પંથકના સુરૂબાપુએ લોકજીભે એવી ચડાવી છે કે નાનું છોકરું પણ બોલી નાખે.

સુરૂબાપુ જમીને, જાગીરે, વાડીએ, ઘોડીએ, આવળે, ગોવાળે ખાધે-પીધે ચારેય છેડે સુખી ! માત્ર બે વાતના એ હરડે બંધાણી તમાકુનાં ફળની તમામ પેદાશ ખાવી-પીવી અને એકાંતરાં ગામતરાં કરવાં... ઘેર ઊંટ અને ઘોડા છતાં એમને નવા નવા તુક્કા સૂઝે. એટલે ક્યારેક બસમાં, ક્યારેક મોટરમાં, ક્યારેક બળદગાડાં કે ઘોડાગાડી, રીક્ષામાં ગામતરાં કરે. સુરૂબાપુ સાથે જીવલો હોય જ. જીવલો સુરૂબાપુનો હાથ વાટકો. જીવલો બાપુના હુકમથી આખો શ્વેલો ભરે - બીડીઓ, સિગારેટ્ટે, માવા, ગુટખા અને ગાંજા-સુકકા થી !

એક વાર સુરૂબાપુ ગામતરેથી ઘેર આવતા હતા ને તુક્કો સૂઝ્યો કે આજ તો ‘પગરખાં’માં બેસીને ઘેર જવું...!

“જીવલા, તને મળે ઈ વાહનમાં બેસીને તું ઘેર જતો રહે. મારે તો આજ ‘પગરખાં’માં બેસીને ઘેર આવું છે.”

“તમે થાકી જાશો બાપુ !”

“માવા છે, બીડીઓ છે, ગુટખા અને ગાંજા છે, સિગારેટ્ટું છે.

ખાતો જાશ, પીતો જાશ અને પંથ કાપતો જાશ.”

“ભલે.” કહીને જીવલો બસમાં ઘેર આવતો રહ્યો.

નાનાભાઈ હ.

જેબલિયા

વિદ્યુતનગર,
સાવરકુંડલા-૩૬૪૫૧૫
જિ. અમરેલી

સુરૂબાપુએ રસ્તો પકડ્યો, પણ ચાર-પાંચ કિલોમીટર ચાલ્યા કે થાક્યા. બે સિગારેટ પીધી, બે માવા અને બે ગુટખા ખાધા પણ પગમાં હવા ન ભરાણી...! માથે હાથ દઈને બેઠા'તા ત્યાં જ પોતાના ગામના સવજીભાઈ પટેલ ઘાસનો 'ભર' લઈને નીકળ્યા. બાપુએ 'ભર' ઉપર બેસવાની માગણી કરી ત્યારે સવજીભાઈ હસ્યા “બાપુ, તમારે બીડી-સિગારેટનાં વસમાં બંધાણ અને એટલે બીડી કે દીવાસળી જો મારા ભરોંટા ઉપર પડે તો મારું ઘાસ સળગી જાય અને ગાડી પણ ન બચે.”

“પણ બીડી નૈ પીઉં, પછી શું સળગે ?”

“પણ સળગે તો મારે તમને શું કહેવું ?”

“ફટ્ય કહેજે. બસ !”

અને બાપુ સવજીના ઘાસના ભરોંટા ઉપર બેઠા. માવો ખાધો પણ જામ્યું નહીં. ગુટખો ખાધો, જામ્યું નહીં. બીડી વગર નકામું બધું અને સુરૂબાપુએ છાનીમાની બીડી સળગાવી... જામી અને બાપુને જોકું આવ્યું. સળગતી બીડી ઘાસ ઉપર પડી. ઘાસમાં ભડકો થયો. સુરૂબાપુ ઠેકડો મારીને ઊતરી ગયા. સવજી બચ્ચારો રઘવાયો થયો. ઘાસ ઠરશે નહીં એવું લાગતા બળદો છોડી લીધા. સળગતા ભાગને ધક્કો માર્યો તે દૂર થઈ ગયો. ગાડી પણ બચી ગઈ.

સુરૂબાપુ છાનામાના ઊભા હતા !

“હવે શું ઊભા છો બાપુ ?”

“મેં તને વચન આપેલું છે તે ઊભો છું.”

“શું ?”

“જો તારું ઘાસ સળગે તો મને ફટ્ય કહેજે... માટે તું ‘ફટ્ય’ ભણી લે એટલે ચાલતો થાઉં.”

“પણ, ફટ્યને ફટ્ય શું ભણવું ?”

આ વાત ઉપર થોડા દિવસો વીત્યા અને સુરૂબાપુને ગામતરું સાંભર્યું. જીવલાને બોલાવ્યો. ગુટખા, માવા અને બીડી-સિગારેટનો થેલો ભરાવ્યો અને ચોખવટ કરી, “જીવલા, આ વખતે રેલગાડીમાં ગામતરાં કરવાં છે.”

“ભારે જામશે હોં બાપુ ! હાલો.”

સુરુબાપુ અને જીવલો ટિકિટ લઈને ગાડીમાં બેઠા. ગાડી ઊપડી. વેગ વધ્યો. બાપુને લહેર આવી. “જીવલા ! ભારે જામી...રોંદો નહીં, આંચકો નહીં. હવે મારે સિગારેટ પીવી જોશે.” કહીને બાપુએ કાળી સિગારેટ કાઢી. સળગાવી અને ટેશથી પીવા બારી પાસે બેઠા.

“જીવલા ! આ ગાડી આપણે કહીએ તો ઊભી રાખે ?”

“ન રાખે.”

“કાં ? આપણું વેણ ન રાખે ?”

“ન રાખે.”

“પણ આપણે ઊભી રાખવી હોય તો ?”

“સાંકળ ખેંચવી પડે...!”

“તે ખેંચશું.”

“પણ પાંચસો દંડ ભરવો પડે.”

“ભલે ને ! આપણે ઊભી રખાવી જ છે.”

“પણ શું કામે ?”

“આ બીડી-બાક્સ ખૂટે તો લઈ અવાય. તું તારે મોજ કર. હું કહું ત્યારે સાંકળ ખેંચજે.”

અને બાપુએ સિગારેટના ધુમાડા જમાવ્યા. સિગારેટ બરાબરની જામી. સુરુબાપુને ટેવવશ ઝોકું આવ્યું. સિગારેટ પડી ગઈ. સુરુબાપુ જાગી ગયા.

“જીવલા ! સિગારેટ પડી ગઈ.”

“બીજી સળગાવો બાપુ !”

“ન બને. ઈ તો જામેલી સિગારેટ હતી જીવલા ! વિચાર કર્યમાં, ઝટ લઈને સાંકળ ખેંચ અને નીચે ઊતરીને મારી જામેલી સિગારેટ લઈ આવ.”

અને જીવલે ઝટ લઈને સાંકળ ખેંચી. ગાડી ઊભી રહી.

“બાપુ ! હમણાં દંડ કરવાવાળો સાહેબ આવશે.”

“તું મારી જામેલી સિગારેટ લઈ આવ. દંડ ભરવાવાળો હું બેઠો છું ને !”

જવલો સિગારેટ શોધવા નીચે ગયો અને રેલવેના અધિકારીઓ આવ્યા. પૂછપરછ કરતાં સુરૂબાપુએ કહ્યું કે, “મેં સાંકળ ખેંચી.”

“તમારી કોઈ કામની ચીજ પડી ગઈ’તી ?”

“હા, કીમતી...”

“શું ?”

“મારી સળગતી સિગારેટ પડી ગઈ. બરોબર જામી હતી કે પડી ગઈ.”

“પણ સિગારેટ પીવાથી ફેફસાં ખલાસ થાય મહેરબાન ! અને દંડ ભરવો પડે !”

“તે ફેફસાના ક્યાં પૈસા દીધા છે ? જુઓ સા’બ ! તમારા દંડના પૈસા લઈ લ્યો, બાકી અમને શિખામણ દેવાની વાત કરતા નૈ.”

અને સુરૂબાપુએ દંડ ભરી દીધો. જવલો સિગારેટનું ટૂંકું લઈને આવી ગયો.

“અરે રામ ! તમે આવા ટૂંકા માટે પાંચસો રૂપિયાનો દંડ ભર્યો બાપુ !” ડબ્બાના બીજા પેસેન્જરે શિખામણ આપી : “પાંચસો રૂપિયા સાવ નાખી દીધાને ?”

“નાખી શાના દીધા ? મારી જામેલી સિગારેટ પાછી આવી કે વસૂલ થઈ ગયા. બાકી પૈસા તો હાથનો મેલ છે.”

“સુરૂબાપુ ! ડોક્ટરો બીડી, સિગારેટ, માવા, ગુટખા માટે ના પાડે છે.”

“ખાખરાની ખિસકોલીને આંબાનાં રસની શું ખબર પડે ? બીડી, સિગારેટ અને ગુટખાના જલસા તો ઔર છે બાપુ !”

“પણ રોગ થાય. કેન્સર, ક્ષય રોગ. મરી જવાય.”

“મરી જવાની બીક તો કાયર માણસને હોય, અમે કાયર છીએ ? અને સાંભળો... સામી છાતીએ મરે એને અપ્સરાઓ વરે.”

અને બાપુના આવા જવાબ સાંભળીને જીવલો ઉછળી ઉછળીને બિરદાવે. “રંગ બાપુને ! રંગ તમારી મર્દાનગીને ! આવી મર્દાનગી તો આપણા પાળિયાઓની પણ નહોતી સુરૂબાપુ ! ન કર રોગના નામે, કેન્સરના નામે, ભલભલા મર્દોના હાંજ ગગડી જાય, પણ તમે એટલે તમે હોં બાપુ !”

“વાહ જીવલા ! હું મરું પછી મારી આ મર્દાઈને જીવતી રાખજે બાપ !”

“તમે મરવાના નથી બાપુ ! તમને રામની રખ્યા.”

“રામ હવે રખ્યા નૈ કરે જીવલા ! મારા કાળજામાં અને ફેફસામાં કાળા કોસની પીડા થાય છે. કાં તો કેન્સર હશે.”

“હશે નહીં ” છે બાપુ ! તમને કેન્સર છે. હવે દાક્તર પાસેય જશોમાં. મરતાં મરતાં મર્દાઈ રાખજો.”

“રાખીશ. પણ મને વચન આપ.”

“શાનું ?”

“હું મરું પછી ગુટખા, સિગારેટ, માવા તુંય ચાલુ રાખીશ. તું કહે એટલા રૂપિયા આપતો જાઉં.”

“તમારા રૂપિયામાં દીવાસળી મૂકો બાપુ ! મારે તમારી જેમ કમોતે મરવું નથી. મારે તો તમામ ચીજો અત્યારથી હરામ છે.”

“ તો તું મને શીદને બિરદાવતો હતો ?”

“તમારી બીક હતી માટે.”

“હવે નથી.”

“હવે શાની બીક ? તમે તો ઊપડ્યા હવે. મેં તમને બિરદાવ્યા, તમારી ગુલામીમાંથી છૂટવા...”

“જીવલા ! મેં તને આવો નહોતો ધાર્યો.”

“હવે નવા અવતારે ધારજો.”

“જીવલા ! આ બધાં બંધાણ મૂકી દઉં તો હું બચી જાઉં.”

“બચી રહ્યા. ચકલાં ખેતર ચણી ગયાં.”

“તે હું મરી જવાનો જીવલા ?”

“મને કોઈ શક નથી..”

“જીવલા ! હવે પછી મને મોઢું દેખાડતો નૈ.”

“તમે મરો તોય ન આવું ?”

“હું મરવાનો નથી જીવલા ! મને નખમાંય રોગ નથી. તારી જેવા જીવલા અમારું કમોત કરાવવા ખુશામત કરે છે એ વાત મને બે ડાઘા માણસોએ કરી અને મેં તારું માપ કાઢ્યું. જા ટળ અહીંથી.”

“બાપુ ! સુરુબાપુ !”

“વાંસો બતાવ ભૂત ! મારાં બધાંય બંધાણ સાથે તુંય હવે મારા માટે હરામ છે... જા.”

તમાકુના ફાયદા

મસાલા - અનાજના ખર્ચામાં બચત થાય. ગુટખા ખાનારથી તીખું ખવાય જ નહીં એટલે મસાલા ઓછા વળે, ભૂખ લાગે નહીં એટલે અનાજ ઓછું વપરાય.

ઘરમાં ચોરી ન થાય ...

આખી રાત ઉધરસ આવતી હોય એટલે ચોર ક્યાંથી આવે ?

કૂતરા કરડે નહીં...

હાથમાં લાકડી પકડીને ચાલવાનો વારા આવે એટલે લાકડીને કારણે કૂતરા નજીક ના આવે.

ઘડપણ ના આવે...

યુવાનીમાં જ મરી જવાય !

સ્મશાનમાં લાકડા ઓછા વપરાય. શરીર એવું સૂકલકડી થઈ ગયું હોય કે મર્યા પછી બાળવા માટે લાકડા પણ ઓછા જોઈએ.

મને કેન્સર બોલાવે

છેલ્લાં વીસ વર્ષથી હું દારૂ પીઉં છું અને દસ વર્ષથી દારૂ છોડવાની કોશિશ કરું છું. એવું નથી કે મને દારૂ પીવો ગમે છે એટલે પીઉં છું, પણ મારી મજબૂરી છે. દારૂ પીધા વગર મારાથી એક પણ કામ વ્યવસ્થિત રીતે થતું નથી. પીઉં તો જ મૂડમાં આવું ! ને હું એકલો જ એવો નથી, તમે તો સારી રીતે જાણતાં જ હશો કે માણસને મૂડમાં રહેવા માટે કોઈ ને કોઈ સહારાની તો જરૂર પડે જ. કોઈ ચા પીએ, કોઈ સિગારેટ પીએ, કોઈ માવો ખાય તો કોઈ મારી જેમ દારૂ પીએ. દારૂ વગર તો મારી સવાર જ બગડી જાય ને સવાર બગડે એનો દાડો બગડે કે નહીં ? રાત્રે ઊંઘ ન આવે, વિચારો આવે, ટેન્શન-ટેન્શન થઈ જાય એટલે મગજ શાંત રાખવા, ટેન્શન - ફી રહેવા ને ઘરમાં શાંતિ રાખવા માટે પણ મારે દારૂ તો પીવો જ પડે. મારું તો માનવું છે કે બધાએ જ રોજ થોડું થોડું પીવું જોઈએ. પછી તો જીવવાની મજા જ કંઈ ઔર છે !

એવું હોય તો પછી દસ વર્ષથી હું દારૂ છોડવાની કોશિશ કેમ કરું છું એમ કહેવું છે ને તમારે ? એમાં એવું છે ને કે દારૂ પીવાથી હું તો ખુશ રહું છું પણ મારી ખુશી કોઈથી જોવાતી નથી - ઘરનાથી તો ખાસ. આખો વખત મને ટોક્યા કરે, બબડ્યા કરે, લડે-ઝઘડે, ત્રાસ થઈ જાય. સવારે હજી તો હું ગ્લાસ હાથમાં લઉં કે છોકરાંઓ મોં બગાડી ચાલવા માંડે. મારી મા હાથમાં માળા પકડીને બેસી જાય ને ડોસા ચંપલ પહેરીને ઘરની બહાર ચાલવા માંડે - બબડતાં બબડતાં. રહી ગયું બૈરું ! તેને તો ફાયરિંગ સિવાય

કલ્પના દેસાઈ

ઉચ્છલ

સુરત ૩૯૪ ૩૭૫

(૯૫-૨૬૨૮-૨૩૧૧૯૧)

કંઈ કામ જ નહીં. તે આવીને ઊભી રહી જાય : “બસ ! તમારી સવાર પડી ! આજથી છોડવાના હતા ને ! કાલથી બંધ બસ ! તારી ક્સમ, ભગવાનની ક્સમ ! ક્યાં ગઈ બધી ક્સમ ? તમે તો સુખ્ખેથી નહીં જીવો ને અમને પણ નહીં જીવવા દો. મહેરબાની કરીને મૂકો હવે. બૌ પીધો. કંઈ નહીં તો છોકરાંને ખાતર તો સુધરો.” આ એની રોજની લવારી !

હવે આવી કર્કશાને કોણ સમજાવે ? મને નથી અક્કલ કે દારૂ ખરાબ છે ? નુકસાન કરે ? લિવર ખરાબ થાય ? મરી જવાય ? તે વગર છોડવાનો વિચાર કરું ? પણ એના વગર ચાલતું નથી તે પણ હકીકત છે ને ? શું કરું ? પીઉં નહીં તો ગબડી પડું. શરીર ધ્રૂજવા માંડે. બરાબર ચલાય નહીં. કોઈ કામમાં સૂઝ ન પડે ને કામ થાય પણ નહીં. એના કરતાં પીઉં છું તો કામ તો બરાબર કરું છું ને ! સા...લી સમજતી જ નથી. એની વાદે છોકરાંઓ પણ બબડતાં થઈ ગયાં. મા-બાપે તો પાણી જ મૂકી દીધું. શાંતિ !

ઘણી વાર મેં સાંભળ્યું છે એ બધાં ભેગાં મળીને મારી મશ્કરી પણ ઉડાવતા હોય છે. છોકરાની પહેલી વર્ષગાંઠને દિવસે ખુશી મનાવવા મેં સવારમાં જ થોડું પી લીધું ને છોકરા માટે ગિફ્ટ લેવા ઊપડી ગયો. ટ્રાઈસિકલ લાવ્યો ત્યારે તો બધાં ખુશ થઈ ગયાં. દિવસ શાંતિથી ગયો. પાર્ટી-બાર્ટી થઈ ને સાંજ પડી કે હું લાગ જોઈને ફરી પીવા ઊપડી ગયો - દોસ્તો સાથે સેલિબ્રેટ કરવા. પાછો ઘેર ફર્યો એક નવી જ ટ્રાઈસિકલ લઈને ! એ લોકોએ ત્યારે માથું કૂટેલું. પણ મને થોડું કંઈ ભાન હતું ? દારૂની અસરમાં તો એવું જ થાય ને ! એમાં શું હસવાનું કે રડવાનું ? એવું તો કેટલીય વાર બન્યું છે. એ લોકો પણ મારી આદતથી ટેવાઈ ગયેલાં એટલે આવું ‘કંઈક’ આવી જાય તો વેચીને પૈસા ઊભા કરી લે. શું કરે ? ઘરખર્ચ પણ સરભર થવો જોઈએ ને ?

હું તો મારામાં મસ્ત રહેવાવાળો માણસ, એટલે રોજના ચારસો-પાંચસો રૂપિયા તો આરામથી ખર્ચાઈ જાય. વળી, આવા-તેવા કારણોની ઉજવણીઓ તો પાછી અલગ. એ પડે લગભગ પાંચેક હજારની આસપાસ. નહીં નહીં તોય વર્ષે હું લાખેક રૂપિયાનો દારૂ તો પી જ જાઉં. વીસેક વર્ષ - થી પીઉં છું એટલે

આટલાં વર્ષોમાં મેં વીસેક લાખનો તો દારૂ પી કાઢ્યો. બોલો ! સરકારને કેટલી કમાણી કરાવી ? આ ગુજરાતમાંથી જો દારૂબંધી ઊઠી જાય તો સરકાર માલામાલ થઈ જાય. પણ અમારા જેવાની વાત કોઈ માનવા તૈયાર ન થાય. અમે એટલે જાણે તદ્દન નકામા માણસ. દારૂ પીઈએ એટલે બધી હોશિયારી બાજુ પર રહી જાય ને દુનિયા આખી શાણી બની જાય ! જે મળે તે સલાહ, સલાહ ને સલાહ ! ભાઈ, તમારું ઘર સાચવીને બેસી રહો ને ! બધામાં ડખો કરવાની ટેવ પડી ગયેલી તે ! હું મારા પૈસાનું પીઉં છું ને મારા ઘરમાં પીઉં છું. જે થશે તે મને ને મારા ઘરનાંને થશે કે ભારી પડશે. તમને શેનું પેટમાં દુઃખે છે ?

પીવાથી મને આટલાં વર્ષોમાં ખાસ કોઈ પ્રોબ્લેમ થયો નથી. કોઈ કોઈ વાર મને ગટરમાંથી ઊંચકીને લાવવો પડ્યો છે ને કોઈ વાર કોઈને ત્યાં ગબડી પડ્યો હોઉં તો એ લોકો મને મૂકી ગયા હોય. બાકી તો ગમે તેટલું પીધું હોય, મારે ઘેર તો હું બરાબર આવી જ જાઉં. અવાર-નવાર રાત્રે પથારીમાં પેશાબ થઈ જાય કે ઊલટી થઈ જાય, પણ એ તો મારી મા કે બૈરી, જે હાજર હોય તે સાફ કરી નાખે. એટલા વળી એ લોકો સારા છે. બાકી મારા તો કપડાં બદલવાના પણ ક્યાં હોશ હોય ? હું તો મારામાં મસ્ત ! સૂઈ જાઉં તે... સીધી પડે સવાર. સવારની વાત સવારે. એકદમ ટેન્શન - ફી. જેવી રીતે ઘણા લોકો ભગવાન ભરોસે રહીને ટેન્શન - ફી થઈ જાય તેવું જ મારું પણ. હું મારા ઘરનાંને ભરોસે આરામથી રહું. બધી ચિંતા એ લોકોને સોંપી.

હવે તો આખી દુનિયા દારૂ પીતી થઈ ગઈ છે. કોઈને કંઈ નવાઈ રહી જ નથી. એટલે ઘરમાં બદનામીની જે બૂમો વારંવાર ઊઠે છે તે મને બિલકુલ પસંદ નથી. બધાના ઘરમાં આવો કકળાટ હશે ? લોકો શું કહેશે ? કેવું દેખાય ? તમારી ઈજજતનો તો વિચાર કરો ! આવું તો કંઈ કેટલુંય વર્ષોથી બધાં બબડતાં જ આવ્યા છે ભાઈ. અમે બી કામના માણસ છીએ ને. અમારી બી બૌ ઓળખાણો છો. લોકો અમસ્તાં નથી બોલાવતા ને સંબંધ રાખતા. તમને બૌ શરમ આવતી હોય તો નહીં જવાનું કોઈને ઘેર. મને તો મારી રીતે જીવવા દો.

વચ્ચે વચ્ચે જ્યારે મને ઝટકા લાગ્યા છે ત્યારે મેં દારૂ

છોડવાની કોશિશો કરી જ છે. નથી કરી એમ નહીં. બે-ચાર વાર એવું થયેલું કે પેટમાં અચાનક જ જોરદાર દુખાવો ઊપડેલો. રાતોરાત હોસ્પિટલ ભેગો કરવો પડેલો ને ડોક્ટરે ગંભીર ચેતવણી પણ આપેલી. ‘આવું જ પીશો તો બહુ નહીં જીવો.’ ઠીક છે. ડોક્ટરની વાત માની મહિનો પીવાનું બંધ રાખ્યું, પણ દોસ્તોને મારા વગર ગમ્યું નહીં. મને પણ કાંઈ મજા નહોતી આવતી. આપણી કંપની જ એવી છે. આપણા વગર કોઈને ચાલે જ નહીં. ફરી પાર્ટીના દૌર ચાલુ થઈ ગયા. જાતજાતના નાસ્તા-ભજિયા-ચવાણા ને જમણવાર પણ ખરાં. આપણે ચાર રાજા માણસ ! બધું કામકાજ અપટ્ટોટ જોઈએ. જ્યાં સુધી કઠ્ઠાગરી ભૈરી છે, ડાહ્યાં છોકરાં છે, આપણે તો લીલાલહેર છે. પછીની વાત પછી.

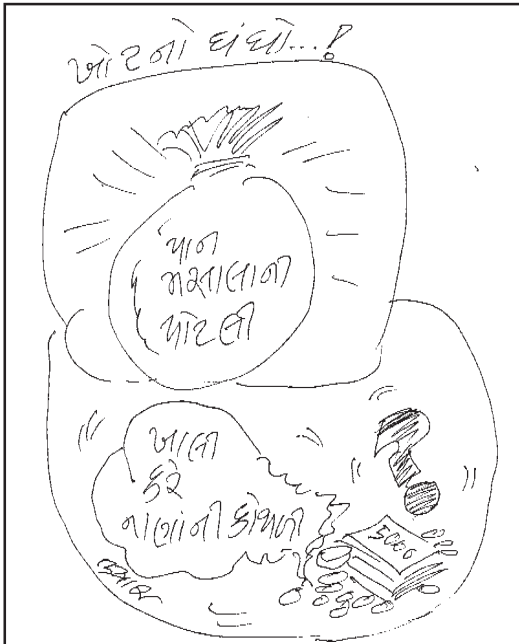
એકાદ બે જણાનું માન રાખીને થોડા દિવસ દારૂને હાથ પણ નહોતો અડાડ્યો. પણ સાલી મોંમાં ફીક બહુ આવે. કંઈ મજા ન આવે એટલે વળી કોઈના કહેવાથી સિગારેટ ચાલુ કરી ! જ્યારે જ્યારે દારૂ પીવાનું મન થાય કે દિલ ઉદાસ થઈ જાય, ગુસ્સો આવે, ટેન્શન લાગે ત્યારે એક બત્તી જલાવી દેવાની. મગજમાં તરત જ બત્તી થઈ જાય. દેવ આનંદે બહુ સરસ રસ્તો બતાવેલો. ‘હર ફિક કો ધુએ મેં ઉડાતા ચલા ગયા’. હમણાં થોડા દિવસોથી દારૂ છૂટી જશે એવું લાગે છે. સિગારેટની ટેવ પડતી જાય છે. દારૂ કરતાં ઘણી સસ્તી ને ઘરનાંના કહેવા મુજબ ઈજજતને કોઈ ખતરો નહીં ! એ બી કેવું છે ? દારૂ ને સિગારેટ બંને પીવાય, પણ એકમાં બદનામી થાય (બરબાદીની સાથે) ને બીજામાં ઈજજતને આંચ ન આવે, પણ કેન્સરની આંચથી બચી ન શકાય ! આપણે ક્યાં વધારે પીવી છે ? એમ તો મારો મગજ પર કન્ટ્રોલ સારો. સિગારેટ છોડી દેવી હશે ત્યારે એક જ ઝાટકે છોડી દઈશ. કોઈના કહેવાની રાહ નહીં જોઉં.

વચ્ચે વચ્ચે કોશિશ પણ કરી કે દારૂ-સિગારેટ કંઈ જ નથી લેવું. જ્યારે જ્યારે મોંમાં ચળ ઊપડે કે ધાણાની દાળ-વરિયાળી ખાઈ લેવાની. પણ ચાર, એમાં કંઈ મજા ન આવી. એના કરતાં તો માવો સારો. જરા મસ્તીમાં તો રહેવાય ! દિવસના વીસ-પચ્ચીસ માવા ખાઈ લીધા હોય તો પછી દુનિયા જખ મારે છે. પણ માવાની મુસીબત એટલી જ કે ગમે ત્યાં થૂંકવા ઊભા થવું પડે. કપડાંની પથારી ફરી જાય. સારી જગ્યાએ ગયા હોઈએ તો સારું ન દેખાય.

આપણી ઈમ્પ્રેશન ખરાબ પડે. પાછી મોંમાંથી માઈલ સુધી ગંધ આવે તે અલગ.

સાંભળ્યું છે કે બહુ માવા ખાવાથી મોંનું કેન્સર થાય. મોં ખૂલે જ નહીં. એના કરતાં તો સિગારેટ જ સારી ને ? ધીમે ધીમે બળે (ને બાળે) ને એવું કંઈ ખાસ દેખીતું નુકસાન તો નહીં જ ને ? વર્ષો પછી મરવાના થયા હોઈએ ત્યારે જ કે થોડા વહેલા મરીએ એટલું જ ને ? ને કેન્સર કંઈ બધાને જ થાય એવું થોડું છે ? આપણે ક્યાં વધારે પીવી છે ? રોજના બે-ત્રણ પાકીટ તો બૌ થઈ ગયા !

હવે તો મેં નક્કી જ કર્યું છે કે જો દારૂ છોડવો હશે તો તેના બદલામાં સિગારેટ તો પીવી જ પડશે. આટલાં વર્ષોનો સાથ છે એમ ને એમ કંઈ છૂટે નહીં. જ્યારે છોડવી હશે ત્યારે સિગારેટ પણ છૂટી જશે. એમાં શું મોટી વાત છે ? કંઈ થાય નહીં ત્યાં સુધી તો પી લઈએ. કેન્સર થશે ત્યારની વાત ત્યારે. ફેફસાંનું થશે કે ગળાનું થશે, બીજું શું ? મરવાનું કંઈ બહાનું પણ તો જોઈશે ને ?

ઈન્ટરવ્યૂ... એક ગુટખાપ્રેમીનો

એક કંપની દ્વારા મને સોંપાયેલી તેમની નવી ગુટખા પ્રોડક્ટસના માર્કેટ સરવેની કામગીરીનો પ્રારંભ કરવા હું સોસાયટીના નાકે આવેલા પાનના ગલ્લે જઈ ઊભો રહ્યો. ઘેરથી અહીં આવતા નક્કી કોઈ વ્યસની આડો ઊતર્યો હશે એટલે કામગીરીની બોણી કરવા બહુ રાહ જોવી ના પડી. વીસ-બાવીસ વર્ષનો એક યુવક ‘આશિક બનાયા...’ ગાતો ગાતો ગલ્લે આવી પહોંચ્યો. એક સાથે બે ગુટખા પાઉચનો પ્રસાદ તેના મોંમાં પધરાવતા જ્યારે મેં તેને જોયો તે સાથે જ હવે આને જ બલિનો બકરો બનાવી તેનો ઈન્ટરવ્યૂ લેવાનું નક્કી કરી લીધું.

શરૂઆતમાં તો તેણે નનૈયો ભણ્યો, પરંતુ જ્યારે મેં મારા ખર્ચે તેની પસંદગીના બે ગુટખા પાઉચ તેના હાથમાં મૂક્યા કે તરત જ નટખટ કનૈયો બની ઈન્ટરવ્યૂ આપવા રાજી થયો, પરંતુ વાચકમિત્રો, મારે તમને નારાજ એટલા માટે કરવા પડશે કે આ ઈન્ટરવ્યૂ શબ્દશઃ વાંચવા માટે મારી એકમાત્ર શરત એ છે કે તમે તમાકુનાં કોઈ પણ વ્યસન સાથે ઘરોબો રાખતા હોવા જોઈએ. કદાચ ના રાખતા હોય તો એક વિકલ્પ છે તમારે માટે કે આ ઈન્ટરવ્યૂ અધ્યાય વાંચવા પૂરતાંય તમારે વ્યસની બનવું જ પડશે. નાઉ... ચોઈસ ઈઝ યોર્સ...! અથઃ ઈન્ટરવ્યૂ અધ્યાય પ્રારંભયતે...

વલ્લભ મિસ્ત્રી

૧૦૭, ઘનશ્યામનગર
વિભાગ-૧,
ચાંદલોડિયા

અમદાવાદ-૩૮૨ ૪૮૧
ફોન નં.:

(ઘર) ૨૭૬૦૧૮૧૫

(મો) ૯૮૭૯૧૪૨૯૫૯.

સવાલ : યુવાનીના પ્રવેશદ્વાર જેવી ઉંમરે ગુટખા ખાવાનું કોઈ કારણ ?

જવાબ : અન્યાય... એકમાત્ર કારણ અન્યાય જ છે. ઘણાં વર્ષોથી મારા પપ્પા મને દરરોજ ત્રણ થી ચાર વાર

પાન-સિગારેટ લેવા પાનના ગલ્લે ધકેલે છે તો ખરા, પરંતુ અફસોસ... એ વાતનો છે કે તેમણે ક્યારેય એમ નથી કીધું કે “બેટા... તને પણ ગુટખા ખાવાની ઈચ્છા થાય તો તું પણ એકાદ પડીકીનો ટેસ્ટ કરી લેજે !” આ અન્યાય નહીં તો બીજું શું કહેવાય ? આટલાં વર્ષો સુધી ગોળી-ચોકલેટો ખાઈ ખાઈને દાંત-દાઢમાં જે સડો પેસી ગયો છે તેને દૂર કરવા જર્દાયુક્ત ગુટખા ખાવા તો પડે ને ?

સવાલ : ઓ.કે. ધાર કે પપ્પાએ તને કહ્યું, પરંતુ કોઈ પાડોશી તને ગુટખા ખાતા જોઈ પપ્પા પાસે જઈ એવી ફરિયાદ કરે કે ‘દેખ... પપ્પા... દેખ, તેરા મુંડા બિગડા જાયે’ તો તે શું જવાબ આપશે ?

જવાબ : વેરી સિમ્પલ... પપ્પા પાસેથી તરત જવાબ મળી જશે. ‘પાપા કહતે હૈ બડા નામ કરેગા... બેટા હમારા એસા કામ કરેગા.’

સવાલ : ઓ.કે. અન્યાયને કારણે જે શરૂઆત કરી છે તેમાં ‘યા હોમ કરીને પડો... ફતેહ છે આગે’ ની પ્રેરણા કોની પાસેથી મળી ?

જવાબ : મારી ગર્લફ્રેન્ડ તરફથી. તેના ગ્રૂપમાં બધા તેને ‘ભગતની ભક્તાણી’ કહીને ચીડવતા હતા. તેથી તેણે સીધી સાદી ભક્તિ કરનાર આ ભગતને ગુટખાભક્તિ કરવાની પ્રેરણા આપી. મારા જન્મદિને, વેલેન્ટાઈન ડે વખતે અન્ય ગિફ્ટ ઉપરાંત સ્પેશિયલ ગિફ્ટ તરીકે ગુટખા પાઉચના બોક્સ આપ્યા તે જુદા.

સવાલ : એક મિનિટ, ગુટખા ગિફ્ટના બોક્સ મળવા છતાં તું અહીં પાનના ગલ્લે તે ખાવા કેમ આવે છે ?

જવાબ : આમ તો યે અંદર કી બાત હૈ, પણ તમને કહેવામાં વાંધો નથી કે એ બોક્સ મેં અહીં ગલ્લે જ આપી રાખ્યા છે.

સવાલ : તેં અત્યારે ગુટખાસેવનથી નાના પાયે જે વ્યસન ઉદ્યોગ શરૂ કર્યો છે તેનો ભવિષ્યમાં મોટા પાયે વિકાસ થાય તે માટે પ્લાનિંગ કર્યું છે ?

જવાબ : ગુટખા પછી એક્સોવીસ, ત્રણસો નંબરના તમાકુનો જે સરવાળો થાય તે ચારસો વીસવાળાં પાન ખાવા ઉપરાંત સિગારેટ અને તમાકુવાળી ટૂથપેસ્ટનો ઉપયોગ કરી ધંધાનું ભવિષ્ય ઉજ્જવળ બનાવવાનો પ્રોજેક્ટ રિપોર્ટ તૈયાર કર્યો છે.

સવાલ : વેરી ગુડ. ઘેટ્સ સ્પિરીટ... યંગ બોય. હવે એ કહે કે તારો આ પ્રોજેક્ટ પૂરો કરવા જરૂરી ફાયનાન્સની તે શું વ્યવસ્થા કરી છે ?

જવાબ : આગામી ત્રણ વર્ષના બનાવેલા મારા પ્રોજેક્ટ રિપોર્ટ પ્રમાણે પ્રોજેક્ટની જે ટોટલ કોસ્ટ થશે તેના ત્રીસ ટકા મૂડી મારી બચતમાંથી રોકીશ ! બાકીના સિત્તેર ટકા મૂડી ફાયનાન્સ કંપની લોન આપી પૂરી પાડશે અને હા, સાઈડ ખર્ચ એટલે કે બીજાને આ વ્યસનના રવાડે ચડાવવા એકાદું ઈન્ટરનેશનલ ક્રેડિટ કાર્ડ કઢાવી લઈશ. પછી તો નો પ્રોબ્લેમ ને ?

સવાલ : આ વ્યસન બંધ કરવા તને લોકો શિખામણ આપતા તો હશે ને ?

જવાબ : હા. એમનું કામ શિખામણ આપવાનું છે ને મારું તે એક કાને સાંભળી બીજા કાનેથી બહાર કાઢવાનું છે. મનુષ્ય-સ્વભાવ જ એવો છે કે જે ચીજની 'ના' પડે તે મેળવવા ઝનૂને ચડે છે. 'અહીં ગંદકી કરવી નહીં'નું બોર્ડ જ્યાં લાગ્યું હોય છે ત્યાં જ ગંદકી થતી હોય છે. સાથે સાથે મને એ સમજાતું નથી કે જ્યાં 'કૂતરાથી સાવધાન' નું બોર્ડ લાગ્યું હોય છે ત્યાં લોકોને નાભિ-ઈન્જેક્શન કેમ યાદ આવી જાય છે ?!

સવાલ : જેણે તને ગુટખા-સેવન માટે પ્રેરણા આપી એ જ ગર્લફ્રેન્ડ હવે આ વ્યસન છોડવાનું કહે તો ?

જવાબ : સોરી સાથે એ જણાવી દઈશ કે હવે એ શક્ય નથી. સાથે સાથે એ સમજાવી દઈશ કે ભલે તે મારી પટરાણી રુકિમણી રહી... પણ રાધાનો વિરહ હું કેવી રીતે સહન કરી શકું ?

- સવાલ : એ વાતથી તું અજાણ તો નહીં જ હોય કે તમાકુના અતિશય સેવનથી કેન્સર જેવો જીવલેણ રોગ થઈ શકે છે, છતાં તારી આ કુટેવ કેમ નથી છોડતો ?
- જવાબ : કેન્સરના ભાગ્યમાં મારા મૃત્યુનું નિમિત્ત બનવાનું લખાવેલું હશે તો ગમે તેવા પ્રયત્નો કરીને તેનું ભાગ્ય હું થોડો બદલી શકવાનો છું ? મારા મૃત્યુનો જશ ભલે એ ખાટે, મને કોઈ વાંધો નથી.
- સવાલ : પરંતુ કેન્સરની પાછળ કેવી કેવી અને કેટલી શારીરિક યાતના ભોગવવી પડે છે અને સારવાર પાછળ અધધ રૂપિયાનો ખર્ચ થાય છે તેની તને ખબર છે ?
- જવાબ : સારી રીતે ખબર છે. મારા દાદા કેન્સરથી જ મૃત્યુ પામ્યા હતા. કરેલાં કર્મનું ફળ ભોગવ્યા વિના છૂટકો છે ? રહી વાત રૂપિયા ખર્ચવાની, તો પાણી આવતાં પહેલાં પાળ બાંધી પોલિસી ઊતરાવી લઈશ એટલે કોઈ ચિંતા નહીં ને ?
- સવાલ : છેલ્લે તમારે ગુટખાના વ્યસન વિશે વિશેષ કંઈ કહેવું છે ?
- જવાબ : હા. ચોક્કસ કહેવું છે કે ‘સુનો ઓ દિવાનો તુમ કામ ઐસા ના કરો... ગુટખા કા નામ બદનામ ના કરો !’ અરે ભાઈ, પંખો હવા ખાવા માટે હોવા છતાં જ્યારે કોઈ તેને ફાંસીનો માંચડો ગણીને આપઘાત કરે ત્યારે લોકો પંખાને બદનામ કરે છે ખરા ? એવી જ રીતે ગાડીના પાટા પર પડતું મૂકી કોઈ આપઘાત કરે છે ત્યારે લોકો પાટાને બદનામ કેમ નથી કરતા ? આ તો સમાજ છે, બંને બાજુ બોલે. ‘કુછ તો લોગ કહેંગે... લોગોં કા કામ હૈ કહેના... છોડો ઈસ બેકાર કી બાતો મેં કહીં બીત ના જાયે યે જિંદગી.’ મેં તો જિંદગી જીવવા માટે વિચારી રાખ્યું છે કે પાન, સિગારેટ, ગુટખા, છીંકણી, તમાકુની ટુથપેસ્ટ એ જે હોય, બસ દીધે જ રાખો અને એ ગીતનો રીંગટોન શરીરરૂપી મોબાઈલમાં નંખાવી દીધો છે. ‘વ્યસન કરને વાલે ખાતે હૈ શાન સે... જીતે હૈ શાન સે.. મસ્તે હૈ શાન સે..’

મહેન્દ્રસિંહ ધોનીની જેમ તોફાની બેટિંગ કરી આ છોકરાએ મને ખુશ કરી દીધો. બીજી બે ગુટખા પડીકીનો ‘મેન ઓફ ધ ગુટખા’નો એવોર્ડ આપવા જતો હતો ત્યારે તેણે મને રોકતાં કહ્યું, “અંકલ... ગુટખા રહેવા દો, મારે અત્યારે તમારા શુભ હસ્તે ધૂમ્રપાનનું મુહૂર્ત કરવું છે તો પ્લીઝ ગુટખાના બદલે સિગારેટ આપો ! પ્રથમ વાર સિગારેટનો કશ લેતાં ખાંસી રહેલા તે યુવકને જોઈને હું એ વિચારી રહ્યો હતો કે જેલમાં રહીને પણ ગુટખાના વ્યસનનું સામ્રાજ્ય ચલાવી રહેલા કીંગે મુખે... મુખે ગુટખાના ડાયરા સ્થાપી દીધા છે, જેમાં પુરુષ સમોવડી બનવા થનગનતી નારીશક્તિનો પણ સમાવેશ થઈ ગયો છે... તમારું શું કહેવું છે ?

૧૩

ભગાભાઈની ભાંગ

“જય ! શંકર ! જય ! શંભુ ! ભોળા !” જય બોલાવી દીધી, શિવરાત્રિએ ભગાભાઈએ, ભાંગ ગજબની પીધી.

ભાંગ ચડીને ચક્કર ચડિયા, પગ લથડિયાં ખાતાં; ઘડીક હસતાં ઘડીક રડતા, ઘડીક ગાયન ગાતાં.

બ-ક-બ-ક ટ-ક-ટ-ક નાહર કરતા, રસ્તા વચ્ચે ફરતા; વાહ ! ભગાભાઈ ! વાહ ! ભાંગભાઈ ! લોકો મશ્કરી કરતા.

નારાયણ તપોધન ભગાભાઈ હેઠા બેઠા ત્યાં, પગ પર માખી બેઠી; બી-ઠ, ભગાભાઈ કહે : ‘અલી ! માખ ! તું ઊતર ઝટપટ હેઠી’.

નંદન બાગ ફ્લેટ,
મુક્તજીવન ફોટો
સ્ટુડિયોની ગલીમાં,
નવાવાડજ રોડ,
અમદાવાદ-૧૩
ફોન નં. (ઘર)
૨૭૫૫૬૬૫૨,
(મો.)

એવામાં ભૈયાજી આવ્યા, ડાંગ એમની લીધી; માખ મારવા ઝટ દઈ પગ પર, ફટ ! ફટકારી દીધી.

ભગો લૂલિયો, થયો લૂલિયો, લોક લંગડો કહેતા; હવે ભગાભાઈ ભાંગ ભાળીને સો મીટર છેટા રહેતા.

૯૪૨૭૦૦૫૭૦૪

માવાના પ્રતાપે

ડાહ્યાકાકા મૂળ ભાવનગરના. ખૂબ પ્રેમાળ. ખાવા-ખવડાવવાના શોખીન. ફાફડા-ગાંઠિયા-પાપડી-ચટણી સાથે મરચાં પણ હોંશે હોંશે પ્રેમથી ખવડાવી દે. વ્યવસાયે બિલ્ડર અને ધારે તે વ્યક્તિને ધારે તે વસ્તુ ગળે પહેરાવી શકતા - પેટમાં પધરાવી શકતા. મારા મિત્ર તરીકે મારી દોડાદોડીની ચિંતા કરતાં કરતાં એક-બે પડીકી વધુ ખાઈ જતાં. મેં તેમને વ્યસન પરના હાસ્ય વિશેષાંક વિશે વાત કરી તેના બીજા દિવસે સવારે તેમણે મને બૂમ પાડી : “કાં ભરતભાઈ ! ફોટા પડાવી આવ્યા ?” મને ફાળ પડી. મને કમરમાં બે દિવસથી દુખાવો થયો તે વાત શ્રીમતીજી સિવાય કોઈ જાણતું ન હતું. શ્રીમતીજીની ખાસ તાકીદથી અત્યારે હું એક્ષ-રે ફોટો પડાવવા જ નીકળ્યો હતો એની કાકાને ક્યાંથી ખબર પડી ? કાકાએ કહ્યું : “આમ નવાઈથી મારી સામે શું જોઈ રહ્યા છે ? હવે તો છાપામાં લેખની સાથે લેખકના ફોટા છપાવા લાગ્યા છે એટલે પૂછ્યું કે લેખ સાથે આપવા માટે ફોટો પડાવ્યો કે નહીં ? જોકે સાચું કહું તો લેખકોના નામ અને લેખ જામે છે પણ ફોટા જામતા નથી. જાણે સોનાની થાળીમાં લોઢાની મેખ.

મને હાશ થઈ. મેં જવાબ આપ્યો : “કાકા ફોટા વ્યસનીઓ પડાવે, અમે નહીં. કેન્સર હોસ્પિટલમાં આવીને જુઓ, વ્યસનીઓની લાઈન લાગે છે - એક્ષ-રેના અને સ્ટુડિયોના ફોટા પડાવવા માટે. એમના ખાસ ફોટાનું પ્રદર્શન વાસણા કોમ્યુનિટી ઓન્કોલોજી સેન્ટરમાં રાખ્યું છે. તમને જોવા લઈ જઈશ.”

ડાહ્યાકાકા હસી પડ્યા: “ભરતભાઈ, તમે આદું ખાઈને વ્યસન

ડૉ. ભરત
જયરામપ્રસાદ
પરીખ
‘ચરણદાસ’

૧૭-બી
ખડાયતા સોસાયટી,
તુલસીબાગ-
બાલવાટિકા પાસે,
મણિનગર,
અમદાવાદ-૮
ફોન નં. :
૯૪૨૬૩-૦૨૯૦૨

પાછળ પડ્યા છો એટલે બોલવામાં ભૂલો પડે છે. કેન્સર હોસ્પિટલમાં વ્યસનીઓના નહીં પણ દર્દીઓના ફોટા પડે છે. તમારા કહેવા મુજબ દર વર્ષે નોંધાતા ૧૨,૦૦૦ થી ૧૪,૦૦૦ કેન્સરના નવા કેસોમાં ૪૦ ટકા વ્યસનને કારણે થતાં કેન્સર હોય છે. ૬૦ ટકા કેન્સર વ્યસન નહીં કરનાર વ્યક્તિઓને થાય છે. બહુમતી કોની ?”

“દરેક વ્યક્તિને કોઈ ટેકો જોઈએ. અમે મોંમાં માવો મૂકીને તેને થોડી મિનિટોમાં જ ભૂલી જઈએ છીએ. તમે માવાને મોંને બદલે મનમાં આખો દિવસ ચગળ્યા કરો છો. તમને ગુરુ-ચેલાની વાર્તા ખબર હશે. મૂશળધાર વરસાદમાં ગાંડીતૂર બનેલી નદીના સામા કિનારે જવા રાહ જોતાં માજીને ગુરુજીએ પોતાના ખભે બેસાડી સામે પાર ઉતારી દીધા. આ સીધી સાદી મદદની વાત ન સમજી શકનાર ચેલો ગુરુજીએ સ્ત્રીસ્પર્શ કેમ કર્યો એ વાતે બે દિવસ મૂંઝાયેલો રહ્યો. છેવટે ન રહેવાતાં તેણે ગુરુજીને પૂછી નાખ્યું કે તમે તમારા જ ઉપદેશની વિરુદ્ધ સ્ત્રીસ્પર્શ કેમ કર્યો ? ગુરુજીએ હસીને કહ્યું કે, મેં માજીને દસ મિનિટ માં નદીના સામા કિનારે ઉતારી દીધા, પણ તું હજુ તેમને બે દિવસથી ઊંચકીને ફરે છે.”

“તમે ભરતભાઈ, આદું ખાવ છો તો અમે ક્યારેય ટોકીએ છીએ ? અમદાવાદમાં આદું ખાનારા - વેચનારા કેટલા ? દરરોજનું વેચાણ કેટલું ? માવા પડીકી ખાનારા - વેચનારા કેટલા ? દરરોજનું વેચાણ કેટલું ? આખી દુનિયા ગાંડી અને તમે એકલા જ ડાહ્યા ? તમે તો વ્યસની નથી પછી કમરનો એક્ષ-રે પડાવવા કેમ નીકળ્યા છો ?”

તેમણે મારી દુખતી રગ દાબી. શ્રીમતીજીએ ડાહ્યાકાકાને સ્પેશિયલ ચ્હા પીવરાવીને મારી જાત માટે પણ હું કેટલો આળસુ છું તે જણાવતા કમરના દુખાવાની અને એક્ષ-રેની વાત કાકાને સવારે જ કરી હતી. હું હસી પડ્યો. “કાકા, તમને નહીં પહોંચાય. આપણે બપોરે સાથે પ્રદર્શન જોવા જઈશું ત્યાં તમને સાચી સમજ આવશે.

બપોરે ડાહ્યાકાકા અને ભોળીકાકી સાથે હું વાસણા કોમ્યુનિટી ઓન્કોલોજી સેન્ટરમાં ગયો. રક્તદાન કેન્દ્ર પર કેન્સરના દર્દીઓ માટે રક્તદાન કરતાં બે યુવાનોને જોઈને કાકા ખુશ થયા. મેં

માહિતી આપી કે રક્તદાનના લોહીથી કેન્સરના દર્દીઓને અને લોહીની ઊણપવાળા ઓપરેશન કરાવવા આવનાર બહારગામના દર્દીઓને ખૂબ ફાયદો થાય છે. મોટા ભાગના વ્યસનવાળા કેન્સર દર્દીઓને લોહીની ઊણપ હોય છે. માવો મોંમાં મૂકી રાખનારના મોંની ત્વચા ગંદાઈ જાય છે. મોં ખૂલતું નથી. હોજરીમાં માવો ઉતારનારની હોજરી સંકોચાઈ જાય છે અને શરીરને પૂરતું પોષણસત્ત્વ મળતું નથી એટલે લોહીની ઊણપ રહે છે.

ડાહ્યાકાકા હસતાં હસતાં કહેવા લાગ્યા, “એવું જ હોય ને. તમને શરીર ચલાવવા લોહી જોઈએ અને અમારે માવો. ભારતના નાણાપ્રધાનની જેમ તમારી સંસ્થા પાસે પણ ઘણી સ્કીમો છે. રક્તદાન, પોલિસીદાન, સમયદાન, શુભેચ્છાદાન, સંકલ્પદાન. તમારી સ્કીમો સારી અને શીખવા જેવી લાગે છે.”

મેં કહ્યું, “કાકા, હવે તો સંસ્થા સરસ્વતીપુત્રો પાસેથી સરસ્વતીનું દાન લે છે. દેવીપૂજકો-ભજનિકો પાસેથી ભજન-દુહાનું દાન લે છે. જાદુગરો પાસેથી જાદુનું દાન લે છે. સંગીતવાળા પાસેથી સંગીતનું દાન લે છે. પોલીસ બેન્ડ પણ પોતાની સુરાવલિઓનું દર અઠવાડિયે દાન વહાવે છે.”

કાકા ગાંધીજીના મોટા આઉટકટ પાસે જઈને પગે લાગ્યા. મને થયું કે હવે ડાહ્યાકાકા પીગળ્યા લાગે છે. મેં તેમના હાથમાં વ્યસન છોડવા માટેનો સંકલ્પપત્ર મૂક્યો : “લ્યો કાકા, પગે લાગ્યા છો તો આ સંકલ્પપત્ર ભરીને ગાંધીજીને ચરણે ધરી દો.”

કાકા હસી પડ્યા : “ભરતભાઈ, હું ગાંધીજીને એટલે નમું છું કે તેમની વાત છોડાવવા આખી દુનિયા ઝૂકી ગઈ પણ તેઓ પોતે ના ઝૂક્યા તે ના જ ઝૂક્યા. તેમના પત્ની-કુટુંબીઓ-મિત્રો-શુભેચ્છકો અને લાખો દેશવાસીઓ તેમણે પકડેલી વાતમાંથી તેમને ડગાવી ન શક્યા. એટલે તો હું તેમનામાંથી પ્રેરણા લઈને આ તમારી અને કાકીની વાતોથી ડગતો નથી.”

હવે અમે ઉપરના માળે હોરર હોલમાં પ્રદર્શનમાં ગયા. મો-ગળાના કેન્સરવાળા ભયાનક કુરૂપ લાગતાં ફોટા જોઈને ડાહ્યાકાકા પણ ડર્યા. ડર ભગાડવા તુરત જ તેમણે હાથમાં મસળીને થપાટો બોલાવી એક વધુ પડીકી ડાબા ગાલમાં મૂકી દીધી. બાજુના વિક્ટરી હોલમાં કેન્સરવિજેતા દર્દીઓના ફોટા જોઈ ગેલમાં આવી જઈ ડાહ્યાકાકાએ બીજી પડીકી જમણા ગાલમાં દાબતા ભોળીકાકીને

કહ્યું, “ભલું થાજો આ કેન્સર હોસ્પિટલનું અને અદ્યતન સારવારનું. હવે કેન્સર એટલે કેન્સલ નહીં. કેન્સર થાય તો પણ મટી શકે છે. હવે કેન્સરથી ડરે એ ડાહ્યાકાકા નહીં. કેન્સરની બીક બતાવી હવે માવો છોડવાની જિંદ ના કરતાં. આ સંસ્થાએ વ્યસનીઓના લાભાર્થે જ આટલી મોટી કેન્સર હોસ્પિટલ કરી તમને કેન્સર થાય તો મટાડવા માટે. વ્યસનીઓને પોષાય તેવા નજીવા દરના એક વારના જ પ્રીમિયમથી પતિ-પત્નીના સંયુક્ત આજીવન કેન્સર સામેના વીમાનું આયોજન કર્યું છે. અમારે માવાવાળાઓએ સંસ્થાનું સન્માન કરવું પડશે.”

મને ચક્કર આવવા લાગ્યા અને મૂર્છાવસ્થામાં મેં સ્વપ્નમાં જોયું કે ડાહ્યાકાકાના અધ્યક્ષસ્થાને માવા-ગુટખાના ઉત્પાદકો-વિકેતાઓ-ચાહકો (ગ્રાહકો) મોટું સંમેલન યોજીને સરકારના આરોગ્ય વિભાગ અને કેન્સર હોસ્પિટલના હોદ્દદારોનું માવા ચાહકોની વિશિષ્ટ સેવા-કાળજી-સંભાળ રાખવા બદલ સન્માન કરી રહ્યા હતા. આખા મંડપમાં સુંદર ધ્યાનાકર્ષક બેનરો લટકાવ્યા હતા : “આખા વિશ્વમાં આ વર્ષે માવા-ગુટખા ખાવામાં ગુજરાત નંબર ૧, આખા વિશ્વમાં મોં-ગળાના કેન્સરમાં ગુજરાત નં. ૧, મોં-ગળાના કેન્સર સર્જરીની નિપુણતામાં ગુજરાત નં. ૧ : આંતરરાષ્ટ્રીય મોં-ગળાના કેન્સરની કોન્ફરન્સ ગુજરાતમાં યોજાઈ ગઈ. ખૂબ બગડી ગયેલા કેન્સરના કેસોમાં પણ સફળતા મેળવીને તબીબો વ્યસનીઓનો ડર ભગાડવામાં સફળ રહ્યા.

ડાહ્યાકાકાના પ્રવચનથી આખો હોલ તાલીઓથી ગૂંજી ઊઠ્યો અને હું જાગી ગયો. જોયું તો ડાહ્યાકાકા કાંદો કે ચંપલ સુંઘાડવાના બદલે મને હાથમાં મસળીને માવો સુંઘાડી રહ્યા હતા. “જોયું, આજે તને પણ આ હાથવગી વસ્તુ કામ આવી. નહીં તો હું અહીં કાંદા શોધવા ક્યાં જાત ? હજુ કહું છું કે મારી જેમ આવો થોડો ટેકો રાખો તો ટકશો, નહીં તો ક્યાં ક્યાં પડશો તે ખબર પણ નહીં પડે. લ્યો, હજુ કશું બગડ્યું નથી. આ પડીકી હાથવગી રાખો. ચાખવી હોય તો ચાખજો નહીં તો મિત્રોને થોડી થોડી વહેંચજો. તમને ખબર પડશે કે જિંદગી કેવી હસીન લાગે છે ? આ મિત્રોના સહારે, આ માવાના પ્રતાપે. તમારી આવી મોટી સંસ્થાના ત્રણ પાયા શિક્ષણ, સંશોધન અને સારવાર. ત્રણેમાં તમે માવાભક્તોનું યોગદાન વિચારજો. અમે તબીબી વિદ્યાર્થીઓને ભણવામાં કામ

આવીએ. માવા એનીમીયા જેવા નવા રોગને પેદા કરનાર અમે સાહસિકો છીએ. સારવાર કરાવનાર દર્દીઓની સંખ્યા માટે અમે પૂરતો જથ્થો પૂરો પાડીએ છીએ. નહીં તો હોસ્પિટલ ખાલી રહે. રિસર્ચ માટે મને વિચાર આવે છે કે અમુક સંખ્યામાં અમારા માવામિત્રો માવો મોંમાં માણીને તુરંત પાણીથી મોં સાફ કરી નાખે તો તેમને કેન્સર થવાનું જોખમ કેટલું ઓછું થાય ?”

ડાહ્યાકાકાની રિસર્ચની વાતો સાંભળીને મને ફરી તમ્મર આવી ગયા. આ વખતે ડાહ્યાકાકાએ પૂર્વતૈયારી સાથે મને બાવડેથી પકડી લીધો. તેમની એક પડીકી વેડફાતી તેમણે બચાવી લીધી.

આ લેખ લખીને ડાહ્યાકાકાને વંચાવ્યો ત્યારે મલકાતાં મલકાતાં બોલ્યા : “આ માવાના પ્રતાપે તમને એક વિષય મળ્યો, એક તક મળી. આજે હસાવનારાઓનો તોટો નથી. છાપા-મેગેઝીન, ટી.વી., ઇન્ટરનેટ, ઠેર ઠેર હસાવનારાઓની હરીફાઈ અને લાફ્ટર ચેલેન્જ જોવા મળે છે. નવા વિષય ખૂટી પડ્યા છે. હવે તો સવારે શાકવાળી પણ હસતાં હસતાં શાક પધરાવી દે છે. દૂધી લો, દૂધી. દૂધીનો હલવો તમે સરસ બનાવો છો.”

અને શાકવાળો બૂમ પાડે છે : “પાઉંભાજી લો, આ ભાજીનું શાક હાજર છે.”

જે ગુટખાનો હોય યાર તેને ક્યાંથી કરું હું પ્યાર !

- ડૉ. ભરત જે. પરીખ (ચરણદાસ)

પ્રાધ્યાપક અને મેડિકલ ઓન્કોલોજી યુનિટ-૧ના વડા

હું નવા યુગની નારી
નમણી અને નખરાળી
સમજુ, ઠંરેલ, શાણી
જાણી લો પસંદ મારી
ઈચ્છુ હું સંપત્તિ
યશ - સંતતિ - શાંતિ
હસતો રમતો પતિ
જે સમજે મારી મતિ
વ્યસનીની ક્યાંથી જિંદગી
નપુંસકતા - દારૂણ ગરીબી
તનમાં અનેક બિમારી
જે મોતને લાવે તાણી

તેની ‘વિધવા’ ના બને આ ‘શાણી’ !

વ્યસનની ફેશન

અમે અગાઉ શરદી-ઉધરસ તથા અસ્થિભંગ અંગે લેખો લખેલા ત્યારે વાયકોએ કહેલું કે અનુભવમાંથી પસાર થયા સિવાય આવું લખવું શક્ય નથી. એટલે ત્યાર પછીના જે લેખોમાં હરસ-મસા તથા સિઝેરિયન ડિલિવરી વિશે હતું તેને જુદા મૂકી દીધા. અરે, ગુપ્તરોગો વિશેય પૂરેપૂરો લેખ તૈયાર હોવા છતાં ટેબલના ગુપ્ત ખાનામાં મૂકી દીધો. અત્યારે વ્યસન વિશે લખવાનું આવ્યું ત્યારે હિંમત એટલા માટે કરી છે કે આપણી સાથે અન્ય મહાનુભાવો પણ (પોતપોતાનાં) વ્યસન વિશે લખી રહ્યા છે. હવે વાયકો માત્ર અમને જ પૂછવા આવે એવી શક્યતા ઓછી કહેવાય. જોકે હવે આપણાં વ્યસન બાબત લોકો જાણે તો પણ ફેર પડે તેમ નથી.

અમારાં લગ્ન જે તારીખે થયેલાં, ૩૧મી મે, એ વખતે નહીં પણ પછીનાં વરસોમાં એ તારીખ તમાકુ નિષેધ દિન જાહેર થયો. ત્યારથી અમે એની એનીવર્સરી ઊજવવાનું બંધ કર્યું છે. તમાકુ શબ્દ જ હલાકુ જેવો લડાયક જણાય છે. તત્ત્વ પરથી તમાકુ શબ્દ આવ્યો છે. મોંમાં મૂકો તો તમતમાટી બોલાવી દે. નાનપણમાં દાદાની પાનપેટીમાંથી કાતરેલી સોપારીની કરચ ખાતી વખતે તમાકુની કટકી આવી ગયેલી. તે વખતે તો ઉંમર એટલી નાની કે તમાકુ નામની કોઈ ચીજ છે તેની ખબર જ નહીં. પરસેવો થયો. ચકકર આવ્યા અને આજે ૩૧મી મેને દિવસે પણ...

વ્યસન એટલે શું? વ્યસ્ત રાખે તે વ્યસન. જેનું વ્યસન હોય તે ના મળે તો ત્રસ્ત રાખે તે વ્યસન. જેની તલબ લાગે તે વ્યસન. જે બીજાને મન નકામું છે પણ આપણે મન કીમતી છે તે વ્યસન.

મનહર શુક્લ

૫૪,
પવનસૂત સોસાયટી,
જીવરાજ પાર્ક,
અમદાવાદ-૫૧

યોગનાં કે બેસવાનાં આસનો જેવું અગત્યનું એટલે વ્યસન.
ગુલામીનું આસન એટલે વ્યસન.

આ વ્યસનની બબાલ માત્ર માણસને જ હોય છે. કોઈ પશુપક્ષી કે જીવજંતુને વ્યસન હોવાનું જાણ્યું નથી. એટલે પશુ થવા વ્યસન કરી શકાય છે. પશુઓ માણસ ના થઈ શકે પરંતુ માણસ તો પશુ બની શકે ને? અર્થશાસ્ત્રના શરૂઆતનાં પ્રકરણોમાં એક વાક્ય આવે છે - ટેવને પોસ્યા કરવાથી તે વ્યસન બને છે. અમે કહીએ છીએ કે દેખાદેખીથી વ્યસનનો વ્યાપ વધે છે ત્યારે વ્યસનની ફેશન આકાર લે છે.

ખાય તેનો ખૂણો પીએ તેનું ઘર,
સૂંઘે તેનાં લુગડાં એ ત્રણે બરોબર.

તમાકુ અંગેની વાત છે. તમાકુનો રસ ગળે ઉતાર્યા પછી એનાં ફોતરાં કાઢીને ક્યાં નાખવા? વ્યસની હોય તે ઘરના ખૂણા ગોતે અને ત્યાં ફોતરાં થૂંકે એટલે જે તમાકુ ખાતા હોય એના ખૂણા - એટલે એના ઘરના ખૂણા ફોતરાંથી ભરી મૂકે. અને બીજાને ઘેર ગયો હોય તો બીજાના ઘરના ફોતરાંથી ભરી મૂકે. પીએ તેનું ઘર એટલે ધૂમ્રપાન કરતો હોય એના ઘરના ખૂણા દરેક ખંડમાંથી ધુમાડાની વાસ આવે. સૌથી નાના ઓરડામાંથી તો ખાસ અને જે તપખીર સૂંઘતા હોય - સડાકા લેતા હોય એમનાં કપડાં જોવા. અંગૂઠા અને આંગળીઓ કપડાંથી સાફ થતી હોય છે. આમ, વ્યસન કરનારના મોં ઉપરાંત ઘરનો ખૂણો, વાતાવરણ અને કપડાં ત્રણેય વ્યસન ધરાવતા થઈ જાય છે.

હિન્દી ફિલ્મોમાં કનૈયાલાલને પાન ખાવાની આદત હતી. ઓમપ્રકાશનેય ખરી. આ કલાકારોને ડાયલોગ બોલતાં સાચવવું પડતું. મોંનું પાન બહાર ધકેલાઈ જાય નહીં તેનું તેમને ટેન્શન રહે. સામા કલાકારને પોતાના ચહેરા પર પાનનો રસ છંટાઈ જાય નહીં તેનું ટેન્શન રહે અને સાઉન્ડ કેમેરા એ બધા આર્ટિસ્ટોને તો ખરું જ. આવા કલાકારોને બીજા કલાકારો સાથેના કલોઝ આપતાં દૃશ્યો પછી ના મળે. નસીબ એમનાં.

યાને હવે વ્યસન નથી ગણાતું. જરૂરિયાત ગણાઈ છે. બીડી બાબત એમ કહીએ છીએ કે બીડી અને જીવને બાળતાં બચાવો. ત્યારે બીડીનો ભોગી કહે છે કે બીડી એ સ્વર્ગની સીડી છે. અમે

કહીએ કે ત્યાં સ્વર્ગમાં જઈને અપ્સરાઓને હેરાન કરવા કરતાં અહીં જ આ વ્યસનનો ત્યાગ કરોને. બીડી સ્વર્ગની સીડી નથી નરકની નિસરણી છે. સીડી કે નિસરણીને ઊભી ગોઠવો તો તે ઉપર લઈ જાય અથવા નીચે પણ ઉતારે, પણ જો એને આડી ગોઠવો તો ઠાઠડી થાય. ઠાઠથી તમને આ જગતમાંથી વિદાય આપે.

વ્યસન વધવાનું એક કારણ આપણી રેલવે અને બસ સર્વિસો પણ છે. તે લોકો એવી સૂચના લખે છે કે ચાલુ વાહને ધૂમ્રપાન કરવું નહીં. એટલે એમ કે આ વાહનમાંથી ઊતરો એટલે તમારે ધુમાડા કાઢવાના. અમારી સાથે ધુમાડાની સ્પર્ધા નહીં કરવાની. ગોરપટ્ટું કરાવતા એક મહારાજને અમે ધુમાડા કાઢતા જોઈ ગયેલા.

“અરે મહારાજ ! આ શું ?”

“ધૂમ્રપાન ચાલે છે.”

“અરે, પણ તમે ? અગરબત્તીનો ધુમાડો લેનારા આજે સિગારેટના ધુમાડે ?”

“ધૂમપાનનું મહાદાનમ્ ગોટે ગોટે ગોદાનમ - વત્સ, ધૂમ્રપાન એ મહાદાન છે. એક એક ગોટે એક એક ગાયનું દાન કર્યાનું પુણ્ય મળે છે...”

અમારા દોસ્ત મુકેશને ત્યાં કથા હતી. ત્યાં આ મહારાજ પધારેલા. ચોખા લાવો, ઘી લાવો, અગરબત્તી આપો...આમ કરતાં કરતાં કહે તુલસી લાવો.

મુકેશ કહે : “મહારાજ ! તુલસી નથી.”

“વાંધો નહીં, માણેકચંદ લાવો, ચાલશે.” મહારાજ વઘા.

એક વાર રેલવેમાં એક યુવાન સિગારેટ પીતો હતો. એ જોઈ શિક્ષક જેવા લાગતા વડીલે કહ્યું : “સિગારેટને બે છેડા હોય છે. એક છેડે અગ્નિ હોય છે અને બીજે છેડે મુરખ.”

પેલો કહે : “પણ એની કોમેન્ટ દોઢ ડાહ્યા કરતા હોય છે...”

અમારા મિત્ર સાવલિયા સાથે બે-ત્રણ વાર એમના ગામડે જવાનું થયેલું. એક વાર તેનો મિત્ર હરજી મળેલો. તે વખતે ખેતરમાં કામ કરતાં તે ચલમ પીતો હતો. અમે તેને વ્યસનની અસરો વિશે સમજાવેલું અને તેણે ચલમ ખંખરી નાખેલી. આપણને આનંદ

થયો કે ગામડાના માણસોની સમજણ શહેરીજનો કરતાં સારી છે. બીજી વખત ફરીથી ત્યાં જવાનું બનેલું. આ વખતે હરજી ચોરા પર બેઠેલો અને હુકડો ગડગડાવે. આપણને આઘાત લાગ્યો કે ચલમ છોડનારો હોકે આવી ગયો ?

“અલ્યા હરજી ! આ શું કરે છે ?”

“સાહેબ, તમે જ કહેલું ને કે વ્યસન તો છેટું એટલું સારું !”

વારસો વીતી ગયાં. કદાચ આજે હરજીનું વ્યસન રીમોટ કંટ્રોલથી ચાલતું હશે. જેટલું દૂર એટલું સારું.

તમાકુ ખાનારને ફાઈબ્રોસીસ થાય છે. એટલે મોં પૂરું ખૂલી શકતું નથી. હાસ્યના કાર્યક્રમમાં આવા શ્રોતાઓ મોટેથી હસી નથી શકતાં. માત્ર ખી...ખી...કરીને સંતોષ માની શકે. બીજા શ્રોતાઓ કરતાં તેઓ માત્ર ચોથા ભાગનું જ હસી શકે. વધુ ટ્રેજેડી તો એ છે કે ભયંકર કંટાળાભર્યા કાર્યક્રમમાં બોર થતા હોવા છતાં એ લોકો બગાસાં ખાઈ શકતાં નથી. આની ખબર કાર્યક્રમ આપનારને આવતી ના હોવાથી તેઓ પણ ખેંચે રાખે છે.

સાંભળ્યું છે કે ચરસનું વ્યસન એ હરસના રોગ કરતાંયે ખરાબ છે. જેમ માણસ ઉપગ્રહ છોડી શકે છે પણ પૂર્વગ્રહ છોડી શકતો નથી, એ જ રીતે તે વતન છોડી શકે છે પણ વ્યસન છોડી શકતો નથી. વ્યસનની આ ફેશન પર રેશન આવે તો સારું.

- વ્યસન સવા માણ રૂની સુંવાળી પથારી જેવું છે; એમાં પડતું મૂકવાનું સહેલું છે પણ એમાંથી બહાર નીકળવાનું કઠણ.
- એક પણ વ્યસન ન હોય તો માણસ દરેક નવા વરસના પહેલા દિવસે કશુંક છોડવાનો સંકલ્પ કેવી રીતે કરી શકે ?
- વ્યસન શરૂઆતમાં તાંતણો હોય છે પણ જતે દહાડે દોરડું બની જાય છે.
- કોઈ પણ વ્યસનને ફટ દઈને બારી બહાર ફેંકી દઈ શકાતું નથી; એને તો પટાવી-ફોસલાવી એકએક પગથિયું ઊતરાવતાં-ઊતરાવતાં ઘરની બહાર કાઢવાનું હોય છે.

ગુટખા રેજિમેન્ટની લેફ્ટ-રાઈટ

તમે ધાણાની દાળ શીશીમાંથી હથેળીમાં કાઢીને મોંઢામાં ઠાલવતા હો તો તમારો ગુસ્સો વ્હોરી લઈને પણ જણાવવું પડશે કે તમે પછાત છો. એ જ રીતે તમે યુવાન હો તો તમારા ખિસ્સામાંથી ગુટખાનું પાઉચ ન નીકળે તો ખેદ સાથે કહેવું પડશે કે તમારા ધોળામાં ધૂળ પડી. તમારી યુવાની એળે ગઈ !

ગુટખાના પ્રેમીઓ અઠંગ દેશપ્રેમી હોવા જોઈએ, કારણ કે તેમની પ્રયંડ બહુમતી હોવા છતાં આજ સુધી તેમણે કદી અલગ ‘ગુટખાલેન્ડ’ની માગણી ઉચ્ચારી નથી. બાકી, સંખ્યાબળને હિસાબે ગુટખા ખાનારા સમગ્ર હિન્દુસ્તાન પર રાજ કરે અને ગુટખા ન ખાનારા તમામ લોકો આંદામાન ટાપુ પર સમાઈ જાય એવી પરિસ્થિતિ છે.

ગુટખાનું સેવન આરોગ્યની દૃષ્ટિએ ગમે તેવું હોય પણ પ્રક્રિયાની દૃષ્ટિએ અત્યંત ખર્ચાળ છે. ખિસ્સામાંથી ગુટખાનું પાઉચ કાઢ્યા પછી જમણા હાથનો અંગઠો અને ત્રીજી આંગળી વડે કેરમનો સ્ટ્રોક મારવાની અદાથી પાઉચને ઠપકારવામાં આવે છે. કેટલાક લોગો પાઉચના એક ખૂણા વડે કલાક પહેલાં ખાધેલા ગુટખાના દાંતમાં છુપાઈ રહેલા કણો એવી રીતે ખોતરે છે જાણે પુરાતત્વ વિભાગનો કારીગર નજાકતથી જમીન ખોદતો હોય ! ત્યાર પછી ભીમ-જરાસંધની કુસ્તીમાં ભીમને હિન્ટ આપવા માટે કૃષ્ણ ભગવાને દાતણને ઊભું ચીરી નાખ્યું હતું એવા હાલ ગુટખાના પાઉચના કરવામાં આવે છે. કચરાનો ઢગલો લાવીને ટ્રકમાં નાખતાં મશીનની જેમ ખુલ્લું પાઉચ મોંમાં ઠાલવવામાં આવે છે અને ખાલી

ઉર્વીશ કોઠારી

લુહારવાડ,

મહેમદવાદા

ઝોન (ધર)

૦૨૬૯૪-૨૪૫૦૨૯

(ઓ) ૨૬૪૬૪૬૦૬

(મો) ૯૯૯૯૨૫૫૭૧૨

થઈ ગયેલા પાઉચને ઉપગ્રહો સાથે તરતું મૂકવાનું હોય તેમ અંતરીક્ષ તરફ મળવાની આખી વિધિ પૂર્ણતાને આરે પહોંચે છે.

વિજ્ઞાન અને ટેકનોલોજીના વિકાસ પછી ભારત ગુટખામય થઈ ગયું છે. (ગુટખાને જ્ઞાન કે ટેકનોલોજી સાથે કશી લેવાદેવા નથી પરંતુ આ રીતે લખવાથી વાક્યમાં ક્યાંક ખુશ થવાની જગ્યા રહે છે !) ભારતમાં અત્યારે સ્વાતંત્ર્યસંગ્રામ ફાટી નીકળે તો એના ધ્વજમાં વચ્ચે ચરખો નહીં પણ ગુટખાનું પાઉચ મૂકવું પડે, કારણ કે આધુનિક ભારતની રાષ્ટ્રીયતાનું સૌથી બિનવિવાદાસ્પદ અને ધર્મનિરપેક્ષ પ્રતીક ગુટખા છે. તમામ કોમના લોકો ભેદભાવ ભૂલી જઈને ગુટખાનું સેવન કરે છે. સામે પક્ષે ગુટખા નાતજાતના ભેદભાવ વિના તમામ ચાહકોને એકસરખું જ નુકસાન કરે છે.

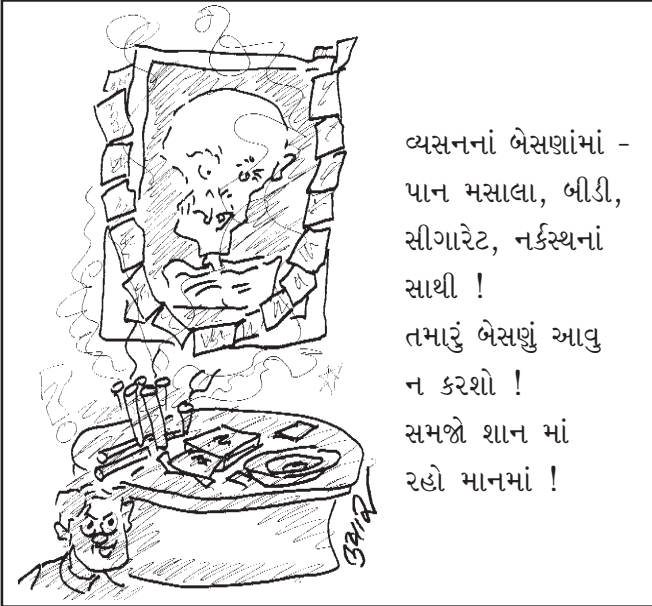
દરેક લોકપ્રિય ચીજના વિરોધીઓ શોધવા જવું પડતું નથી. આપોઆપ તેના કટ્ટર વિરોધીઓ અસ્તિત્વમાં આવી જાય છે. ગુટખા પણ એમાંથી બાકાત નથી. ગુટબંદીથી માંડ નીપટીને સત્તા પર આવેલી સરકાર ગુટખાબંધીની પાછળ લાગી પડી છે. એ તો ગુટખાને સંપૂર્ણપણે દેશવટો આપી દેવા ઈચ્છે છે પણ અળખામણા અંગ્રેજોને દેશવટો આપ્યા પછી પચાસ વર્ષે હજુ અંગ્રેજિયતને દેશવટો મળ્યો ન હોય ત્યાં લોકલાડીલા ગુટખાને દેશવટો આપવાનું કેવી રીતે શક્ય બને ? ગુટખાના ઉત્પાદકોની દલીલ છે કે ગુટખા કરતાં વધુ નુકસાન કરતી સિગારેટ જેવી ચીજો વેચાય, પાન-માવા વેચાય અને ગુટખા નહીં, એ ક્યાંનો ન્યાય ? ગુટખાના વેપારીઓની વાત એ જાણે, પણ ગુટખાથી થતા ફાયદા પર નજર દોડાવવાની આપણી ફરજ છે. કર્તવ્યપાલનના સન્નિષ્ઠ પ્રયાસરૂપે શોધી કઢાયેલા ગુટખાના ફાયદાની ઝાંખી.

- દાંત ખોતરવા એ ઘણા લોકોની રોજિંદી દિનચર્યાનો આવશ્યક કાર્યક્રમ છે. દાંતની ખણખોદ કરવા માટે ટાંકણી જેવી હિંસક વસ્તુ વાપરવાથી ખૂનખરાબી થવાની અને રેસ્ટોરાંમાંથી ટૂથપીકર ઉપાડી લાવતાં અંતરાત્મા નવા બૂટની માફક ડંખવાની શક્યતા હોય તો ડોન્ટ વરી. લંબચોરસ પાઉચના ચારે ખૂણા આ કામ માટે બિલકુલ યોગ્ય છે. તેના વડે દાંત ખોતરવાથી મોંની સાથે સાથે અંતરાત્માને પણ સંતુષ્ટ કરી શકાય છે.

- ખિસ્સામાં ગણીને દસ-દસની બે નોટો પડી હોય છતાં 'સમાજમાં કડકા' ન દેખાવું હોય તો ગુટખા તમારી મદદ કરવા તૈયાર છે. બચેલી રકમ વડે ગુટખાના ચાર-છ પાઉચનો હારડો ખરીદવાથી અને વખત પડ્યે આખા હારડાને ખિસ્સામાંથી બહાર કાઢવાથી સામાજિક મોભામાં ઘટાડો થવાને બદલે વધારો થાય છે.
- પરચૂરણની તંગી જેવી રાષ્ટ્રીય સમસ્યામાં પચાસ પૈસા કે એક-બે રૂપિયાની કિંમતના ગુટખાના પાઉચની લેવડદેવડ કરવાથી છૂટાની સમસ્યા થોડી હળવી બને છે.
- માત્ર બિલોરી કાચ વડે વાંચી શકાય એટલા ઝીણા અક્ષરોમાં પાઉચ પર લખેલી કાનૂની ચેતવણી વાંચવાથી, ફક્ત બે રૂપિયામાં અને બે મિનિટમાં કાચદાની નિરર્થકતા વિશે અમૂલ્ય જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય છે.
- માણસ સામાજિક પ્રાણી છે એવું અનેક વખત વાંચ્યું છે, પરંતુ બકરાની પેઠે જડબું હલાવીને ગુટકા ચાવતા મિત્રોનાં દર્શનથી માણસ 'સામાજિક' હોવા ઉપરાંત 'પ્રાણી' હોવા અંગે પણ પાકી ખાતરી થઈ જાય છે.
- ઘટમાં ઘોડા થનગનતા હોય એવા યુવાન હૈયાંને મોંમાંથી પિયકારી મારવાનાં બહુ અરમાન હોય છે. પાન-માવો ન ખાવાનો સિદ્ધાંત કે બાધા રાખતા સિદ્ધાંતપ્રેમી લોકો ગુટખાના સેવન દ્વારા 'પાન વિના પિયકારી' નો કાર્યક્રમ સફળતાપૂર્વક પાર પાડે છે.
- 'સામાજિક પ્રાણીઓ'નું આરોગ્ય ફોલી ખાતા ગુટખાને નામે સાંસ્કૃતિક કાર્યક્રમો-ગરબા-આનંદ મેળા સ્પોન્સર થાય એટલે લોકોને 'માથું કાપીને પાઘડી બંધાવવી' એ કહેવતનો અર્થ સમજાઈ જાય છે. એ રીતે ભાષાશાસ્ત્રના પ્રસારમાં પણ ગુટખા ઉપયોગી છે.
- ગુટખા પ્રત્યે લોકોનો પ્રેમ નિઃસ્વાર્થ અને ફનાગીરીની ભાવનાવાળો છે. એમાં 'સ્વાદ માટે સ્વાસ્થ્ય'નો સોદો છે. આર્થિક-શારીરિક તબાહી વહોરીને પણ ગુટખાના ચાહકો પ્રેમીઓના ઈતિહાસમાં, ડોક્ટરોના કેસપેપરમાં

અને અંતે કેન્સર હોસ્પિટલના રજિસ્ટરમાં પોતાનું નામ અમર કરી જાય છે.

- ગુટખા પ્રત્યેના દેવી પ્રેમની અસરને કારણે ઘણાંખરા ગુટખા મજનૂઓ પોતાનું મો પહોળું કરી શકતા નથી, પરિણામે પાણીપુરી, બર્ગર, રસગુલ્લા જેવી આરોગ્ય માટે હાનિકારક વસ્તુઓ ખાવામાંથી એ લોકો ઊગરી જાય છે.
- ગુટખાના આટલા વ્યાપક ચલણને કારણે ભારતભરમાં સેવાના ક્ષેત્રમાં છુપાયેલી અનેક પ્રતિભાઓ દાંતમાંથી નીકળતા સોપારીના કણની જેમ બહાર આવશે અને કેન્સર જેવાં ઓછાં ખેડાયેલાં ક્ષેત્રોમાં એમને નક્કર મહેનત કરવાની તક મળશે.
- ગુટખા ભારતીય સંસ્કૃતિનું પ્રતીક છે. જૂનાં ઘરોમાં આજે પણ રામચરિતમાનસ કે હનુમાન ચાલીસાના ગુટખા જોવા મળી જાય છે. આજના જમાનામાં લોકો સમયને અભાવે ગુટખા વાંચવાને બદલે ગુટખા યાવે અને લોકોનો સંસ્કૃતિપ્રેમ અને વ્યવહારુબુદ્ધિની નિશાની ગણીને રાજ થવું જોઈએ.

વ્યસનનાં બેસણાંમાં -
પાન મસાલા, બીડી,
સીગારેટ, નર્કસ્થનાં
સાથી !

તમારું બેસણું આવું
ન કરશો !
સમજો શાન માં
રહો માનમાં !

ફૂંકણિયાશ્રી, ફૂંકણિયા ભૂષણ ફૂંકણિયાવિભૂષણ !

બિચારા ફૂંકણિયાભાઈઓને - સિગારેટ પીનારાઓને - બહુ જ અન્યાય કરવામાં આવે છે. સિગારેટ એ કેન્સરના રોગનું મૂળ છે એ વૈજ્ઞાનિક રીતે સાબિત થયું છે એ વાત ખરી, પણ એમાં શું થઈ ગયું. જે ખરા સિગારેટિયાભાઈઓ છે તે તો આ જાણે છે. અરે, સિગારેટની ઉપર પણ ચેતવણી લખી હોય છે છતાં એ ફૂંક્યા જ કરે છે, ફૂંક્યા કરે છે તે શા માટે? એક શૌર્યભાવનાને ખાતર, હિંમત બહાદુરી બતાવવા ! ‘કિસી કી પરવાર નહીં !’ એવું પુરુષાતન બતાવવા !

આ ભાઈઓને તો ફૂંકણશ્રી, ફૂંકણભૂષણ અને ફૂંકણવિભૂષણની પદવીઓ આપવી જોઈએ.

તમે ખરો ફૂંકણિયો જોયો છે ? એકાદ અડધી સિગારેટ પીને ચૂપ થઈ જનારો કે ન જ રહેવાય તો દિવસમાં એકાદ બે સિગારેટ પી લેનારા - પાછા આપણને ‘સોરી’ પણ કહી દે એ તો બિચારા ગલુડિયાં કહેવાય. શરૂ શરૂના એપ્રેન્ટીસો ! હજી તો એ શીખે છે. આજે નહીં, ભવિષ્યમાં તમે જોજો એનું ફૂલફોર્મ ફૂંકણિયારૂપે પ્રગટશે ત્યારે.

બકુલ ત્રિપાઠી

૮, રિવર કોલોની,
સી.કોલની -
ફેઝ-૧, સેન્ટ
ઝેવિયર્સ કોલેજ સામે,
અમદાવાદ-૯

આપણને એવા ફૂંકણિયા આપણી આસપાસ ઘણા જોવા મળે છે કે જે દુશ્મન જોડે તલવાર વીંઝતા ઘા પર ઘા કરતા મર્દની જેમ સિગારેટ પર સિગારેટ ફૂંક્યે રાખતા હોય, હવામાં ધુમાડા કાઢતાં હોય અને એકાદ બે વાર તમારા મોં પર ફૂંઉઉ કરીને ધુમાડો છોડી લેતા હોય !

આ ખરા ફૂંકણિયા !

પછી તમે ધુમાડો આમતેમ વિખેરી નાખવા કંટાળીને હાથ આમતેમ કરતાં હોય ત્યારે ફૂંકણિયાશ્રી મલકાય ! જો સામે પ્રિયતમા હોય અને બિચારી પ્રેમમાં બરાબર ફસાયેલી હોય, તો આ ફૂંકણિયાશ્રી ખડખડાટ હસે અને પેલી નહીં નહીં કરતી રહે અને આ બીજી વાર તોપગોળો છોડે - ધુમાડાનો !

સિગારેટ પીનારામાં કેટલાક શિખાઉ ફૂંકણશ્રીઓ હોય છે, કેટલાક લાચાર ફૂંકણશ્રીઓ હોય છે અને કેટલાક દેખાદેખી છાપ ફૂંકણશ્રીઓ હોય છે.

આ બધા વચ્ચે સિંહ જેવો જે ફૂંકણશ્રી ફૂ...ફૂ...ફૂ... ધુમાડા કાઢતો હોય છે એ તમને ઠેર ઠેર જોવા મળશે. એને બે હાથે વંદન કરજો, કારણ એ શહીદ છે, પોતે કોઈ શક્તિશાળી સિકંદર છે એવા સ્વપ્નમાં રાયતો અને છેવટે થોડાં વર્ષો પછી ખોંખા ખોંખો કરતો કેન્સર હોસ્પિટલની ભૂમિ પર ઢળી પડતો વીર શહીદ છે !

આજનો ફૂંકણિયો એટલે આવતી કાલનો શહીદ !

તમને ફૂંકણશ્રી આમતેમ તમારી પડોશમાં, ઓફિસમાં, બજારમાં, મિત્રોમાં જોવા ન મળે તો કેન્સર હોસ્પિટલમાં પહોંચી જાઓ. (ઓફકોર્સ, પ્રેક્ષક તરીકે)... ત્યાં તમને લગભગ શહીદીને આરે પહોંચી ગયેલા કેસરિયા કરી ચૂકેલા મૂર્ખ પુરુષો - સોરી ખોટું લખાઈ ગયું, વીરપુરુષો જોવા મળશે.

અમદાવાદ, મુંબઈ, રાજકોટ, જામનગર વિવિધ શહેરોમાં કેન્સર સોસાયટીઓ છે. એમને કોણ જાણે શી ધૂન ચડી છે તે એ લોકો આ ફૂંકણિયાઓને પાછા વાળવા માગે છે ! હમણાં મારા મિત્ર ડૉ. દેવેન્દ્ર પટેલ અને ડૉ. પંકજ શાહ અને એમાં વધારે (મારા મિત્રો હોવા છતાં !) કેન્સર ડિટેક્શન અને પ્રિવેન્શન કેન્દ્ર કાઢ્યું.

મને ફોન પર કહે : “તમે આવો.”

“શું કામ ?”

“કેન્સર અટકાવવાની સહાય આપવા, તે માટે નાં તમારા સાધનો, એ માટેનું હંમેશનું પ્રદર્શન વગેરેની અમે ત્યાં વ્યવસ્થા કરી છે. એ માટે અમે મોટું ડોનેશન મેળવ્યું છે...”

“મને એ ડોનેશનમાંથી અડધો ભાગ આપો !” મેં કહ્યું.

“તમારા જેવા જો આ સેન્ટરનો ઓનરરી ચાર્જ સંભાળવા

તૈયાર થાય તો તો આખું ડોનેશન તમને સોંપી દઈને.” કેન્સર ડોક્ટર પંકજભાઈએ કહ્યું.

કેન્સર ડૉ. દેવેન્દ્ર જરા સમજદાર અને મને બરાબરના ઓળખે એટલે કહે, “આખું કેન્દ્ર તમને સોંપી દેવાની વાત તો પછીથી કરીશું પણ આ રવિવારે જોવા આવો, હું તમને મારા ખર્ચે કોફી પાઈશ !”

અમારી વાફૂધારા આગળ ન ચાલી.

મારો ઈરાદો છે આવડું મોટું ડોનેશન મેળવી અમદાવાદમાં શહીદવીર ફૂંકણિયા સેન્ટર સ્થાપવાનો ! ત્યાં અમે નાના-નાના છોકરાઓને બોલાવીને સિગારેટ પીવાથી કેવુંક સિકંદરપણું અનુભવાય છે તેની વાત કરીશું. બે કે પાંચ રૂપિયાની સિગારેટ મોંમાં મૂકીને ધુમાડા કાઢતાં કાઢતાં તો જાણે એક જ સાથે સિકંદર, નેપોલિયન અને લલ્લુપ્રસાદ ત્રણેય જેવા મહાન લડવૈયા એક સાથે હોય એવો ભાવ અનુભવી શકશો. આ કંઈ જેવો તેવો ફાયદો નથી.

તમારામાં મર્દ બનવાની તાકાત ન હોય, તમને અંદરથી સતત નમાલાપણાની અનુભૂતિ થયા કરતી હોય, અરે, જીવનમાં કશીય કંઈ બહાદુરી બતાવવાનો વિશ્વાસ ન હોય ત્યારે... સિગારેટ ફૂંકો ! તમે બે ઘડી તો જાણો પોણો લાખની રંગીન મોટરસાઈકલ પર બેસી, પાછળ તમને પસંદ એવી કોઈ પણ પ્રિયતમાને બેસાડીને સી...ધા જ ચંદ્રલોકમાં હંકારી જતા હશો એવો અનુભવ થશે !

અરે, પછી આગળ જતાં તો ખરેખર સ્વર્ગે પહોંચી જશો, કારણ ખરેખરી સ્વર્ગની સીડી એ ધર્મધ્યાનમાં નથી પણ સિગારેટ પીવામાં છે ! વચ્ચે થોડાં વર્ષો લાગશે, પણ ફૂંકતાં ફૂંકતાં, ખોંખો ખોંખો કરતાં કરતાં મારા ભાઈ, તમે પાંચ પંદર વર્ષે સ્વર્ગમાં ખરેખર પહોંચી જવાને લાયક બની જશો !

તમારી કંગાળ પ્રિયતમા હવે તો પત્ની તમને પૃથ્વી પર રોકાઈ જવાનો આગ્રહ કરશે પણ સાચો ફૂંકણિયો એમ કંઈ પત્ની, બાળકોની માયાથી લલચાઈ ન જાય ! એ તો ખોંખો ખોંખો કરતો પહોંચી જ જાય ઉપર ઊંચે ફૂંકણલોકમાં... જ્યાં એણે બસ, ઊંધે માથે લટકીને ચોવીસ કલાક... અનંત સમય કલ્પિત સિગારેટો ફૂંક્યા જ કરવાની છે... ફૂંક્યા જ કરવાની છે...

અને છેલ્લે વાત - ફૂંકણલોકની... ફૂંકણિયાઓના સ્વર્ગની. તમે નહીં માનો, કદાચ ખરી ન હોય...ફૂંકણિયાઓને લલચાવવા માટે કોઈ ટોબેકો કંપનીએ બનાવી કાઢેલી પણ હોય, પરંતુ આ પૃથ્વી પર તો તમને ખોંખોનું સ્વર્ગ મળે જ છે. એ માટે ટોબેકો કંપનીઓ બિચારી ટીવી પર રંગરંગીન જાહેર ખબરો માટે કરોડો ખર્ચવા તૈયાર છે. ટીવીવાળા કહે છે હવે એવી જાહેર ખબરો લેતા નથી...પણ...જવા દો એ બધી કકળાટની વાતો...

મારો તો ઈરાદો છે કેન્સર પ્રિવેન્શન સોસાયટીવાળા અડધું ડોનેશન મને આપી દે તો 'ગો-ટુ-હેવન ફૂંકણિયા કલબ' સ્થાપવાનો. ત્યાં અમે વાર્ષિક સ્પર્ધા ગોઠવીશું અને જે ફૂંકણિયો સતત ૨૪એ, ૪૮, ૭૨, ૧૦૧ કલાક ચેઈન સ્મોકિંગ કર્યા કરે એને ફૂંકણશ્રીનો ઈલ્કાબ આપવો, જે ૧૦૦૦ કલાક સળંગ ચેઈન સ્મોકિંગ કરી બતાવે તેને ફૂંકણવિભૂષણ બનાવવો વગેરે...વગેરે...વગેરે.

તકલીફ એક જ છે. ગવર્નરશ્રી પેલા કેન્સર પ્રિવેન્શન સેન્ટરનું ઉદ્ઘાટન કરવા ગયા. અમારા નવા કેન્સર પ્રોમોશન સેન્ટર... સોરી, સોરી સિગારેટ પ્રોમોશન સેન્ટરનું ઉદ્ઘાટન કરવા ગવર્નરશ્રી નહીં જ આવે. હું એમનો સ્વાભાવ જાણું છું ને !

એટલે પછી અમારે કોક બીજી સન્માનનીય વ્યક્તિ જોઈશે ઉદ્ઘાટન કરાવવા... કોને બોલાવીશું ?

તમે જાણો છો કે મારે સર્વ દેવદેવીઓ જોડે ટેલિફોનિક સંબંધો છે. ખુદ યમરાજને ટેલિફોન કરીને પૂછી જોઉં ? કે આપ સિગારેટ પ્રોમોશન સેન્ટરનું ઉદ્ઘાટન કરવા આવશો ? તમારું જવા-આવવાનું પાડાભાડું અમારે ત્યાંથી કોઈ ટોબેકો કંપની ડોનેટ કરવા જરૂર તૈયાર થશે. □

બેસણું - સુંવાળા

ગામ વ્યસનપુરથી તમાકુભાઈના ઘટિત દિલગીરી સાથે જણાવવાનું કે, અમારા માતૃશ્રી ગં.સ્વ.બીડીબેન ગુટખાભાઈનું સુખદ અવસાન તા. ૩૧-૫-૨૦૦૨ ને શુક્રવારના રોજ થયેલ છે, જે ઘણું સારું થયું છે. પ્રભુને ગમ્યું તે ખરું. પરમકૃપાળુ પરમાત્મા તેમના આત્માને કાયમી શાંતિ આપે એ જ પ્રાર્થના.

કાણ-મોકાણ બેસણું : સ્મશાન ઘાટ આજરોજ તા. ૧૫-૮-૨૦૦૨ ને ગુરુવાર સવારે રાખેલ છે. તેમાં દરેકે ચેતીને તમાકુ છોડીને જ આવવું.

સિગારેટ છોડવી સાવ સહેલી છે !!

વિશ્વપ્રસિદ્ધ હાસ્યલેખકે એક વાર વ્યસન માટે કહ્યું હતું કે વ્યસન છોડવું અઘરું નથી, ખુદ મેં પચીસ વાર સિગારેટ છોડી હતી.

મને પણ લાગે છે કે વ્યસનો છોડવાં અઘરાં નથી. મારો મિત્ર પંડ્યા વર્ષોથી ગુટખા ખાય છે, ચાવે છે. હું એ પંડ્યાને સતત ગુટખા છોડવા માટે કહેતો રહું છું. જ્યારે પણ પંડ્યા મળે ત્યારે હું તેને ગુટખા છોડવાની વાત કરું. સતત એની એ જ વાત કર્યા કરું, એટલે પંડ્યા મને મંડ્યા કહે છે. નિરંજન મંડ્યા. એનું કહેવું છે કે હું સતત એનું વ્યસન છોડવા માટે મંડ્યો રહું છું. એટલે તે તેની આદત ન બદલી શક્યો પણ મારી અટક બદલી નાખી. હું પંડ્યાને સતત વ્યસન છોડવા કહેતો, કારણ કે હું કહી શક્તો. એક સંત પાસે કોઈ ભક્ત બાળકીને લઈને ગયા અને કહ્યું, “મહારાજ ! આને ગોળ ખાવાની બહુ ટેવ છે. કરમિયાં થઈ ગયા છે. તમે એને કંઈક સલાહ આપો તો બાળકી ગોળ ખાવાનું બંધ કરે.” એ સંતે એક અઠિવાડિયા પછી આવવાનું કહ્યું. એક અઠિવાડિયા પછી પેલા ભક્તજન બાળકીને લઈને સંત પાસે ગયા. ત્યારે સંતે કહ્યું, “બેટા, તું ગોળ ખાવાનું બંધ કર.” ભક્તજનને નવાઈ લાગી. એણે પુછ્યું, “મહારાજ ! આ ગોળ છોડવાની સલાહ તમે અત્યારે આપી, તે અઠવાડિયા પહેલાં પણ આપી શક્ત.” મહારાજશ્રીએ કહ્યું : “બરોબર છે, પણ, હું પણ રોજ ગોળ ખાતો હતો. હું ગોળ છોડી શકું, જો હું ગોળ ન ખાતો હોઉં તો જ હું દીકરીને ઉપદેશ આપી શકું કે ગોળ ન ખવાય.” એટલે ઉપદેશની અસરકારકતા માટે સંતશ્રીએ પોતે જ પહેલા ગોળ છોડી

નિરંજન ત્રિવેદી

૫૦,
લેઈકવ્યુ સોસાયટી,
ઈસનપુર,
અમદાવાદ

દીધો !! મારો ઉપદેશ પણ એ સંત જેવો જ હતો, કારણ કે હું ગુટખા ખાતો નહીં એટલે પંડ્યાને ગુટખા છોડી દેવા બિલકુલ કહી શકતો. પંડ્યા મારો ઉપદેશ સાંભળી હસતો. એ મને કહે, “નિરંજન, તું ચાર બચી ગયો છે....” પછી પંડ્યા કહે, “અત્યાર સુધી ગુટખા છોડી દેવા મને જે જે લોકો સમજાવવા આવ્યા તે બધા અત્યારે ગુટખા ખાતા થઈ ગયા છે. છપ્પન જણને અત્યાર સુધીમાં મેં ગુટખા ખાતા કરી દીધા છે....અબતક છપ્પન.” જોકે બધા ઉપરોક્ત સંત જેવા નથી હોતા કે જે વ્યસન છોડે પછી જ વ્યસનમુક્તિ વિશે વાત કરે. એક નેતાજીની વાત કરું. એ જ્યારે પીધેલા હોય ત્યારે દારૂબંધી વિશે ઉમદા પ્રવચન કરી શકતા. સમજવા છતાં પંડ્યા ગુટખા કેમ છોડતો ન હતો ? એ અંગે એણે મને કહેલું કે, “દોસ્ત, કેટલા બધા માણસો આ ગુટખા પાછળ પોષાય છે ! હું ગુટખા છોડી દઉં, બીજા લોકો પણ ગુટખા છોડી દે, તો એ કુટુંબોનું શું ? જે લોકો ગુટખામાંથી રોજીરોટી મેળવે છે ?” પંડ્યા તો કહે છે કે દારૂ, હેરોઈન, બ્રાઉન સુગર એ બધાની પાછળ પોષાતા બુટલેગર્સનો પણ વિચાર કરવો જોઈએ. આપણે બધા એટલે કે હું અને મારા જેવા જો વ્યસનો છોડી દઈશું તો પછી વ્યસનોને આધારે જીવતા લોકોનો પ્રશ્ન ઊભો થશે. એક નવા પ્રકારના વિસ્થાપિતોનો પ્રશ્ન જાગશે. જે માટે એક નવી મેધા પાટકરની જરૂર પડશે. ત્યારે મને સમજાયું કે પંડ્યાના વ્યસનનું કારણ દયા હતું. ગુટખાની પાછળ પોષાતાં અનેક કુટુંબોનું શું એની ચિંતા એને હતી. એટલે એ જાતના જોખમે પણ એ લોકોની ચિંતા કરતો હતો અને ખરેખર એવું જ બન્યું. પંડ્યાએ વ્યસન ન છોડ્યું પણ દુનિયા છોડી દીધી. ‘તેરે ખાતર એ જહાં છોડ દેંગે હમ’ એવું ફિલ્મી ગીતમાં આવતું હોય છે. પંડ્યાએ એને સાચું કરી બતાવ્યું. ગુટખા ખાતર એણે દુનિયા છોડી દીધી.

ડો દુધિયાની એક વાત યાદ આવે છે. ડૉક્ટર દુધિયા અમદાવાદના જાણીતા બાળકોના ડૉક્ટર છે. મતલબ કે, કેટલાંક બાળકો જે પાછળથી જાણીતા થયા તેના ડૉક્ટર દુધિયા સાહેબ હતા. આ ડૉક્ટર સાહેબે વ્યસન માટે એક વેધક વાત કહી હતી. હથેળીમાં તમાકુ ચોળતા લોકો માટે તેમણે કહ્યું હતું કે, આ લોકો ફક્ત તમાકુ નથી ચોળતા, પણ એ જ હથેળેમાં રહેલી જીવનરેખા ભૂંસી રહ્યા છે.

આગળ કહ્યું તેમ માર્ક ટ્રવેઈનમાંથી પ્રેરણા લઈ મારા લઘુબંધુ રવીન્દ્ર ત્રિવેદીએ પણ હેટ્રિક નોંધાવી હતી. એણે ત્રણ ત્રણ વાર તમાકુ છોડી દીધી હતી. એક નહિ પણ ત્રણ ત્રણ વાર... લગભગ સિત્તોતેરની સાલમાં વસંત ગજેન્દ્ર ગડકરનો દેહાંત થયો. ખાડિયાના જનસંઘના કાર્યકરોમાં ઘેરા શોકની લાગણી હતી. વસંતભાઈનો મૃતદેહ ખાડિયામાં લાવવામાં આવ્યો ત્યારે રવીન્દ્રએ પ્રતિજ્ઞા જાહેર કરી, (જેને ભીષ્મ પ્રતિજ્ઞા તો ન જ કહેવાય) “હું તમાકું છોડી દઉં છું.” મારા જેવા માટે વસંતભાઈના અવસાનથી શોકની લાગણી હતી અને રવીન્દ્રની પ્રતિજ્ઞાથી ‘શોક’ (આંચકા)ની લાગણી થઈ. રવીન્દ્રએ છ છ મહિના સુધી પાનના ગલ્લાવાળાને પજવ્યા. એ લોકો પાસેથી તમાકુ ન લીધી તે ન જ લીધી !! પણ કહે છે ને કે હોની કો કૌન ટાલ સકતા હૈ ? એક સાંજે રવીન્દ્રને મેં તમાકુ ખાતા જોયો. મને આશ્ચર્ય ન થયું પણ મેં હળવેકથી પૂછ્યું, “શું વસંતભાઈ જીવતા થઈ ગયા ?” માણસની વરસી વાળ્યા પછી એના કુટુંબીજનો પુનઃ અલંકાર અને સારાં કપડાં ધારણ કરી લે છે તેમ આદરણીય વ્યક્તિના અવસાન પછી લીધેલ કઠિન પ્રતિજ્ઞાની પણ વરસી વાળી લેવામાં આવે છે. તેમ હું જોઈ શક્યો અને છ છ માસ સુધી તમાકુથી દૂર રહ્યો હતો એટલે રવીન્દ્રએ ‘બેકલોગ’ પણ ક્લિયર કરી નાખ્યો. વ્યસનનું તો આવું છે. ‘લાગી છૂટે ના...’ ક્યારેક તેમાં વેકેશન આવી જાય.

હું તમાકુથી દૂર રહી શક્યો એનું કારણ પિતાજી. પિતાજીના કારણે અમને પ્રેરણા મળેલી કે તમાકુ ન ખવાય. આ વસ્તુ સમજવા માટે ખલિલ જબ્રાનને યાદ કરવા પડે. જબ્રાને લખેલું કે ગૌતમ બુદ્ધ નહિ પણ ચંગીઝખાન આપણને દયાની લાગણી શીખવે છે. ગૌતમ બુદ્ધના ઉપદેશની આપણને અસર કદાચ ન થાય પણ ચંગીઝખાનની કતલની કહાની વાંચીએ ત્યારે આપણું હૃદય દ્રવી જાય. ઓહો, માણસ શું આટલો ઘાતકી થઈ શકે ? કૂર થઈ શકે ? એ રીતે ચંગીઝખાન તમારા હૃદયમાં દયાની લાગણી અને ગુણ ઉત્પન્ન કરી શકે. બસ એ જ રીતે તમાકુની બાબતમાં અમને લાગણી થયેલી. મારા પિતાજી તેજ-તમાકુવાળાં પાન ખાતાં. એમની આજ્ઞા અનુસાર ઘણી વાર તમાકુ લેવા હું જતો. એમને સતત તમાકુવાળાં પાન ખાઈને પીયકારી મારતા જોઈ મને તમાકુ ઉપર નફરત થઈ ગઈ. એટલે પિતાજીએ આડકતરી રીતે અમને તમાકુથી દૂર રાખ્યા !! બાકી

તમે માનો છો કે ઉપદેશોથી વ્યસનથી દૂર રહી શકાય ? એક જાણીતી રમૂજ યાદ આવે છે. બગીચાના બાંકડા ઉપર એક મધ્યમ વયનો માણસ પગ ઉપર પગ ચડાવી સિગારેટ પીતો હતો. હવામાં ધુમાડા ઉડાડતો હતો. ‘હર ફીક ધૂએ મેં ઉડાતા મેં ચલા...’ એવું કોઈ ગીત તે ગણગણતો હતો. તેને આમ સિગારેટના ધુમાડા ઉડાડતો જોઈને એક કાર્યકર્તા તેમની પાસે પહોંચ્યો. તેણે તે સજ્જનને પૂછ્યું, “તમને એક-બે સવાલ પૂછી શકું ?” સિગારેટના ધુમાડા ફૂંકતા સજ્જને કહ્યું, “જરૂર...” એટલે એ કાર્યકર્તાએ પૂછ્યું, “તમે કેટલાં વર્ષથી સિગારેટ પીઓ છો ?”

“લગભગ પચ્ચીસ વર્ષથી.” એ સજ્જને જવાબ આપ્યો.

“તમે રોજની કેટલી સિગારેટ પીઓ છો ?”

“હું રોજની પાંત્રીસ-ચાલીસ સિગારેટ પીઉં છું.”

“ઓહો... સિગારેટની કિંમત કેટલી ?”

“હું મોંઘી સિગારેટ પીઉં છું.” એમ કહી તેણે કિંમત અને બ્રાન્ડનું નામ આપ્યું.

પેલા કાર્યકર્તાએ પોકેટ કેલક્યુલેટરથી કશીક ગણતરી કરી. પછી એ સિગારેટ પીનાર સજ્જને કહ્યું, “સાહેબ, તમે આટલા વખતમાં જે સિગારેટ પીધી છે, તે જો ન પીધી હોત તો જુઓ સામે જે બંગલો દેખાય છે તે તમે એ જ પૈસામાંથી ખરીદી શક્યા હોત.”

ત્યારે સજ્જન એક મિનિટ રોકાયા પછી પૂછ્યું : “ઓહો, એમ વાત છે ? તમે તો સિગારેટ નથી પીતા તો એ બંગલો તમારો હશે.”

કાર્યકર્તા સહેજ નરમ થઈ ગયા અને કહ્યું : “ના, જી. એ બંગલો મારો નથી.”

“વેલ જેન્ટલમેન... તમે જે બંગલો બતાવ્યો એ બંગલો મારો જ છે.”

પેલા કાર્યકર્તા ત્યાંથી ઊભા થઈ ગયા. મનમાં નક્કી કરીને કે બંગલો હોય તેવાનું વ્યસન છોડાવવું અઘરી બાબત છે. એ વાત કોઈ યાદ નથી રાખતું કે વ્યસનના કારણે થયેલા કેન્સરથી એ બંગલો વેચવાનો વારો આવે છે. વ્યસનવાળા તો પરલોકમાં જતા રહે પણ આ લોકમાં રહેતા તેના પરિવારજનો પછી ક્યાં રહેવા જાય ?

ગુટખા નહિ છોડવાના ફાયદા

ડોક્ટરોનો એક ઉપકાર કે જીવવા માટે આપણને ઘણું બધું છોડવાનું કહે છે પણ સંસાર છોડવાનું નથી કહેતા. એ છોડીએ તો પછી કશી બબાલ જ રહેતી નથી. અલબત્ત, કેટલાક પરગજુ ડોક્ટરો આપણી પાસે સંસાર વહેલો છોડાવવામાં એમની સેવા-સારવારનો સાવ મામૂલી ચાર્જ લઈને ઘણી મદદ કરે છે, તો કેટલાકને પોતાને જીવતા રહેવા માટે આપણને જીવતા રાખવા જરૂરી લાગતું હોવાથી, નથી આપણને મરવા દેતા કે નથી જીવવા દેતા.

અપવાદો હોય છે એમાં. ઉપર જણાવેલા વિભાગમાં માંડ ૨-૫ ટકા ડોક્ટરો યથાશક્તિ પોતાનું યોગદાન આપી રહ્યા છે, જ્યારે બાકીના ડોક્ટરો આપણા સહુના માટે ભગવાન છે - બેશક ભગવાન છે. એક અમસ્તી દાઢ દુઃખતી હોય ને ગળામાંથી સ્કૂટરના સાયલેન્સર જેવી રાડો ફાટી પડતી હોય ત્યારે આ જ ભગવાન કાચી સેકન્ડમાં આપણને ‘ધરતી પરનું સાચું સુખ તે મટી ગયેલી દાઢ’નો અહેસાસ કરાવી આપવાથી માંડીને ક્યારેક તો સ્મશાનના દરવાજેથી આપણને પાછા આપણા ઘેર બોલાવી આપે છે. આવી સેવા યા તો પરમેશ્વર કરી શકે ને કાં તો ડોક્ટર.

ડૉ. પંકજભાઈ શાહ, એ આવી જ જુદી માટીના બન્યા છે. એ દર્દીઓને જ નહિ, તંદુરસ્ત માણસોને પણ પૂરી તંદુરસ્તી સાથે જીવવા માટેનું અભિયાન એ ડોક્ટર બન્યા તે દહાડાનું ચલાવે છે અને થાકતા નથી. દાઉદ ઈબ્રાહીમ અને પંકજભાઈ વચ્ચે આટલો જ ફેર. એક આપણને ‘વર્લ્ડ’ની ‘અંડર’ રાખવા માગે છે અને બીજા ‘વર્લ્ડ’ની સપાટી ઉપર હેમખેમ તરતા રાખવા માગે છે.

અશોક દવે

ભૂમિદીપ,
નારણપુરા,
અમદાવાદ-૧૩
ફોન નં. :
૯૮૯૮૯ ૮૮૦૩૭
અને
૨૭૬૮ ૧૫૭૪

શરત તો જોકે બન્ને આકરી મૂકે છે. બન્નેનો સીધો સંબંધ ગોળીઓ સાથે છે, પણ દાઉદની ગોળીઓ છાતીની આરપાર નીકળી જાય છે અને પંકજભાઈ ગોળીઓ ગળા સુધી પહોંચવા જ દેવા માગતા નથી. એમની અપીલ વિચિત્ર છે. કહે છે કે, સિગારેટ, ગુટખા કે તમાકુ જેવાં સ્કોટક હથિયારોથી મરવાનું માંડી વાળો. ૯૦-૯૫ વાળી ઉંમરે કોઈ ઈર્ષાળું ગોરધન (હસબંડ) તમને ગોળીના ભડાકે દઈ દે, એ મૃત્યુ કેન્સરના મૃત્યુ કરતાં વધુ મર્દાના છે. એ ન ફાવે એવું હોય તો પરમેશ્વરે અન્ય વ્યવસ્થાઓ પણ કરેલી છે, જેમાં તમે ‘જાઓ’ ત્યારે તમારા ઘરવાળા ‘હાશ’ ન કરે ! ગુટખા-ફૂટખાથી તો બાયલાઓ મરે છે. મોટા ભાગના સદ્દુનસીબો દેહ છોડે ત્યારે મોઢું ખુલ્લું રહી જાય છે અને કહેવાય કે મ્હોં વાટે જીવ ગયો. પણ આ લોકોનું તો ગુટખા-તમાકુ ખાઈખાઈને જડબુંચ એવું ચોટી ગયું છે કે મર્યા પછીય ખૂલતું નથી. આંખો તો જીવતા હતા ત્યારે ખુલ્લી હોત તો આવું અકાળ મૃત્યુ જોવાનો દહાડો જ ક્યાંથી આવ્યો હોત ? સાંભળ્યું છે કે જીવનભર તમાકુ-સિગારેટ ખાનાર નરબંકાઓની ચિતા ઉપર ઘી ને બદલે ગુટખાનો છંટકાવ ન કરો ત્યાં સુધી કાંઈ હળગવાય માંડતું નથી. એમને અગ્નિદાહને બદલે ‘બીડી-દાહ’ દેવો પડે છે, નહિ તો ચાલુ ચિતાએ મરવાનું માંડી વાળીને પેલો ઊભો થઈ જાય છે... ! એમના બેસણામાં હસતા ફોટા ઉપર ફૂલને બદલે ગુટખાનો હાયડો પહેરાવવો પડે છે, નહિ તો ડાઘુઓ ભૂલમાં કોઈ બીજાનાં બેસણામાં આવી ગયા હશે, એમ સમજીને પાછા જતાં રહે છે. હવે તો ‘પેસિવ-સ્મોકિંગ’ની જેમ ‘પેસિવ-બેસણાં’ની ફેશન પણ શરૂ થઈ છે. આજુબાજુની બે સોસાયટીઓમાં એક જ સમયે બે બેસણાઓનું ભવ્ય અને મનોહર આયોજન થયું હોય તો સિગારેટથી લાંબા થઈ ગયેલા બેસણાવાળાઓ ‘પેસિવ’ના ડરથી બાજુવાળાના બેસણામાં જવાનું વધુ સ્વાસ્થ્યપ્રદ ગણે છે.

સંત જ્ઞાનેશ્વર પાસે એક મા પોતાના બાળકને લઈને ફરિયાદ કરવા ગઈ કે “મારો છોકરો ગોળ બહુ ખા-ખા કરે છે... ગોળની લતે ચઢી ગયો છે... કૃપા કરી એની ગોળની લત છોડાવો.”

અહીં જ્ઞાનેશ્વરની જગ્યાએ આજકાલ છાપાં-ટીવીઓમાં નિયમિત ચમકતા રહેતા સાધુબાવાઓ હોત તો કેટલાકે ગોળને બદલે છોકરા પાસેથી એની માને છોડાવીને પોતાની પાસે રાખી

લીધી હોત ને બાકીના બાળપ્રેમી સંતોએ માને જવા દઈને છોકરાને ‘શુદ્ધ, અણીશુદ્ધ અને પરિશુદ્ધ’ કરવા પોતાની પાસે રાખી લીધો હોત અને સૃષ્ટિને ભૂલી ગયા હોત તેમજ બે-ચાર દહાડાઓમાં તો છાપાં-ટીવીવાળાઓએ એમનો આ ધંધો વધુ ફૂલે-ફાલે એ માટે સપ્તાહો સુધી પબ્લિસિટીઓ પણ આપી હોત !

મૂળ કથા મુજબ, સદરહુ માતાને જ્ઞાનેશ્વર (અમદાવાદ મ્યુનિસિપાલિટીમાં નોકરી કરતાં ન હોવા છતાં) એક મહિના પછી બાળકને એમની પાસે લાવવાનું જણાવે છે. મહિના પછી માતા આવે છે અને જ્ઞાનેશ્વર માત્ર એક વાક્યમાં બાબલાને એટલું કહે છે : “બેટા...હવેથી ગોળ ન ખાતો.” આથી વધુ આગળ કાંઈ ન કહેતા માતા છંછેડાઈ જાય છે, “આ શું.... ? આટલું જ....?? આટલું જ કહેવું હતું તો તમે મહિના પહેલાંય કહી શક્યા હોત... તમને શું ખબર પડે કે કેટલી લમણાંઝીક કર્યા પછી ફલાઈટના લકી-ટ્રોમાં નંબર લાગ્યો ત્યારે અહીં સુધી પહોંચી છું... પહેલાં મહોંમાંથી ફાટતા જોર આવતું હતું... ?” આ માતાને બદલે મેઘા પાટકર હોત તો શું જ્ઞાનેશ્વરને આમ ને આમ જવા દીધા હોત...? દર મહિને દસ દસ આમરણાંત ઉપવાસો આદરીને માંડ-માંડ વીસ-વીસ પારણાં કર્યા હોત...! ‘ગુટખા બચાઓ આંદોલન’.

અહીં ડૉ. પંકજભાઈએ કેર ઓફ હાસ્યલેખક શ્રી રતિલાલ બોરીસાગર પાસે માતા-કૃત્ય કરાવી મને સંત જ્ઞાનેશ્વર બનાવવાનું બીડું ઝડપ્યું. (બીડી નહિ...) અને ગુટખા-સિગારેટ વિરુદ્ધ લેખ લખી આપવાનું જણાવ્યું. સંત જ્ઞાનેશ્વરનોય મારામાં પરકાયાપ્રવેશ થયો હોય એમ મેં પણ મુ. રતિભાઈને એક મહિના પછી લેખ મોકલવાની ખાતરી આપી. ટી.વી. ઉપર સંસદ સભ્યોને અવારનવાર નહિ, કાયમ We will look into the matter બોલતા જોઈને મને પણ બોરીસાગરને એ જ શાયરી સંભળાવવાનું મન થયું, પણ જિંદગીભર શરાબ, સિગારેટ, તમાકુ કે ચોથી પણ કોઈ ચીજને નહિ અડેલા બોરીસાગરને આટલી રાહ જોવડાવીશ તો ટેન્શનમાં ને ટેન્શનમાં ક્યાંક એ શરાબની લતે ચઢી ન જાય એ બીકે મેં લેખ મહિનાને બદલે ૨૮ દિવસમાં તો આપી દીધો... આપણે તો “બોલ્યા-પીસ-બોલ્યા...” ફરી નહિ જવાનું.

મને આઘાત એ વાતનો લાગ્યો છે કોઈ નહિ ને રતિભાઈ જેવા પરમ આદરણીય લેખક મારી પાસે માત્ર ગુટખા છોડાવવાનું

જ નહિ, એની વિરુદ્ધમાં લેખ પણ લખી આપવાની હઠ લઈને બેઠા છે. એમનું વ્યક્તિત્વ એવું છે કે એ આપણી પાસે ગુટખા છોડાવવા જ નહિ, ગુટખા શરૂ કરાવવાનું આહ્વાહન આપે તોય ઉપાડી લઈએ.

તમારામાંથી જે કોઈએ રતિભાઈને રૂબરૂ જોયા હોય તો પહેલી છાપ એ જ પડે કે ગાંધીજીના અંતેવાસી મહાદેવભાઈ દેસાઈ પણ આવા જ શુદ્ધ અને પવિત્ર દેખાતા હશે. (...તમે નહિ, રતિભાઈ...!) એમાંય હમણાં તો એમણે મોતિયાનું ઓપરેશન કરાવ્યું છે એટલે ફિલ્મ ‘દીદાર’ના દિલીપકુમાર જેવા વધુ લાગે છે. આમ તો એમણે જીવનમાં કદીય મદ્યપાન (કે ઈવન ‘પદ્યપાન’ નથી કર્યું... કવિતાઓથી નશો ચઢે અને સારો માણસ કાવ્યાત્મક લવારીઓ ઉપર ચઢી જાય એવા ભયે....!) પણ આપણો જીવ એટલે બળે કે એકાદ વાર એમણે પણ ટેસડો મારી જોયો હોત તો બીજાને આ લત છોડાવવામાં એમને થોડી સરળતા રહે... મને ફફડાટ એ વાતનો ઘૂસી ગયો છે કે અમારી બધાની પાસે આ બધું છોડાવીને પોતે ચાલુ કરી ન દે...! સોકેટીસે કહ્યું છે કે, “જે ચીજથી તમે વધુ ભાગો, એટલી એ તમારી વધુ નજીક આવતી જાય...” (આ ‘ચીજ’માં વાઈફની વાત પણ આવી ગઈ !)... અને ખાસ નોંધ કે આવું સોકેટીસ-ફોકેટીસે કાંઈ નથી કીધું... મેં કીધું છે, પણ અનુભવે મને એટલું ભાન પડ્યું છે કે મારું કીધેલું મારા ઘરમાંય કોઈ માનતું નથી, પણ મહાત્મા કન્ફ્યુશિયસ, સંત તુકારામ કે સોકેટીસ જેવાઓના નામે કંઈક કહું છું તો પાનવાળોય પચાસના છૂટા આપવાની ના નથી પાડતો.

જોકે, રતિભાઈ પીવાની બાબતે એટલા સાવધાન છે કે શ્રી સત્યનારાયણની કથામાં કોઈ એમને પંચામૃત પણ ચમચી વડે આપે તોય સૂંઘી લે છે કે “આ સ્કોચ કે રેડ-લેબલ પંચામૃત તો નહિ હોય ને... ?”

ગુટખા વિરુદ્ધ લેખ નહિ લખવા બાબતે હું અને લખવા બાબતે રતિભાઈ - અમે બેય મૂંઝાયા હતા, કારણ કે હું ગુટખા ખાઉં છું. ક્યારેક તમાકુવાળું પાન પણ ખાઉં છું. એટલે કયા મોઢે ગુટખાની વિરુદ્ધમાં લેખ લખું ?... આમ પાછો હું પ્રામાણિક ખરો...!

સોલ્યુશન ડૉ. પંકજભાઈએ કાઢી આપ્યું : “ગુટખા સંબંધિત તમને જે યોગ્ય/અયોગ્ય લાગતું હોય તે લખજો.”

બસ. ફેંસલો થઈ ગયો. ગુજરાતના યુવાધન માટે આ સાથે હું ગુટખા નહિ છોડવાના ફાયદાઓ વિશે લખીશ.

ફાયદો ૧ : આપણામાંથી કોઈને પણ પૂછીએ કે “તમારે મૃત્યુ કેવું જોઈએ ?” તો સર્વાનુમતે એક જ જવાબ આવવાનો, “બસ... એક જ ક્ષણમાં બધું પતી જાય એવું મૃત્યુ જોઈએ. ખુદ મને પણ ખબર ન પડવી જોઈએ કે હું મરી ગયો છું.” (આવી ખબર તો ઘણા જીવતાઓને પણ નથી પડતી કે તેઓ તો કે’દાડાના ગુજરી ચૂક્યા છે... એ તો છાપામાં છેલ્લા પાને પોતાનો ફોટો ન જુએ ત્યાં સુધી ઘણાના ગળે ઊતરતું નથી.)

ગુટખા ખાવાથી ફાયદો એ થાય છે કે આપણને આમ ખબર-બબર આપ્યા વિના મરવા નથી દેતા. ભલે રિબાવી-રિબાવીને મારે, પણ જાણ કરે છે ને ? આપણે પળપળ જીવવાનો પૈસેપૈસો આપ્યો છે તો મરીશું પણ પળેપળના મરવાનો ખર્ચો આપીને... લાખોનો ખર્ચો કરાવીને ઘર આખું ખેદાન-મેદાન કરીને મરીશું. સમાજમાંથી ક્યારો એમ ને એમ સાફ નથી થતો. દરેકની કિંમત ચૂકવવી જ પડે છે અને આપણે એમ કાંઈ મફતમાં મરીએ એવા છીએ ? ગુટખાથી મરવામાં એક ગેરફાયદો ખરો કે, એમાં હાળું આપણી સાથે આપણા પોતાનાઓ પણ મરે છે, પણ એમાં એ લોકોને ફાયદો થાય છે કે આપણું જીવન જ આપણો સંદેશ બની જાય છે કે, “ગુટખાએ આનું જીવન રહેંસી નાખ્યું... આપણે આવી રીતે નથી મરવું.”

ફાયદો ૨ : મહાત્મા ગાંધી નું એક સ્વપ્નું હતું કે મારા દેશમાં કોઈ ભૂખ્યું સૂવું ન જોઈએ. કહેવાય છે કે જે લોકો ગુટખાની લતે ચઢી ગયા હોય છે એ લોકો ભોજન જેટલા ગુટખા ખાઈ જાય છે અને ગુટખાના પાઉચ જેટલું માંડ જમી શકે છે. આવા ચડસીઓ કદી ભૂખ્યા સૂતાં નથી અને એમાંના ઘણા તો રાત્રે પણ મોંમાં ગુટખા સાથે જ ઊંઘે છે. ભારતના નાગરિકને ભૂખ્યા નહીં સૂવાનું સપનું આ રીતે પણ પૂરું માત્ર ગુટખા જ કરી શકે છે. માણસ ગમે તેટલો મર્દ હોય અને ગમે તેટલી કેરી ભાવતી હોય તો પણ આખી રાત મોંમાં કેરીનો ગોટલો રાખીને સૂઈ શકતો નથી.

ફાયદો ૩ : ગુટખા માણસને સદાય યુવાન જ રાખે છે, કદી

બુઢાપો આવતો નથી, કારણ કે બુઢાપો આવતાં સુધીમાં તો વાવટો સંકેલાઈ ગયો હોય છે. જીવે ત્યાં સુધી નવજુવાન રહે છે, કારણ કે વૃદ્ધત્વ સુધી જીવવાના પ્રોગ્રામો ગોઠવાતા નથી. અહીં ફાયદો એ પણ જોવો પડે કે ગુટખો માણસને ઘરડો થતાં પહેલાં જ મારી નાખે છે, કારણ કે બુઢાપામાં અમથાય બધા દાંત પડી ગયા હોવાથી એ ધારે તોય ગુટખા ખાઈ શકતો નથી. ‘સામને જામ થા ઔર જામ ઊઠા ભી ન સકે’, જેવી હાલત કોઈ બુઢ્ઢાની ગુટખો થવા દેતો નથી.

ફાયદો ૪ : મોટા ભાગનાઓને તો એ જાણ હોય જ કે યુવાનો - બાળકોમાં મોટા ભાગનાં વ્યસનો આપણા દેશના દુશ્મનો દારૂ-ગુટખા વડે ઘુસાડે છે. એક તો આપણને બરબાદ કરે ને એમાં કરોડો કમાય અને એ કરોડો આપણને જ ખતમ કરવા માટે વાપરે. આખરે આવા માફિયાઓ પણ છે તો માણસ જ અને માણસમાત્રની સેવા કરવી એ માણસમાત્રની ફરજ છે. આવા દેશદ્રોહીઓનાં ગજવાં ભરીને મનુષ્યસેવાનો એક અનોખો લાભ ઉઠાવી શકાય છે.

ફાયદો ૫ : આવા મોટા ભાગના વ્યસનીઓ પોતાનું જડબું આખું ખોલી શકતા નથી. લાલ રંગની ટપાલપેટીમાં માંડ માંડ હાથ નાખો, એટલી જ સાઈઝનું જડબું આ લોકો ખોલી શકતા હોવાથી આ લોકો બહારની પાણીપુરી કે ભેળપુરી જેવી કચરાપટ્ટી ખાઈ શકતા નથી અને એ રીતે પણ સ્વચ્છ આરોગ્ય પ્રચાર અભિયાનમાં તેઓ મૂલ્યવાન ફાળો આપે છે. મારામારીઓમાં પણ કદાપિ ગુટખાપ્રેમીઓ સંડોવાતા નથી, કારણ કે જડબું જ પૂરું ખૂલતું ન હોવાથી ચાલુ મારામારીએ એ લોકો દુશ્મનોને બચકું ભરી શકતા નથી. આ રીતે ગુટખા માનવીને અહિંસક બનાવે છે.

...પ્રોબ્લેમ એક જ છે કે, એક અમથો દાંત પડી જાય છે એમાં ચહેરાનું સૌંદર્ય કે સ્વાસ્થ્ય જતું રહે છે ત્યારે ગુટખાને કારણે કેન્સર-બેન્સર થઈ ગયું તો આખું જડબું કઢાવી નાખવું પડે, એ ધંધો તો સાલો ન પોસાય... મરવું તો સુંદરતાથી મરવું. સુઉં કિયો છો...?

તો બસ. આ સાથે જ હું અશોક દવે આજ પછી કદાપિ તમાકુ-ગુટખા નહિ ખાવાની પ્રતિજ્ઞા લઉં છું અને મારા જે કોઈ ૨૦-૨૫ વાયકો હોય એમને પ્રાર્થના કરું છું કે આપણે સહુ ભેગા મળીને બીજાં ૪૦-૫૦ વર્ષ પૂરી તંદુરસ્તી સાથે જીવી નાખીએ....

થેન્ક્સ ટુ ધ મિશન કેરિડ આઉટ બાય ડૉ. પંકજભાઈ શાહ.

વ્યસન... પ્રહસન !

બાપુ નિરાંતે સૂતા છે. તેમના પલંગની બાજુમાં જ ટિપોઈ ઉપર તમાકુ, ગુટખા, બીડી, દારૂની બાટલી, સિગારેટ, સિગાર, હુક્કો, છિંકણી, ચરસ, અફીણ, હેરોઈન, સ્મેક જેવી ડ્રગ્સ વગેરેએ એક અસાધારણ મિટિંગ ભરી છે. સૌના મોં ઉપર ચિંતા છે. અત્યાર સુધી તો આપણે આ કાળા માથાના માનવીને રિબાવી રિબાવીને માર્યો, પણ હવે ૩૧મી મે તમાકુ વિરોધી દિન તરીકે ઊજવાઈ રહ્યો છે તેનાથી આવી પડનારા સંકટનો કઈ રીતે બચાવ કરવો તેની ચર્ચા કરવા સૌ ભેગા થયા છે.

તમાકુના પ્રમુખપદે આ સભા યોજાઈ છે.

તમાકુ : ભાઈઓ, તમારો સંપ જોઈને મને ખૂબ આનંદ થયો. એક સાથે બધા બહુ જ ટૂંકી નોટીસે અહીં હાજર થયા છો તે જોઈને મને પણ આજે નશો ચડ્યો છે. ૩૧મી મેનો દિવસ, પ્રજાસત્તાક દિવસ કે ગાંધી જયંતીની જેમ દર વર્ષે આવે છે. લોકો ઊજવે છે. બીજા દિવસે ભુલાઈ પણ જાય છે. તે દિવસે થોડાક વ્યસનમુક્તિવાળા તેમના પ્રોગ્રામો બનાવશે. જાહેરમાં પેશન્ટો પાસેથી આતંકવાદીની સ્ટાઈલમાં પડાવેલા ગુટખાના પડીકા અને સિગારેટના ખોખાનો જાહેરમાં ઢગલો કરાવીને કેન્સરના પેશન્ટો પાસે હોળી કરાવશે. બીજા દિવસે છાપામાં ફોટો આવી ગયા પછી ત્રીજા દિવસથી બધું ભુલાઈ જતું હોય છે. હવે આપ સૌ એક પછી એક આ માણસજાતને કઈ રીતે ટેવ-કુટેવથી પોતાની ઈસ્ટાઈલમાં બરબાદ કરી રહ્યા હો તે વિશે પોતપોતાનો ટૂંકો વ્યૂ-પોઈન્ટ રજૂ કરો. ત્યાર પછી આગામી લડતનો પ્રોગ્રામ કઈ રીતે

ડૉ. કિરીટ વેદ

૫૭,

શિવાલિક બંગ્લોઝ,
મધુર હોલની પાસે,
આનંદ નગર ચાર
રસ્તા, સેટેલાઈટ,
અમદાવાદ

ફોન

(ઘર) ૨૬૮૩૨૦૩૦

(કિલનીક)

૨૫૪૬૩૦૬૪

મો. ૯૪૨૬૦૭૨૧૪૨

ઘડવો તેના વિશે આપણે ચર્ચા આગળ ચલાવીશું.

બીડી : મારો તો ઉપયોગ જ મજૂરો અને અભણ પ્રજા કરે છે. તે લોકોને તો વ્યસન જ, તેમના મજૂરીના કામમાંથી પડવું હોય છે. સતત મજૂરીમાંથી જરા થાક ખાવા તે લોકો બીડી પીએ છે. આરામ બી મળે અને તમાકુનો કેફ રહેવાથી ફરી મજૂરી માટે જરૂરી માનસિક બળ મળી રહે. હું તે લોકોને ધીમે ધીમે અંદરથી બાળી રહી છું. મારી કિંમત સસ્તી હોવાથી હું તે લોકોને સારી રીતે પરવડું છું.

દારૂની બાટલી : મારું તો સમગ્ર વિશ્વમાં વર્ચસ્વ છે. મારી ડિમાન્ડ બાબતમાં હું સમાજવાદી છું. મારા તો રૂપરંગ જ એટલા બધા છે કે નવા નિશાળિયા તો મારી જુદી જુદી બ્રાન્ડ ચાખવામાં જ લતે ચડી જતા હોય છે. આમ તો હું તે લોકોને શરૂ શરૂમાં ક્યુરીઓસીટીથી, પછી સટેટ્સથી, પછી સેલિબ્રેશનના કોઈ પણ બહાને લોભાવતી રહું છું. કેટલાક લોકોનું હું ડિપ્રેશન ઘટાડવાના બહાને તેમના મગજને બહેલાવતી રહું છું. કેટલાક તો તેમનું પુરુષાતન વધારવા મને રોજ રાતે પીધે રાખે છે. તે લોકો સેક્સપિયરના ફેમસ ડાયલોગથી અજાણ હોવા જોઈએ કે દારૂ ઈચ્છા તો વધારે છે પણ શક્તિ ઘટાડે છે. મારી ઝપટમાં બરાબર આવી જાય પછી તેમને તેમની સ્ત્રી વગર ચાલશે પણ મારા વગર નહીં ચાલે. આમ હું તેમને મનથી, તનથી અને ધનથી બરબાદ કરી મૂકું છું. દારૂબંધીવાળા રાજ્યમાં તો મને બહુ લાડ લડાવાય છે.

સિગારેટ : હું જરા કોસ્ટલી છું. યુવાનો માટે તો હું સ્ટેટસ સિમ્બોલ છું. જેવો કુમાર પુખ્ત થયો નથી ને તેની આસપાસની છોકરીઓને ઈમ્પ્રેસ કરવા મારા રવાડે ચડી જાય છે. છોકરીઓને ઈમ્પ્રેસ કરવાના બહાને એ મૂરખાઓને ખબર નથી કે તેમનાં ફેફસાં અને શ્વાસનળીઓ ડિપ્રેસ થતી જાય છે.

સિગાર : હું તો ફૂંકણિયાઓનો સૌથી કોસ્ટલી સ્ટેટસ સિમ્બોલ છું. મારો ઉપયોગ તો બે-ચાર ફેક્ટરીના માલિક હોય તેવા બિઝનેસમેનો અથવા જૂના જમાનાના કર્નલ ટાઈપના એક્સ મિલિટરીમેન જ કરે છે. તેમની સોસાયટીમાં રોલા પાડવા સ્પેશિયલ વિદેશથી મંગાવેલી સિગાર પીતા હોય છે. જુવાનીમાં તેમને ખબર નથી પડતી પણ બુઢીયા થાય ત્યારે દિવસરાત તેમને ખોં ખોં કરાવી મૂકું છું.

હુક્કો : હા ભાઈ, તમે બધાં સ્ટેટસ સિમ્બોલિયા. એક જમાનામાં હું પણ નવાબોની અને બાપુઓની શાન, મહેફિલની શાનનું પ્રતીક કહેવાતો હતો. મને એમ કે તમારા બધાના આવ્યા પછી હું લુપ્ત થઈ જઈશ પણ થેંક્સ ટુ આજની હાઈબ્રીડ યંગ જનરેશન ! કે હું મોટી મોટી હોટેલના ડાઈનિંગ હોલમાં એક ખૂણામાં આજના યુવાનોમાં પોપ્યુલર થઈ રહ્યો છું. મેટ્રો સિટીમાં તો મારા જેવા ચાર-પાંચ હુક્કા રાખીને જુદી જુદી ફ્લેવર સુંઘાડવામાં મોકા નામની હંગ આઉટ કે હેંગ આઉટની તો બ્રાન્ચો ખૂલવા માંડી છે અને પોપ્યુલર પણ થવા માંડી છે. ખાસ તો પેલી કોન્વેન્ટિયા છોડીઓ પણ મારી ચૂસકીઓ લેવામાં શરમાતી નથી.

છિંકણી : મારું તો કાઉડ જ સ્પેશિયલ હોય છે. ગામના નવરા ખેડૂત ભાભાઓ કે શહેરની જૂના જમાનાની ડોશીઓમાં જ હું પોપ્યુલર છું. મને તે લોકો નવરા બેઠે સૂંઘે રાખતા હોય છે. કેટલાક અભણ બેકાર ગામડાના જુવાનિયા તો મને પાણીમાં ઓગાળી મારી પેસ્ટ બનાવીને વાસણ માંજવાની સ્ટાઈલમાં તેમની આંગળીથી તેમના પેઢા માંજ્યા કરતા હોય છે. તેમના પેઢા પોચા બનાવી દઉં છું. દાંતે ડાઘા પડાવીને તેમનો દેખાવ વિકરાળ કરી મૂકું છું. તેમના મોંમાં એટલી દુર્ગંધ ફેલાવી દઉં છું કે તેમની પત્ની તો ઠીક, બિચારા બે-ચાર મહિનાના છોકરાં પણ તેમની પપ્પીઓ લેવાયા પછી રડારોળ કરી મૂકતા હોય છે.

ચરસ-ગાંજો : અમને તો જે પાળે તેને જ અમે અમારું નામ આપી દઈએ છીએ. ચરસી કે ગંજેરી. અમે ગામડાની અભણ મજૂર પ્રજા અને શહેરના કામદાર વર્ગમાં બહુ પોપ્યુલર છીએ. માણસ અમને બે-ચાર વાર ચાખે એટલે પત્યું. તેને પછી અમારા વગર ચાલે જ નહીં. રામાનંદ સાગરે એક જમાનામાં ચરસ ફિલ્લમ બનાવેલું. હમણાં નવું ચરસ પણ આવ્યું. અમે લોકો બે નંબરી ધંધાવાળાનું ફેવરિટ ઈન્વેસ્ટમેન્ટ છીએ. અમે દરેક દેશની યુવાપેઢીનું ધીમે ધીમે નિકંદન કાઢવામાં વ્યસ્ત છીએ.

અફીણ : મોર્ફિન મારા અંગ્રેજ વડવા હતા. પહેલા તે પેઈનકીલર તરીકે વપરાતા પણ હેબિટ ફોર્મિંગ ગુણધર્મને કારણે તેનો ઉપયોગ થવા માંડ્યો. મને તો કોઈ પણ ફોર્મમાં લો એટલે કેફ ચાલુ થઈ જાય. પોશના ડોઝા તરીકે હું વધારે પ્રખ્યાત છું. એક કુંભકર્ણ હતો જે મને લીધા વગર છ મહિના સૂતો રહેતો

અને એક મહંમદ બેગડો હતો જે મને લઈ લઈને છ છ મહિના સૂતો રહેતો. બામણો લાડુની લતે ચડ્યા હોય તો મારા કારણે જ. લાડુ ઉપર ડેકોરેટ થતા ખસખસના દાણા એ મારું દાણાદાર સ્વરૂપ છે, જે લાડુવીરને સરસ મજાની નિદ્રા લાવી દેતું. પાકિસ્તાન સિવાય પણ કેટલાક લેટિન અમેરિકન દેશોમાં રીતસરની અમારી ખેતી થાય છે. સિત્તેરથી નેવુંના દસકા સુધીમાં તો દરેક હિન્દી ફિલ્લમના વિલનનો અડધોઅડધ ધંધો તો અમારી હેરાફેરીનો જ રહેતો. અમે પણ યથાશક્તિ ચરસ-ગાંજાને સપોર્ટ આપતા રહીએ છીએ.

હિરોઈન, સ્મેક : અમે વ્યસનોના લેટેસ્ટ અને અપ્રોડેડ વર્ઝન છીએ. અમારા વેપારમાં પણ એટલો બધો નફો છે કે પ્રતિબંધિત આઈટેમ હોવા છતાં ડ્રગ પેડલર અને સ્મગલરોના ચાર્ટ ઉપર અમે ટોપ ઉપર જ હોઈએ છીએ. અમારો ફાયદો જ એ છે કે ઓછામાં ઓછી માત્રામાં અમે વધુમાં વધુ કીક આપી શકીએ છીએ. આમ તો મૂળ નામ હેરોઈન પણ આજની હિરોઈનો જે રીતે માદક હોય છે તે કારણે લોકજીભે અપભ્રંશ થઈને અમે પણ હેરોઈનમાંથી હિરોઈન થઈ ગયા. અમારું મેઈન ટાર્ગેટ આજના યુવાનોના જે સેલિબ્રિટી આઈડોલ છે તેમને લપેટીએ છીએ. તે લોકોના હિસાબે પેઈજ ૩ ઉપર અમારી ખૂબ પબ્લિસિટી પણ થાય છે.

તમાકુ : જો બધાએ પોતપોતાની ઓળખાણ આપી દીધી હોય તો હવે આપણે ચર્ચા આગળ વધારીએ. મારું સૂચન છે કે આપણે પહેલાં એક લડત સમિતિ બનાવીએ. જે વ્યસન માણસને વધારેમાં વધારે નુકસાન કરી શકે તે પ્રમાણે તેને હોદ્દો આપવામાં આવશે.

જુઓ પ્રેસિડેન્ટ તરીકે તો હું નક્કી જ છું, કેમ કે મારા કોઈ પણ સ્વરૂપના વ્યસનથી માણસ રીબાવાનો જ છે. મને તે લોકો પાનમાં ખાય કે પડીકીમાં કે ગુટખામાં, તેને મોંના સાદા ચાંદાથી ઝેરી ચાંદા પડવાના જ. ક્યારેક તો તેનું મોંદું એટલું સાંકડું કરાવી દઉં છું કે પેલો પકોડી પણ ખાઈ શકતો નથી. હું તો ગાલ, જીભ, ગળું ગમે ત્યાં ધારું ત્યાં કેન્સર કરાવી શકું છું.

મને બીડી, સિગારેટ કે હુક્કામાં પૂરીને, બાળીને માણસ ફૂંકે એટલે હું પણ તેનું શરીર ધીમે ધીમે બાળવા માંડું. કોલેજમાં છોકરીઓ આગળ રોલા મારવા અથવા તો પોતાની મેથો ઈમેજ બતાવવા પેલો મને જેવું ફૂંકવા માંડે એટલે તાત્કાલિક તો હું તેની સ્વરપેટી અને શ્વાસનળી સોજાવી દઉં (લેરિન્જાઈટીસ અને

બ્રોન્કાઈટીસ) છું. મારા કાયમના વપરાશથી હું તેના ફેફસાં કુલાવી કુલાવીને તેને એમ્ફીસીમાના રોગથી હંફાવી દઉં છું. લાંબા ગાળે સ્વરપેટી અને શ્વાસનળીનું તો ઠીક, હું તેના ફેફસાંનું કેન્સર પણ વળગાડી દઉં. મારા નિયમિત અને લાંબા ગાળાના વ્યસનથી હું માણસની રક્તવાહિનીઓને સમય પહેલાં સાંકડી બનાવી દઉં છું. બેક ટુ બેક હાર્ટ એટેક અને લકવાને પણ તેના શરીરમાં મહેમાનગતિ મણાવું છું. ક્યારેક તો તેના પગની નળીઓ સંકડાવીને ગેન્ગ્રીનના રૂપમાં તેના પગને ઈન્સ્ટોલમેન્ટમાં કપાવીને નાનો બનાવતો જાઉં છું.

દારૂની બાટલી : હું સેક્રેટરી માટે ઉમેદવારી નોંધાવું છું. મારું લક્ષ્ય કે ઠરાર કે પોટલીનું સ્વરૂપ નિમ્ન વર્ગને આકર્ષે છે તો મારું ઉચ્ચ સ્વરૂપ જે બિયર, વ્હીસ્કી, રમ, જીન, બ્રાન્ડી, શેમ્પેઈન, વોડકા કે બકાર્ડિ તરીકે ઓળખાય છે તે હાયર મીડલ અને હાઈ-ફાઈ નીઓ રીચ વર્ગને ઉશ્કેરે છે. પહેલાં હું તેમના મગજને સાતમાં આસમાને ઉડાડું છું. રાજપાઠમાં લાવી દઉં છું. મારો નિયમિત વ્યસની થાય એટલે ધીમે ધીમે હું તેની હોજરી બાળું છું અને પછી વારાફરતી લીવર અને પેનક્રીયાસને નિષ્ક્રિય બનાવી દઉં છું. હોજરી, યકૃત અને સ્વાદુપિંડનું કેન્સર પણ વળગાડી દઉં છું. લોહીની નળીઓ સાંકડી કરવામાં અને માણસનું કોલેસ્ટેરોલ વધારવામાં પણ મારો સિંહફાળો છે. મારા લાંબા વપરાશથી માણસના મગજના ચેતાતંત્રની બેટરી પણ ડાઉન કરવાની હું ક્ષમતા ધરાવું છું. સામસામા લવારાથી માંડી નાના-મોટા ઝઘડા તો કરાવું જ છું, પણ નાના ભાઈ વડે મોટા ભાઈનું ઘરઘરના મિલકતના ઝઘડામાં રિવોલ્વરથી ખૂન પણ કરાવી દઉં છું.

અફીણ, ચરસ, ગાંજો, હેરોઈન, સ્મેક : (સમૂહમાં) અમારો તો ફાળો અન્ડરવર્લ્ડ પૂરતો મર્યાદિત છે તેથી સહર્ષ અમે સામાન્ય સભ્ય તરીકે જ લડતમાં યથાશક્તિ ફાળો આપીશું.

છિંકણી : આમ તો હું બહુ ઉપદ્રવી નથી. ખાલી મને સૂંઘનારના નાકના ફોયણાં પહોળા કરાવું છું. ક્યારેક મને પેઢા ઘસવામાં વાપરે તો પેઢા પોચા બનાવી દઉં છું એટલે હું ટ્રેઝરર થવા તૈયાર છું.

તમાકુ : આપણી લડતમાં તમારે સંપ અને સંઘબળ જાળવવાના છે. જ્યાં સુધી દસ-વીસ ટકા ડોક્ટરોમાં તેમની હોસ્પિટલના

બોર્ડરૂમમાં આપણી આપ-લે થતી રહેવાની ત્યાં સુધી માણસો પણ ખાલી એન્ટી ટોબેકો દિવસો જ ઉજવશે, જ્યાં સુધી એન્ટી ટોબેકો મહિનાં કે વર્ષ કે દસકા ઉજવવાની તૈયારી નહીં બતાવે ત્યાં સુધી આપણો કોઈ વાળ પણ વાંકો નહીં કરી શકે. ઉપરથી જો પેલાને કેન્સરની દવા લેવાની થશે તો તેના માથે સીધા કે વાંકા વાળ પણ નહીં રહે.

ચાલો, તો સૌ એક સાથે શપથ લો કે હમ સબ એક હૈ, વ્યસન વાહ વાહ, માણસ તબાહ, તબાહ !

અવાજ, ઘોંઘાટ, કોલાહલ, બુમાબૂમની માત્રા વધે છે.

બાપુ જાગી જાય છે. આંખો ચોળતાં ચોળતાં ગભરાયેલા ગભરાયેલા લાગે છે. વિચારે છે કે આ તે કેવું દુઃસ્વપ્ન. આ તો મેં સાપના બચ્યા જ પાળી રાખ્યા છે. હવે હું એક ઘડી પણ આ બધાને પાળીને ઉછેરીશ તો ભેગા થઈને મારો જ સમય કરતાં વહેલો પાળિયો બનાવી દેશે. જાગ્યા ત્યાથી સવાર. ચાલ, ટિપોઈ ઉપરથી તે બધાને ભેગા કરીને એક પોટલામાં બાંધીને હું કાં તો સિવિલ હોસ્પિટલમાં પ્રગટાવાતી હોળીમાં પધરાવી દઉં અથવા તો નર્મદાના નીરે વહેતી સાબરમતીના રીવરફ્રન્ટના પાયામાં ધરબાવી દઉં. અમદાવાદના નવા રૂપમાં આ રીતે પણ જો અમદાવાદીઓનું વ્યસન દટાય તો મા નર્મદા મને માફ કરશે ને !

આજે બેસણું

ગામ હોસ્પિટલ અફીણભાઈ ગાંજાભાઈ દિલગીરી સાથે જણાવે કે, અમારા ભાઈશ્રી વ્યસની ચૂસણિયા ફૂંકણિયાનું સુખદ અવસાન થયું છે જે ઘણું સારું થયું છે. પ્રભુને ગમ્યું તે ખરું. પરમ કૃપાળુ પરમાત્મા તેમના આત્માને કાયમી શાંતિ અર્પે એ જ પ્રાર્થના. તેમનું કાણ-મોકાણ અને બેસણું નીચેના સ્થળે રાખેલ છે.

સ્થળ :	ગામની હોસ્પિટલ	લિ. સિગારેટભાઈ
	ગુટખાભાઈ	ચિપકો ટ્યુબ
	અફીણભાઈ	હૃદયરોગભાઈ
	ગાંજાભાઈ	છીંકણીબેન
	ચરસભાઈ	લકવાભાઈ
		ઉધરસભાઈ

અમ એ જ જીવન...

તમાકુ ખાવાની પ્રેરણા મને સૌપ્રથમ મારા એક તમાકુપ્રિય વડીલ પાસેથી મળેલી. જેમ ત્રણ તાળી પાડીને રાજા અનુચરને બોલાવે અથવા કોઈ વૈતાલિક ત્રણ તાળીઓ પાડીને વૈતાલનું આહ્વાન કરે એ રીતે એ વડીલ જ્યારે જ્યારે એકના એક કામથી કંટાળતા ત્યારે ‘કાર્યમાં ફેરફાર એ જ આરામ’ એ ન્યાયે તેઓ તમાકુ તથા ચૂનાનો સહયોગ કરવા બેસી જતા અને પછી ત્રણ તાળી પાડીને આરોગી જતા. એ પછી તેઓ જાણે પોતાના પર અમૃતસંજીવનીનો છંટકાવ થયો હોય એવી ચેતના તથા સ્ફૂર્તિ અનુભવતા ! તેમની આ સ્વયંસંજીવની વિદ્યા પ્રત્યે હું અહર્નિશ અહોભાવથી જોતો. એક વાર એમણે મને તમાકુની ચપટી આપતાં કહ્યું : “ગભરાય છે શું ? લે...લે... કંઈ નહિ થાય. તું મર્દ થઈને ગભરાય છે ?” મારી મર્દાનગી પુરવાર કરવા મેં બીતાં બીતાં ચપટી લીધી. હસ્તમેળાપ વખતે ચોરીમાં બેઠેલા વરરાજાને જેવી ઝણઝણાટી થાય તેવી ઝણઝણાટી મેં એ વખતે અનુભવી. હું નાનો હતો અને ચગરોળમાં બેસતો ત્યારે ‘હું ચારે બાજુ ફરું છું’ અથવા ‘ઉપરનીચે ફરું છું’ એવો અનુભવ મને થતો હતો, પણ તે દિવસે તો સમગ્ર જગત મારી ચોમેર ફરવા લાગ્યું ! બસ, તે દિવસથી પશુઓ પણ જેને વજર્ય ગણે છે તે તમાકુનો સ્વીકાર કરીને મેં પશુઓ કરતાં ચઢિયાતાપણું સગર્વ અનુભવ્યું.

ઈશ્વરની ઉપાસના ત્રિવિધા છે તેવી જ ત્રિવિધા ઉપાસના તમાકુની પણ છે. એટલે જ કેટલાક લોકો યૌવનમાં તમાકુ પીને, પ્રૌઢાવસ્થામાં ખાઈને અને પાછલી અવસ્થામાં સુંઘીને અથવા દાંતે લગાડીને તેની આરાધના કરતા હોય છે. કહેવાય છે કે દાંતે બજર

પ્રદ્યુમ્ન જોષીપુરા

‘આસ્માકમ’,
૭ ડાયમંડ બંગલો,
૨ જલારામ પ્લોટ,
ગોંદિયા હોસ્પિટલ
પાછળ,
યુનિવર્સિટી રોડ,
રાજકોટ-૭
ફોન :
૦૨૮૧-૨૮૨૧૬૭૭

ઘસવાના શોખીન એવા મારા એક ટેકીલા પૂર્વજે તો અસલ દાંત પડી જતાં ચોકું બનાવેલું અને પછી એ ચોકઠાંને પણ બજર ઘસવાનું ચાલુ રાખેલું ! હું નાનો હતો ત્યારે મારા એક સગાને નાકથી સિગારેટના ધુમાડા બહાર કાઢતા જોઈને બાળપણમાં મેં પ્રથમ વાર મિલની ચીમની જોઈને જેટલું આશ્ચર્ય અનુભવેલું તેટલું આશ્ચર્ય અનુભવ્યું.

છીંકણી કદી નહિ સૂંઘનારાં મારાં કાકી હંમેશાં છીંકણીની એક ડબ્બી પોતાની સાથે જ રાખે છે, કારણ મારા કાકા પોતાની છીંકણીની ડબ્બી ગમે ત્યાં મૂકીને ભૂલી જાય છે ને પછી પોતાની અર્ધાંગિનીને પૂછે છે : “તેં મારી છીંકણીની ડબ્બી જોઈ છે ?” બસ, તરત જ કાકી પોતાની પાસે રાખેલી ડબ્બી હાજર કરી દે છે !

ખરેખર, વ્યસન પણ વિદ્યાની પેઢે કદી નાશ નહિ પામનારું કે બીજાને આપતાં કદી નહિ ઘટનારું બલકે બમણું થનારું ધન છે અને એટલે જ આપણે એ અમૂલ્ય ધનને પાળવા-પોષવામાં બીજું ધન વેડફી નાખીને પણ આપણાં સંતાનોને એ ધન વારસામાં આપતા જઈએ છીએ.

અતિથિદેવનું સ્વાગત પણ ચા, કોફી કે પાનબીડી જેવી વ્યસની ચીજોથી જ કરી શકાય છે. એ ચીજો જ આપણા આદરને સાકાર કરે છે. આપણે પોતે જો કોઈ પણ જાતનું વ્યસન ન રાખીએ તો આપણે સ્વાગતકર્તા તરીકેની આપણી ભાવનાને ઘણી વાર વિમાસણમાં મૂકી દઈએ છીએ. માટે સામાની લાગણીને માન આપવા ખાતર પણ આપણે જીવનમાં એકાદું વ્યસન રાખવું જોઈએ.

‘ના મામા કરતાં કહેણો મામો શો ખોટો ?’ એ દૃષ્ટિએ જોઈએ તો ‘કદી કોઈને કશું જ ન આપનાર માટે વ્યસન શું ખોટું ?’ જિંદગીમાં કોઈને પાંચ રૂપિયાની પણ મદદ ન કરનારા મારા એક દૂરના સંબંધીએ પાંચ-સાત હજાર રૂપિયા પોતાના મિત્રોના વ્યસન પાછળ ખર્ચી નાખ્યા છે ! હવે તમે જ કહો, તેને એક રીતે ‘ગુપ્તદાન’ ન કહી શકાય ?

સાચા વ્યસનીઓ તો ઈશ્વર જેવા છે. સૃષ્ટિ રચીને જીવમાત્ર પર કરેલા ઉપકારના ભારને હળવો દેખાડવા ઈશ્વરે જ કહ્યું : “પ્રિય આત્મા ! આ જગત મેં કંઈ તારે ખાતર નથી બનાવ્યું, પણ મારી લીલા દેખાડવા જ બનાવ્યું છે.” આમ કહીને ઈશ્વરે

પ્રાણીમાત્રને પોતાના ઉપકારના ભારથી મુક્ત કરેલ છે. સાચો વ્યસની પણ ઈશ્વરની જેમ પોતાની લીલા દેખાડવા જ બધું કરે છે. નિજાનંદ માટે જ તે બીજાને ચા-પાણી કે પાનબીડી ધરે છે. સાચો વ્યસની એકલપેટો નથી હોતો, પણ તે વ્યસનનો આનંદ લૂંટાવીને લૂંટે છે.

મારા એક સ્નેહીને મેં પૂછ્યું : “તમે છીંકણી શા માટે સૂંઘો છો?” એમણે કહ્યું : “સાંસારિક દુઃખો ભૂલી જવાય એટલા માટે.” એમની વાત મને સાચી લાગી, કારણ કે કલાનો ઉદ્ભવ સંસારને ક્ષણાર્ધ ભૂલી જવાની વૃત્તિમાંથી જ થયો છે અને એ જ વૃત્તિમાંથી વ્યસનોનો ઉદ્ભવ પણ થયો છે. એટલે એક રીતે જોઈએ તો કલા અને વ્યસન સહોદર જ છે. મારા પેલા સ્નેહીનો સંસાર હૂંફ આપે એટલો નહિ, પણ આગ લગાડી દે એટલો બધો સળગતો હોવાથી જ એમણે છીંકણીનું શરણ લીધું હતું. પત્નીના અવસાન પછી પણ જ્યારે એમણે એ વ્યસન ચાલુ રાખ્યું ત્યારે મેં એમને પૂછ્યું : “હવે છીંકણી શા માટે સૂંઘો છો?” એમણે કહ્યું : “પત્નીના શોકભારને હળવો કરવા.” મને એમની વાત સાચી લાગી. જે હૂંફ તેઓ પત્ની પાસેથી મેળવી શકેલા નહિ એ હૂંફ તેઓ વ્યસન પાસેથી મેળવી શકતા હતા. મને લાગે છે કે આ માટે જ કેટલાક લોકો વ્યસનને ખાતર પત્ની છોડવા તૈયાર થાય છે, પણ વ્યસન છોડવા તૈયાર થતા નથી. અરે ! કેટલાક તો પ્રણયની પેઠે વ્યસનને ખાતર ‘કરેંગે ઔર મરેંગે’ જેવી ઉત્કટ ભાવના સેવતા પણ થઈ જાય છે !

સામાન્યતઃ પ્રાણીઓને પોતાને ભૂખ લાગવા પરથી સમયની ખબર પડે છે, જ્યારે વ્યસનીને પોતાની તલપ ઉપરથી કેટલા વાગ્યા હશે એની ખબર પડે છે. મારા એક મિત્રને લાગતી તલપોને આધારે તેનાં કેટલાંય કુટુંબીજનો ઘડિયાળ મેળવે છે, કારણ કે તેમને ઘડિયાળના ટકોરાની પેઠે દર કલાકે પાનની તલપ લાગે છે. ચાની તલપ સવારે છ ને પાંચ મિનિટે તથા સાંજે સાડા છમાં પાંચ મિનિટ ઓછી હોય ત્યારે તેમ જ છીંકણીની તલપ દર પંદર મિનિટે લાગે છે.

અલબત્ત, વ્યસનોની બાબતમાં હું મારા એ મિત્ર જેટલો નિયમિત નથી. મેં ચા છોડેલી, પણ થોડા જ દિવસો પછી માંદગીને બહાને એ પાછી શરૂ કરેલી. મારાં પત્ની જે ચા નહોતાં પીતાં એણે મારા ચાના વ્યસનની પુનરાવૃત્તિથી કહ્યું : “તમે જો ચા નહિ છોડો તો હું ચા પીવી શરૂ કરીશ.” આનું પરિણામ એ આવ્યું

છે કે ધીમે ધીમે મારી ચાની ટેવ ઘટતી જાય છે, જ્યારે મારાં પત્નીની વધતી જાય છે.

તમે માનશો ? તમાકુ છોડવાને લીધે મારા તથા મારા ઉપરી વચ્ચેનો ખાનગી સંબંધ હમણાંનો ખોરવાઈ ગયો છે. અમારા એ સાહેબનાં પત્નીએ છાપામાં એક વાર વાંચેલું કે ‘તમાકુના સેવનથી કેન્સર થાય છે’, એમણે સાહેબને તમાકુ ખાવાની સખત મનાઈ કરી દીધી. સાહેબે થોડા દિવસથી તમાકુની ટેવ છોડી દીધી છે તે જાણી ઓફિસના કર્મચારીઓ સાહેબની ચેમ્બરમાં જતાં ડરવા લાગ્યા, કારણ કે બચ્ચાંથી વિખૂટી પડેલી બિલાડીની પેઠે કે મારણ પરથી નસાડેલા સિંહની પેઠે સાહેબ તમાકુવિરહથી થોડાઘણા છંછેડાયેલા રહેતા હતા. એક વાર તેમની ચેમ્બરમાં હું તમાકુની ડબ્બી મોખરે રાખીને પ્રવેશ્યો. સાહેબની નજર મારા પર ઠરવાને બદલે પહેલાં તો એ ડબ્બી પર જ ઠરી. તેમણે બીજી કશી વાતને બદલે સૌપ્રથમ મને પૂછ્યું : “તમે તમાકુ ખાઓ છો ? ડબ્બી સરસ લાવ્યા છો. ક્યાંથી ખરીદી ?” મેં તેમને ડબ્બી જોવા આપી. એમણે ધીરે રહીને ઉઘાડી અને પછી શું થયું તે કહેવાની જરૂર નથી. એને પરિણામે શકુન્તલા પ્રત્યે પ્રગટેલા સ્નેહની ગુપ્તતા રાખવા માટે રાજા દુષ્યન્તને જેમ પોતાના વિદૂષકને વિશ્વાસમાં લેવો પડ્યો હતો તેમ સાહેબે પણ મને વિશ્વાસમાં લીધો. એમણે ઓફિસના કામ અંગે મારા પર કદી ગુસ્સે ન થવાની ને મેં એમની પત્નીને ચાડી ન ખાવાની - એમ અમે બંને જણાએ મનોમન સમજૂતી કરી લીધી હતી, પણ હમણાંની મેં જ્યારથી તમાકુ છોડી છે ત્યારથી અમારા વચ્ચેનો એ ગુપ્ત તંતુ કપાઈ ગયો છે.

આવું જ કંઈક મારાં ધર્મપત્નીની બાબતમાં બનવા પામ્યું છે. એક વાર હું પાન ચાવતો હતો ત્યારે એમણે કટાક્ષમાં કહેલું : “ભગવાને તમને બકરી બનાવતાં બનાવતાં ભૂલથી માણસ બનાવી દીધા લાગે છે !” મેં કહ્યું : “તાંબુલસેવન તો પ્રિયતમાને ખુશ કરવા માટે જરૂરી ગણાયું છે.” ગુસ્સે થઈ એણે કહ્યું : “હું તમારી પ્રિયતમા નહીં, પણ પત્ની છું; સમજ્યા ?” હવે તમે જ કહો, આવી અણસમજૂ પત્નીને શું કહેવું ?

તમને તો કદાચ ખ્યાલ પણ નહિ આવ્યો હોય કે જે લોકો તમને મળવા આવતા હોય છે એમાંનો મોટો ભાગ તમને નહિ પણ તમારી સંપત્તિ, સત્તા કે શોખને જ મળવા આવતો હોય છે.

મારો જ દાખલો લ્યોને ! મારા પડોશીઓનો મોટો ભાગ મારી પાનદાની, ચાની કે તમાકુની ડબ્બીને જ મળવા આવતો, પણ જ્યારથી મેં એ વ્યસનત્રિપુટીને ત્યાગી છે ત્યારથી પાડોશીઓની પધરામણીનું પ્રમાણ ઘણું ઘટી ગયું છે.

આપણા સ્વભાવ ઉપર અસર કરતાં વ્યસનોની પાછળ પણ કોઈક ને કોઈક ઇતિહાસ રહેલો હોય છે. મને છીંકણીનું વ્યસન પડ્યું એને માટે મારી ઓફિસના એક હિસાબનીશ કર્મચારી જવાબદાર છે. જ્યારે જ્યારે હું એમના ટેબલ પાસે જાઉં ત્યારે એમની સામે હિસાબ વગરના હિસાબો પડ્યા હોય છે. આંકડાના અતિ સહવાસને લીધે એમનાં મગજ તથા મન બંને સાંકડાં બની ગયાં હતાં. પરિણામે તેઓ હંમેશાં કંટાળેલા અને ચીઢિયા સ્વભાવના રહેતા. શિકારતત્પર સિંહ જેમ સામે આવનાર તરફ ધુરકીને જુએ તેમ તેઓ તેમના ટેબલ આગળ આવનાર સામે ધુરકતા ને કંઈક કોધથી વાત કરતા. હું જ્યારે તેમના ટેબલ પાસે જઈને તેમને નરમાશથી કહેતો : “આ વાવચર પર જરા સહી કરી આપશો ?” ત્યારે પહેલાં તો કહેતા : “બળ્યું તમારું વાવચર ! હું તેમાં સહી કરતો રહીશ તો મારું કામ ક્યારે કરીશ ?” અને પછી પોતાની ડબ્બીમાંથી છીંકણીનો એક સડાકો લઈને તથા કંટાળાને દૂર ધકેલીને શાંતિથી સહી કરી આપતા ! બસ, ત્યારથી જ્યારે જ્યારે મારે તેમની પાસે વાવચર સહી કરાવવાનું હોય ત્યારે પ્રથમ તેમની પાસે છીંકણી માગતો. તેઓ મારી સામે ડબ્બી ધરતા. હું ચપટી લેતો. પછી એ પોતે સડાકો ભરતા અને એ પછી જ હું તેમની સામે વાવચર ધરતો. આ છે મારા છીંકણીવ્યસનનો મૂળભૂત પાયો.

જેમ આપણાથી વિખૂટા પડેલા આપણા સ્વજનોના દોષો ધીરે ધીરે વિસરાઈ જઈને તેમના સદ્ગુણો જ આપણી સમક્ષ તરવર્યા કરે છે એ રીતે જેમ જેમ હું વ્યસનોથી દૂર જતો જાઉં છું તેમ તેમ મને તેમનાથી થતા ફાયદાઓનો જ વિચાર આવે છે. મનમાં ભય રહે છે કે ‘વેરભાવે પણ એમને ભજતો થઈ જઈશ તો ?’ ઘણી વાર તો વળી એમ જ થાય છે કે ‘એ બધાં વ્યસનો નકામાં હોય તો ઈશ્વર સર્જે જ શા સારું ?’

પતિ-પત્નીનો સંયુક્ત આજીવન કેન્સર વીમો - રૂ. ૨૦૦૫/-

- ૧૫ થી ૭૦ વર્ષની વય સુધીની તંદુરસ્ત વ્યક્તિ આ યોજનામાં જોડાઈ શકે છે.
- પોલિસી રકમ: વાર્ષિક રૂપિયા ૫૦,૦૦૦ થી રૂપિયા ૭૫,૦૦૦
- ભારતની કોઈ પણ કેન્સરની માન્ય હોસ્પિટલમાં સારવાર લઈ શકાય.
- સંસ્થાઓ તથા ઔદ્યોગિક ગૃહોના કર્મચારીઓ માટે તેમજ વ્યક્તિગત ધોરણે ખૂબ લાભદાયી યોજના

કેન્સર અંગે સ્વાસ્થ્ય તપાસ - રૂ. ૩૦૦/-

- સ્થળ : કોમ્યુનિટી ઓન્કોલોજી સેન્ટર, વાસણા
- સોમવાર થી શુક્રવાર, સવારે ૯-૦૦ થી બપોરે ૧-૦૦ વાગ્યા સુધી (ફોન પર એપોઇન્ટમેન્ટ મળશે)

તિથિ દાન - રૂ. ૧,૦૦૦/-

વાસણા ખાતે કોમ્યુનિટી ઓન્કોલોજી સેન્ટરમાં કેન્સરના અંતિમ તબક્કાના દર્દીઓને સુંદર અને કુદરતી વાતાવરણમાં તેમના દર્દમાં રાહત થાય અને રોજિંદું જીવન પ્રસન્નતાથી જીવી શકે તેવી વ્યવસ્થા છે. આ દર્દીઓનો નિભાવખર્ચ રોજના અંદાજે રૂ. ૧,૦૦૦/- થાય છે.

કેન્સર દર્દી દત્તક યોજના - રૂ. ૧૫,૦૦૦/-

મટી શકે તેવા કેન્સરના એક દર્દીને એક વર્ષની સારવાર માટે દાતા/દાતાઓનો સમૂહ જે રૂ. ૧૫,૦૦૦/- કે તેના જેટલા વિદેશી ચલણમાં એક વર્ષ સુધી દત્તક લઈ શકે છે.

કેન્સરના દર્દી માટે રક્તદાન - જીવનદાન રક્તનું દાન કરો અને કરાવો

ગુજરાત કેન્સર સોસાયટીમાં આપેલ દાન ઈન્કમટેક્સમાંથી ૧૦૦% (35AC) તથા ૫૦% (૮૦ G) કરમુક્ત છે.

ગુજરાત કેન્સર સોસાયટી

રૂમ નં.-૬૮, એમ.પી. શાહ કેન્સર હોસ્પિટલ
ન્યૂ સિવિલ હોસ્પિટલ કેમ્પસ, અસારવા,
અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૧૬, ગુજરાત
ફોન નં. ૦૭૯-૨૨૬૮૧૪૩૩,
૨૨૬૮૧૪૫૧
ફેક્સ નં. : ૨૨૬૮૫૪૯૦

કોમ્યુનિટી ઓન્કોલોજી સેન્ટર
હરિગંગા દ્વારકાદાસ ઠાકોર,
કેન્સર હોસ્પિટલ, કોમ્લેક્સ
પ્રવીણનગર બસ સ્ટેન્ડ પાસે,
વાસણા-સરખેજ રોડ, વાસણા,
અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૦૭, ગુજરાત
ફોન નં. : ૦૭૯-૨૬૬૦૮૪૪૮,
૨૬૬૦૪૦૨૩

“ગુજરાત કેન્સર સોસાયટી” ના નામનો સ્થાનિક ચેક અથવા ડ્રાફ્ટ લખવો.

વ્યસનપુરથી લગ્ન કંકોત્રી

શેતાનશ્રી ગામ વ્યસનપુર મઘે શ્રી મહોદય,

અફીલા બાપા તથા બજરમેન તેમજ પાનપરાગકુમાર, ચુટકીબેન,
તુલસીબેન, માણેકચંદ તથા તમાકુકાકા તથા ચા ભાઈ તથા
કોફીકાકી, કાકા ચરસકુમાર તથા કિમામકાકા તેમજ તમામ વ્યસન બંધુઓ
જત અમારે ત્યાં બીમારી માતાની અસીમ કૃપાથી
હોસ્પિટલપુર નિવાસી ટી.બી.બેનની દયાથી

બીડીબેન

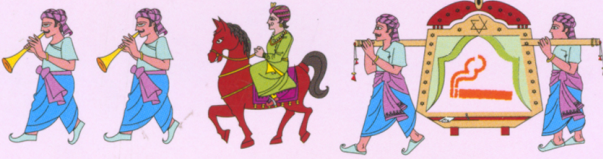
નાં શુભ લગ્ન

કેસરકુમાર

(સ્મશાનપુર તમાકુ મહોદયના કુપુત્ર સાથે નિરધારેલ છે)

તો આ અશુભ પ્રસંગે મેલેરિયાભાઈ, શરદીમાસી, તાવભાઈ,
ટાઈફોઈડ મિત્ર, કોલેરાકાકા કબજિયાતમાસી તથા
ગળફા ગોવિંદ ખાસ પધારવાના છે.

જાન પ્રસ્થાન : કટાણે સમયે

હોસ્પિટલપુરથી સ્મશાનપુર, ચાર ઝાઈવર દ્વારા
લકઝરી નનામી વેલ્સમાં જશે, તો આપ સર્વે પુરુષ યુવાવર્ગ
વગેરે પધારી શોભામાં અભિવૃદ્ધિ કરવા અવશ્ય પધારશોજી.

જાન સ્થળ

સ્મશાનપુર, જિલ્લો: હોસ્પિટલ, તાલુકો: ડાંકટર
પોસ્ટ : ઈન્જેક્શન વાયા મનુષ્યલોક થઈને નર્કલોકમાં યોજેલ છે.